

**T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ ÇAĞDA EBEVEYNLERİN VE EĞİTİMCİLERİN
ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK FARKINDALIKLARI
VE TUTUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatmanur AKSOY

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Gülşen BÜYÜKŞAHİN**

ADİYAMAN, 2024

ÖZET

OKUL ÖNCESİ ÇAĞDA EBEVEYNLERİN VE EĞİTİMCİLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK FARKINDALIKLARI VE TUTUMU

Fatmanur AKSOY

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağustos/2024, Sayfa: 116

Danışman: Prof. Dr. Gülşen BÜYÜKŞAHİN

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi çağıdaki çocukların ebeveynlerinin ve okul öncesi öğretmenlerinin ihmal ve istismara ilişkin farkındalık ve tutumlarının incelenmesidir. Bu amaçla birlikte cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzeyi, medeni durumu, eğitim düzeyi, ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim alma, eğitimciler için mesleki tecrübe, ebeveynler için çocuk sayısı ve ebeveyn tutumları değişkenleri ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği (Karabulut Demir ve Şendil, 2008: 16) ve Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği (Ünal ve Boz, 2020: 22) kullanılmıştır. Ayrıca ihmal ve istismara yönelik farkındalık ve tutumlara ilişkin ebeveynlerin ve eğitimcilerin görüşleri birlikte incelenmiştir. Araştırmanın evreni Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak belirlenmiş olup araştırmanın örneklemini basit seçkisiz yöntem ile ankete katılan 298 ebeveyn ve 296 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada toplanan verilerin istatistiksel analizleri için IBM SPSS 29.0 programı kullanılarak veri analizi için bağımsız gruplar t testi, anova, pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada saptanan sonuçlar özetle: kadınların erkeklerden daha çok demokratik tutumda ve çocuk ihmali ve istismarı farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmayanların aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin yaşı büyüdükçe demokratik tutumdan uzaklaşarak otoriter tutumu benimsemiş oldukları görülür. Aşırı koruyucu tutuma sahip olanların düşük ekonomik düzeyde oldukları saptanmıştır. Daha az çocuğa sahip olan ebeveynlerin daha demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir. Mesleki tecrübe arttıkça aşırı koruyucu tutumdan izin verici tutuma geçiş olduğu sonucuna varılabilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ihmali; Çocuk istismarı; Ebeveyn tutumları

ABSTRACT

AWARENESS AND ATTITUDES OF PARENTS AND EDUCATORS TOWARD ABUSE AND NEGLECT OF PRESCHOOL CHILDREN

Fatmanur AKSOY

Department of Educational Sciences

Adıyaman University, Graduate Education Institute, August/2024, Page: 116

Supervisor: Prof. Dr. Gülşen BÜYÜKŞAHİN

The purpose of this research is to examine the awareness and attitudes of parents and preschool teachers towards neglect and abuse of preschool children. For this purpose, the study aims to examine the relationship between gender, age, economic level, marital status, education level, knowledge and training on neglect and abuse, professional experience for educators, number of children for parents and different attitudes and awareness of child neglect and abuse. In the data collection phase of this study, the Personal Information Form, which includes information on demographic characteristics such as gender, socioeconomic status, number of children, and education level, the Parental Attitude Scale (Demir ve Şendil, 2008: 16), and the Parental Awareness of Child Abuse and Neglect Scale (Ünal ve Boz, 2020: 22) were used. In addition, it is thought that awareness and attitudes towards neglect and abuse will contribute to the literature by examining parents and educators together. The population of the study was determined as the Southeastern Anatolia region and it was aimed that preschool teachers and parents with children aged 3-6 years would participate in the study. The sample of the study consisted of 298 parents and 296 preschool teachers who participated in the survey. Statistical analysis of the data collected in the study was conducted using IBM SPSS 29.0. Data analysis included independent sample T test, ANOVA, Pearson correlation, and regression analysis. The study results are summarized: It has been observed that women have more democratic attitudes and higher levels of awareness of child neglect and abuse than men. It was observed that the average overprotective attitude scores of those who did not have training regarding neglect and abuse were higher. It is seen that as parents grow older, they move away from the democratic attitude and adopt an authoritarian attitude. It has been determined that those with overly protective attitudes are at low economic levels. It seems that parents with fewer children have more democratic attitudes. It can be concluded that as professional experience increases, there is a transition from an overprotective attitude to a permissive attitude.

Keywords: Child neglect; Child abuse; Parental attitude

TEŞEKKÜR

Hayatımın önemli pek çok evresine ortaklık eden yüksek lisans sürecimde tezimi bitirebilmek ve henüz içinde hissederken iyi örnek olma sorumluluğu hissettiğim canım oğlum Tuğrul Erdem'e sona gelmekte bana verdiği güçten ötürü, yorulup durakladığımda nefes almamı sağlayan hayat arkadaşım Serdar'a ve bana yol gösteren, destekleyen danışmanım Prof. Dr. Gülşen Büyükaşahin'e başından sonuna kadar bana olan katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Beni ben yapan, sorumluluk hissini, başarıyı bana tattıran canım annem ve babama, desteklerini benden esirgemeyen sabrıyla sorularımı yanıtlayan arkadaşlık timsali Birsan Karatepe'ye çok teşekkür ederim.

Fatmanur AKSOY

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Adıyaman Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

Fatmanur AKSOY

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Cümlesi.....	1
1.1.1. Alt problemler	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4
2. İLGİLİ LİTERATÜR	7
2.1. Çocuk İhmali.....	7
2.1.1. Fiziksel ihmal	9
2.1.2. Duygusal ihmal.....	10
2.1.3. Cinsel ihmal	11
2.2. Çocuk İstismarı.....	11
2.2.1. Fiziksel istismar	13
2.2.2. Cinsel istismar	15
2.2.3. Duygusal istismar.....	16
2.2.4. Ekonomik istismar	18
2.3. Güncel Çalışmalar	18
2.3.1. Çocuk ihmali ve istismarı yurt içinde yapılan araştırmalar	18
2.3.2. Çocuk ihmali ve istismarına ilişkin yurt dışında yapılan araştırmalar ..	20

2.3.3. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumlarına ilişkin yurt içinde yapılan araştırmalar	21
2.3.4. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumlarına ilişkin yurt dışında yapılan araştırmalar	25
2.4. İki-Altı Yaş Arası Çocukların Özellikleri ve Konuya Bakışları	28
2.5. Ebeveynlerin İhmal ve İstismara İlişkin Farkındalık ve Tutumları	31
2.5.1. Demokratik ebeveyn tutumu	34
2.5.2. Otoriter ebeveyn tutumu	35
2.5.3. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu	37
2.5.4. İzin verici ebeveyn tutumu	38
2.5.5. İzin verici ebeveyn tutumu	39
2.5.6. İlgisiz (Serbest) ebeveyn tutumu	40
2.5.7. Reddedici ebeveyn tutumu	41
2.5.8. Helikopter ebeveyn tutumu	42
2.6. Eğitimcilerin Farkındalık ve Tutumları	43
3. YÖNTEM	47
3.1. Araştırma Modeli	47
3.2. Evren ve Örneklem	47
3.3. Veri Toplama Araçları	47
3.3.1. Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)	48
3.3.2. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği	50
3.4. Verilerin Analizi	52
4. BULGULAR	56
4.1. Demografik Bulgulara İlişkin Değerlendirme	56
4.2. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları	62
4.3. Fark Testleri	63
4.3.1. Ebeveyn tutum ölçeğine yönelik bulgular	63
4.3.2. Ebeveyn ve eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğine yönelik bulgular	70
4.3.3. Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin pearson korelasyon analizi sonuçları	83
5. SONUÇ VE TARTIŞMA	86
5.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Olarak Çalışmacılara Öneriler	91

5.2. Gelecekte Yapılması Planlanan Araştırmalar İçin Öneriler.....	92
KAYNAKÇA.....	94
EKLER	
ÖZGEçMİş	

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Ölçek boyutları ve maddeleri	50
Tablo 3.2. Ölçek boyutları güvenirlik değerleri	50
Tablo 3.3. Boyutların güvenirlik değerleri	52
Tablo 3.4. Ölçek boyutları ve maddeleri	53
Tablo 3.5. Ölçeklerin ebeveynler için çarpıklık ve basıklık değerleri.....	54
Tablo 3.6. Ölçeklerin eğitimciler için çarpıklık ve basıklık değerleri.....	54
Tablo 4.1. Ebeveynlerin cinsiyete ilişkin betimsel istatistikleri.....	56
Tablo 4.2. Eğitimcilerin cinsiyete ilişkin betimsel istatistikleri	56
Tablo 4.3. Ebeveynlerin yaş durumuna ilişkin betimleyici istatistikleri	57
Tablo 4.4. Eğitimcilerin yaş durumuna ilişkin betimleyici istatistikleri	57
Tablo 4.5. Ebeveynlerin eğitim durumuna göre betimleyici istatistikleri	57
Tablo 4.6. Eğitimcilerin eğitim durumuna göre betimleyici istatistikleri	58
Tablo 4.7. Ebeveynlerin medeni durumuna göre betimleyici istatistikleri.....	58
Tablo 4.8. Eğitimcilerin medeni durumuna göre betimleyici istatistikleri.....	58
Tablo 4.9. Ebeveynlerin ekonomik düzeylerine göre betimleyici istatistikleri	59
Tablo 4.10. Eğitimcilerin ekonomik düzeylerine göre betimleyici istatistikleri	59
Tablo 4.11. Ebeveynlerin çocuk sayısına ilişkin betimleyici istatistikleri	59
Tablo 4.12. Eğitimcilerin çocuk sayısına ilişkin betimleyici istatistikleri	60
Tablo 4.13. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri	60
Tablo 4.14. Eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri	61
Tablo 4.15. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri	61
Tablo 4.16. Eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri	61
Tablo 4.17. Ebeveyn Tutum Ölçeğine ilişkin betimleyici analiz sonuçları.....	62
Tablo 4.18. Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği ebeveynler için betimleyici analiz sonuçları	62

Tablo 4.19. Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği eğitimciler için betimleyici analiz sonuçları	63
Tablo 4.20. Cinsiyete göre ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	64
Tablo 4.21. Ebeveyn tutum envanterinin cinsiyete göre etki büyüklüğü analizi	64
Tablo 4.22. Medeni duruma göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	65
Tablo 4.23. İhmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	65
Tablo 4.24. İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	66
Tablo 4.25. Yaşa göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları	66
Tablo 4.26. Eğitim durumuna göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	67
Tablo 4.27. Ekonomik durumuna göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	68
Tablo 4.28. Çocuk sayısına göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	69
Tablo 4.29. Mesleki tecrübeye göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	70
Tablo 4.30. Cinsiyete göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	71
Tablo 4.31. Cinsiyete göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	71
Tablo 4.32. Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık envanterinden cinsiyete göre etki büyüklüğü analizi	72
Tablo 4.33. Medeni duruma göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	73
Tablo 4.34. Medeni duruma göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	74

Tablo 4.35. İhmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	74
Tablo 4.36. İhmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	75
Tablo 4.37. İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	75
Tablo 4.38. İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	76
Tablo 4.39. Yaşa göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	76
Tablo 4.40. Yaşa göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	77
Tablo 4.41. Eğitim düzeyine göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları	78
Tablo 4.42. Eğitim düzeyine göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	79
Tablo 4.43. Ekonomik düzeyine göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	80
Tablo 4.44. Ekonomik düzeyine göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	80
Tablo 4.45. Çocuk sayısına göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	81
Tablo 4.46. Çocuk sayısına göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	82
Tablo 4.47. Mesleki tecrübeye göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların eğitimciler için bağımsız gruplar t testi sonuçları.....	83
Tablo 4.48. Pearson korelasyon analizi sonuçları	84

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AKT	: Aktaran
BKZ	: Bakınız
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
TDK	: Türk Dil Kurumu
ETÖ	: Ebeveyn Tutum Ölçeği
EFÖ	: Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği
ÇİM	: Çocuk İzlem Merkezi
AÇSPB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
KMÇ	: Korunmaya Muhtaç Çocuk
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
OKB	: Obsesif Kompulsif Bozukluk

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1995: 101) ve Türk Dil Kurumu'na göre (TDK) “çocuk”, 18 yaşını doldurmamış bebeklik ve ergenlik çağı arasındaki yaşları kapsayan dönemdeki her bireyi çocuk olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre çocuk; eksik bir yetişkinden ziyade gelişim ihtiyaçları açısından farklılıklar yaşayan birey olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2003: 54). Toplumun kritik temel taşı olan ailede bakıma muhtaç şekilde dünyaya gelen bebeğe beslenme, barınma gibi biyolojik ve ekonomik gereksinimlerin dışında psiko-sosyal yönden desteklemek ailenin yükümlülüklerindendir (Erdem ve Yazıcıoğlu, 2015: 30; Matejevic ve Jovanovic, 2011: 59). Bu ihtiyaçlarının giderildiği yer olan ailenin çocuklar için en güvenli yer olduğu düşünülmektedir. Bu yargı doğru olmakla beraber ihmal ve istismarın en sık karşılaşıldığı yer de çocuğun ailesi olarak karşımıza çıkar (Polat, Topuzoğlu ve Gezer, 2008: 16; Dereobalı, Karadağ ve Sönmez, 2013: 56). Özellikle fiziksel ya da duygusal istismar/ihmal davranışına başvuranın aile içerisinde daha çok anne olduğu ortaya çıkmıştır (Güler vd. 2002: 130).

Şahin (2001: 247) anne, baba, çocuğa bakan ya da eğitenlerce çocuğun gelişimini zedeleyici, toplumsal ahlak kuralları tarafından yanlış olduğu kabul edilmiş olan eylem ya da eylemsizlikleri “ihmal ve istismar” olarak ifade etmişlerdir. Dünya üzerine yayılmış istismar ve ihmal çocuklara fiziksel, duygusal, davranışsal ve psikolojik açıdan zarar vermektedir (Barth vd. 2013: 470) Bu nedenle geleceği emanet edeceğimiz çocuklarımızın sağlıklı büyümesine ve gelişmesine engel olan çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi, azaltılması, sonuçlarının telafisi için çok yönlü çalışmalar yapılması gerekmektedir (Aktay, 2020: 180).

1.1. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın ana problemi; Okul öncesi çağda çocukları olan ebeveynlerin ve eğitimcilerin tutum ve farkındalıkları çocuk ihmal ve istismarını yordamakta mıdır? Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1.1.1. Alt problemler

1. Ebeveynlerin ve okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri nasıldır?

2. Ebeveynler ve okul öncesi öğretmenleri çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli bilince ve bilgi düzeyine sahip midir? Bilgi ve eğitime sahip olduğunu beyan edenlerin anket sonuçları bunu destekler nitelikte midir?
3. Ebeveynlerin benimsemiş oldukları tutum ile çocuğun ihmal ve istismarına yönelik farkındalığı arasında ilişki var mıdır? Var ise farkındalığı en yüksek ve en düşük ebeveyn tutumu hangisidir?
4. Araştırmaya katılan ebeveynlerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, ekonomik düzeyi, çocuk sayısı ve ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim alma bağımsız değişkenleri ile ebeveyn tutumları ve ebeveyn farkındalığı arasında anlamlı farklılaşma var mıdır?
5. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, mesleki tecrübesi, medeni durumu, ekonomik düzeyi ve ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim alma bağımsız değişkenleri ile benimsedikleri tutum ve ihmal/istismara yönelik farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
6. Ebeveyn ve eğitimci tutumları çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalığı yordamakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; okul öncesi çağıdaki çocukların maruz kalmış olduğu ya da kalabileceği ihmal ve istismara yönelik ebeveynlerinin ve okul öncesi öğretmenlerinin farkındalık ve tutumlarının incelenmesidir. Bu amaçla birlikte cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey, medeni durum, eğitim düzeyi, ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim alma, eğitimciler için mesleki tecrübe ve ebeveynler için çocuk sayısı değişkenleri ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumun anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Ayrıca ebeveynlerin/okul öncesi öğretmenlerinin benimsemiş oldukları tutum ile çocuğun ihmal ve istismarına yönelik farkındalığı arasındaki ilişkiyi ne düzeyde yordadığını ortaya çıkarmak başka bir ifadeyle ihmal ve istismar farkındalığı ile en yüksek ve en düşük ilişkide olan tutumları belirlemek hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Tracy ve Robins (2007: 148) ebeveyn tutumunun çocukların gelişiminde çeşitli şekillerde iz bıraktığını vurgulamaktadır. Örneğin ebeveyni demokratik tutumu

benimsemiş çocukların benlik algılarının daha olumlu olduğu, fikir ve duygularını zorlanmadan ifade ettikleri, yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu, hedef belirlerken gerçekçi oldukları, gerekli çaba ve sorumluluğu alabildikleri görülmüştür. Yörükoğlu (2007: 105) serbest ya da otoriter ebeveyn tutumuyla büyütülen çocuklar sorumluluk almaktan, fikirlerini ifade etmekten ve atılgan olmakta zorlandıklarını belirtmektedir. Potansiyellerini gerçekleştirememe, özgüven problemi yaşama, kendini ve dünyayı algılayışlarını etkileyen tutumlarını inceleyen Özçiçek (2014: 89) araştırmasında annenin kendine ve toplumsal beklentiye yönelik mükemmelliyetçiliğinin artması çocukta öz kavramının olumluluğunu azaltmakta olduğu sonucuna varmıştır.

Literatür incelendiğinde çocuk ihmal ve istismarına ilişkin ebeveyn ve öğretmenleri ortak örneklem içerisinde inceleyen çalışmaların yetersiz olduğu görüldüğünden çalışmada çocuklarla en çok vakit geçiren ebeveyn ve ikinci sırada gelen okul öncesi öğretmenleri birlikte incelemiştir. İhmale uğramış ya da potansiyel risk grubunda olan çocukların tespitinde kilit noktada bulunan okul öncesi öğretmenlerinin konuya ilişkin farkındalığı ve yeterliliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Başka bir durumsa bazı çocuklar ailede değil okul ortamında ihmal ve istismara uğrayabilmekte ve öğretmeni olumsuz tutumlardan birini benimsemiş olabilmektedir. Bu durumda olumsuz öğretmen tutumu ve yetersiz ihmal ve istismar farkındalığını okul öncesi dönemde saptanması önem arz etmekte ve ikisi arasındaki ilişki ortaya konulmak istenmektedir. Böylece ihmal ve istismara yönelik tutum ve farkındalık birlikte incelenerek literatüre ölçekte ele alınan tutumların ihmal ve istismar farkındalığıyla ilişkisi incelenerek katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Çocukların aileden sonra ilk karşılaştıkları ve sosyalleştikleri kurum olan okul öncesi döneminde bu araştırmanın yapılması hem erken teşhisi hem de ebeveynleri ve eğitimcileri ortak bir çalışmada incelemenin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Toplumumuzda ve dünyada hala çok sık rastlanan ve çeşitleri bulunan çocuk ihmal ve istismarı konusunun erken dönemde ele alınması gerekliliği üzerine durulmuş bu çalışmada okul öncesi dönemin öneminden, ihmal ve istismarın çocukta ve bireyde meydana getireceği yıkımlar ele alınmıştır. Bunun yanında ihmal ve istismara yönelik farkındalıkla çocuğun yetiştiği aile ortamındaki huzuru ve ailenin genel yaşayışını belirleyen tutumlar ve çocuğa bakışları ve sonuçları ele alınarak arasındaki ilişki ortaya konmak istenmiştir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmadaki sayıtlar şu şekildedir;

1. Katılımcıların her iki ölçek üzerinde işaretleme yaparken kendi düşünce ve eylemlerini yansıtan seçenekleri gerçekçi ve doğru şekilde işaretledikleri varsayılmıştır.
2. Bu çalışmada kullanılan ölçeklerin benimsenen tutumları ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalığını ölçecek yeterliliğe sahip olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmadaki sınırlılıklar şu şekildedir;

1. Araştırma okul öncesi dönemde çocuk ihmal ve istismarı farkındalığı ve tutumlar değişkenleriyle sınırlıdır.
2. Araştırma okul öncesi çağda ebeveynlerin ve eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik tutum ve farkındalıklarını incelediğinden kademe olarak okulöncesi ile ölçek olarak tutum ve farkındalık ölçeği ile sınırlıdır.
3. Araştırma evreni Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak belirlenmiş olup araştırmaya katılan 298 ebeveyn ve 296 okul öncesi öğretmeni ile sınırlıdır.
4. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılındaki 3-6 yaş ebeveynleri ve okul öncesi öğretmenin Google forms üzerinden verdiği cevaplarla ile sınırlıdır. Online ortamda uygun örnekleme ulaşmanın güçlüğü bu araştırmanın sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

1.6. Tanımlar

Çocuk İhmali: Yetişkinin kasıtlı olarak “aktif ihmal” ya da farkında olmaksızın “pasif ihmal” çocuğunun beslenme, barınma, tıbbi, duygusal, akademik anlamda gerekli desteğin sağlamaması olarak tanımlanmıştır (Atamer, 2005: 17).

Fiziksel İhmal: Çocuğun beslenmesi, bakımı, giyimi, güvenliği ve sağlığı için gerekli olan bakımın geciktirilmesi veya reddedilmesi, eğitimi konusunda da gereken özen gösterilmemesi, çocuğa ilgisiz ve kayıtsız kalınmasıdır (Butchart ve Harvey, 2006: 42).

Duygusal İhmal: Çocuğun sağlıklı bir birey olabilmesi için ihtiyacı olan sevgi ve ilginin verilmemesi; çocuğun reddedilmesi, sürekli yalnız kalması, korkutma, tehdit etme ve görmezden gelme, söz hakkı vermeme gibi çocuğun duygusal ihtiyaçlarının hasara uğratılmasıdır (İbiloğlu vd. 2018: 88).

Cinsel İhmal: çocukların cinsel açıdan sağlıklı bir gelişim gösterebilmeleri için gerekli özenin gösterilmemesi, eksik ya da aşırı bilgiye maruz kalmaları, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı gerekli önlemin alınmaması, çocuğa hayır diyebilme, mahremiyet bilinci, kendini savunma, iyi ve kötü dokunuş ayrımı gibi gerekli kazanımlardan çocuğun mahrum bırakılmasıdır (Parke ve Collmer, 1975: 98).

Çocuk İstismarı: Çocuğun sağlığına, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimine zarar veren, yetişkin veya toplum tarafından uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muamele olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization, 2020).

Fiziksel İstismar: Çocukta fiziki olarak zarara neden olacak itmek, saçını çekmek, şiddet uygulamak, malını zedelemek gibi eylemler uygulayarak yüzde, dudakta ve vücudun çeşitli yerlerinde morluklar, ezikler, ısırik izleri, kemer ve ip izi, sigara yanığı, yara, yanık ve darbe gibi sonuçlara sebep olan istismar türüdür (Kara, Biçer ve Gökarp, 2004: 145).

Cinsel İstismar: Gelişimsel olarak hazır olmayan ve gelişimini henüz tamamlamamış 18 yaşından küçüğe, bilinçli onay yetisi kazanmaması göz ardı edilerek yetişkin tarafından cinsel doyum alma amaçlı cinselliğe özendirilmesi ya da zorlanmasıdır (Borg, Snowdon ve Hodes, 2014: 539).

Duygusal İstismar: Çocuğa kendini yetersiz hissettirmek, aşağılamak, hakaret edip lakap takmak, sevilmediğini istenmediğini söylemek ya da hissettirmek, tehdit etmek, seviyesinin üzerinde bir beklentide olmak, terk edileceğini yalnız kalacağını ima etmek gibi davranışlara maruz bırakmadır (UNICEF, 2004).

Ekonomik İstismar: Çocuğun gelişiminin üzerinde bir işte maddi çıkar elde etme amacıyla zorla çalıştırılarak haklarının ihlal edildiğı istismardır (Aydın, 2019: 39).

Ebeveyn Tutumu: Anne babanın çocuğu yaklaşımını ve yaşanan olaylar karşısında nasıl tepki verdiklerini ifade etmektedir (Satir, 2016: 34).

Demokratik Tutum: Çocuğun kişiliğine, fikirlerine saygı duyulan, kararları ve hayatı üzerinde söz hakkı olduğı güvenli bağlanmanın sağlandığı tutumdur (Gordon, 2014: 78).

Otoriter Tutum: Aile içerisinde güçlü olan ebeveynin kurallarının ve yasalarının egemen olduğı ceza ve ödöl yönteminin tercih edildiğı tutumdur (Alpoğuz, 2014: 25).

Aşırı Koruyucu Tutum: Ebeveynin olması gerekenden fazla kontrolcü ve korumacı olduğu çocuktan ayrı kalmakta zorlandığı tutumdur (Eroğlu ve Parlar, 2018: 95).

İzin Verici Tutum: Ailede kural ve sınırın belirsiz olduğu aşırı müsamaha dolayısıyla kontrolün ebeveyninden çok çocukta olduğu tutumdur (Demir ve Yavuzer, 2016: 94)

2. İLGİLİ LİTERATÜR

Bu başlık altında çocuk ihmali ve üç alt boyutu, çocuk istismarı ve alt boyutları, ülkemizde ve yurt dışında çocuk ihmal ve istismarına yönelik yapılmış araştırmalara ait çıkarımlara değinilecektir. Aynı zamanda bu bölümde iki-altı yaş arası çocukların özellikleri ve konuya bakışları, ebeveyn ve eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları ve tutumları ile alt boyutları da bu başlık altında incelenecektir.

2.1. Çocuk İhmali

Çocuk ihmali çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için ihtiyaçlarına ve isteklerine kayıtsız kalınması durumudur. Çocuğun ihtiyaçlarını görmezden gelinmesi, yeterince karşılanmaması gibi durumlar yine çocuğa bakmakla sorumlu olan kişilerce yükümlülüklerini yerine getirmeyişiyle ortaya çıkar (Tıraşçı, 2007: 72). İstismardan ayrı bir başlık altında ele alınması yakın zamana dayanmakla birlikte tanı konulması da zor olan bir alandır (Polat, 2004: 134). Yetişkinin kasıtlı olarak “aktif ihmal” ya da farkında olmaksızın “pasif ihmal” çocuğunun beslenme, barınma, tıbbi, duygusal, akademik anlamda gerekli desteğin sağlamaması olarak tanımlanmıştır (Atamer, 2005: 43). Çocuğun beslenmesinin yeterli düzeyde ya da sağlıklı gıdalarla desteklenmemesi, hijyenik bir ev ya da okul ortamı sağlanmaması, çocuk yetiştirme ya da eğitmekle alakalı bilgi/uygulama eksikliği, ev ya da okul ortamında kazaya meydan verecek tehlikelere yönelik dikkatsizlik, evden ya da okuldan atma, olağan gelişiminin dışında mental ya da gelişiminde gerilemeye sebep olmaktadır (Szur, 1991: 115). Bu davranışların imkân eksikliğinden kaynaklandığı durumlar ihmal olarak adlandırılmaz, yetişkinlerin ellerinde bulunan imkânın aksine çocuğun faydasının gözetilmemesi durumunda ihmal davranışı ortaya çıkar (Gökler, 2002: 50).

Tüm toplumun ortak sorunu olan yasal sistemi, eğitimcileri ve sosyal destek kuruluşları da ilgilendiren çocuk ihmalini fiziksel ve duygusal olarak inceleyebiliriz (Lambie, 2005: 252). Bazı kaynaklarda eğitimsel ihmal; okul çağına erişmiş çocuğun eğitim almasının engellenmesi ya da yeterli özenin gösterilmemesi şeklinde tanımlanmış üçüncü bir başlığa da rastlanmaktadır ve bu ihmal yalnız çocuk ve ailesini değil yasal sistem, iş ve eğitim sistemini dolayısı ile toplumu da etkileyen genel çerçeveden gözlenmesi gerekli bir sorundur (Akbaş, 2002: 3; Asma, 2002: 34). Çocuk hakları ve çocuk haklarının korunmasına dair düzenlemeler Türk Hukuk Sisteminde tek bir çatı altında

toplanmamıştır. Çocukların korunmasına ilişkin kurallar başta Anayasa’da yer alan temel ilkelerle düzenlenmiştir (Paslı, 2017: 46). “Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu Milli Eğitim Temel Kanunu çeşitli diğer yasa ve yönetmelikler” de yer almaktadır (Uğurlu ve Gülsen, 2014: 10). Çalışmada elde edilen sonuçlarda; Çocuk koruma hizmetleri kapsamında hakkında bildirim yapılan çocukları ve aileleri yasal mevzuat doğrultusunda değerlendirmek, çocuklara kötü muamelenin meydana gelip gelmediğine karar vermek, çocukların refahını sağlamaya yönelik müdahale planları geliştirmek yer almaktadır (Mitnick vd. 2016: 93).

Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler, ‘Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (AÇSPB) Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ tarafından yerine getirilmektedir. Çocuk koruma hizmetlerinde ihmal ve istismar mağduru çocuklara sunulan hizmetler” kurum bakımı, koruyucu aile hizmeti, evlat edinme, çocuğun ailesi yanında bakımı ve korunması, danışmanlık, sağlık, eğitim tedbirleri” yer almaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005: 5395).

Çocuğun ‘cinsel istismara maruz kalması durumunda’ yapılan işlemler farklılık gösterir. Dava süreci çocuk savcıları tarafından başlatılarak mağdur çocuk kolluk kuvvetlerince sivil bir araçla Çocuk İzlem Merkez’ine (ÇİM) götürülmektedir. Burada özel eğitim almış adli görüşmeci tarafından çocuğun ifadesi ses ve görüntü kaydıyla alınır ve muayene ile çok yönlü bir süreç işletilmektedir (Acehan vd. 2013: 605). Ailenin istismara bakışı, çocuğun kaldığı ortam ve istismarın türü gibi değişkenler değerlendirilerek gerekli görülen durumlarda çocuk AÇSPB kurumuna teslim edilir (Kaya-Kılıç ve Tekin, 2019: 848). Aynı zamanda basın ve yayın organları ile benzeri iletişim araçlarında çıkan haberler de ihbar kabul edilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005: 5395).

İhmal ve istismar birbirinden kesin çizgilerle ayrılamaz ve yakın sonuçlarda doğurabilir ancak istismar çocuklardaki agresifliği daha çok arttırırken ihmal de duygusal gerileme yönünde tepkilere daha çok rastlanılmaktadır (Gill, 1987: 64). Eğitimciler yaşıtlarından fiziksel ve bilişsel yönde geride olan, sık devamsızlık yapan, elbiselerine, beslenmesine özen gösterilmeyen, sık hasta olan, ödevleri hep eksik gelen çocuklar için ihmalden şüphelenip aileyle iletişime geçmesi gerektiği belirtilmiştir, bilgi ve imkân eksikliği varsa bunların desteklenmesi yönünde ya da imkanlar haricinde kasıtlı bir durum

söz konusuysa yetkililere bildirmekle alakalı sorumluluğa sahip olması gerektiği vurgulanmıştır (Polat, 2004: 72).

Yukarıda tanımlanmış ihmal literatürde 3 başlık altında incelenmektedir. Bireyin yok sayılan veya yeterince doyurulmayan ihtiyaçlarının türüne göre fiziksel, duygusal ve cinsel boyutları ele alınarak sınıflandırılmaktadır. Aşağıda bu boyutlar açıklanmaktadır.

2.1.1. Fiziksel ihmal

Fiziksel ihmalde çocuğun beslenmesi, bakımı, giyimi, güvenliği ve sağlığı için gerekli olan bakımın geciktirilmesi veya reddedilmesi davranışları söz konusudur. Ayrıca çocuğun eğitimi konusunda da gereken özen gösterilmemekte, çocuğa ilgisiz ve kayıtsız kalınmaktadır (Butchart ve Harvey, 2006: 67). Çocuğun yeterli beslenmediği durumlarda anatomik nedenlerden bağımsız gelişim geriliği, vitamin eksikliği gibi durumlarla karşılaşılabilir. Çocuğun bedeniyle ya da hava durumuyla uyumsuz ve pis kıyafetler giymesi de ihmali akla getirmelidir. Kıyafetinden başka çocuğun saçlarının ve kendisinin de yeterli duş ve özeni almadığı kötü kokudan ve görüntüden anlaşılmaktadır (Erermiş, 2001: 8). Çocuğun yaşadığı ortamın bakımsız, pis, tekinsiz, çok kalabalık olması, çocuğa ait bir oda, yatak bulunmaması durumları da bu ihmal kapsamındadır. Okul öncesi dönemde çocuklara kazandırılması gereken öz bakımla alakalı alışkanlıklar, küçük-büyük kas kullanımı, denge, makas kullanımı ile ilgili fiziksel ihmal sonucu oluşmuş yetersizlik aileyle iletişime geçilerek okulda da öğretmen tarafından desteklenerek telafisi sağlanmalıdır (Yaman, 2010: 110). Ayrıca yetişkinlerin çocukların kazaya uğramaması için alması gereken önlemleri almaması da yer almaktadır. Örneğin, böcek ilacı, fare zehri, çamaşır suyu gibi kimyasalların kolay ulaşılabilir bir yere konması, pencere balkon açıkken çocuğun gözetimsiz bırakılması, evde veya arabada çocuğun yalnız bırakılması da tehlike yaratan ihmal davranışlarına örnek gösterilebilir (Hergüner, 2011: 46).

Tıpta “İntrauterin” yani ‘gelişim geriliği’ olarak tanımlanan diğer bir ihmal ise doğum öncesi dönemde annenin bebeği ihmali sonucu rahimdeki bebeğin gelişiminin olması gerekenden geride olma durumunu ifade eder. Annenin hamilelik sürecinde kullanmaması gereken ilaç ve bağımlılık yapan maddeleri kullanmaya devam etmesi, yüksek kafein alması, sağlığına ve yeterli beslenmeye gereken özeni göstermemesi sonucu gelişimin yavaşlaması ya da durması bu ihmal dâhilindedir (Şahin, 2002: 104). Fiziksel ihmal çocukta sosyal, bilişsel, duygusal ve davranışsal yönden onarımı zor ve uzun süreçli

bir çaba gerektiren hasarlar bırakabilmektedir (Carmody vd. 2015: 959). Fiziksel olarak ihmal edilmiş çocuklarda istismara uğrayanlara göre daha ağır sonuçlar ortaya çıkmaktadır; bilişsel ve akademik bozukluklar, sosyal içe çekilme, arkadaş ilişkisinde kısıtlılık ve içe atıp paylaşamama gibi. Bunun yanında fiziksel ihmale, istismardan daha çok rastlanılmaktadır (Can ve Beyazıt, 2018: 92).

Bilir ve arkadaşlarının (1991: 9) 4003 aile ve Dereobalı, Karadağ ve Sönmez'in (2013: 57) 197 eğitimci ile birbirine uzak tarihlerde yürütülmüş iki çalışmada da çocuklardan nerdeyse yarısının aileleri tarafından şiddetle cezalandırılarak fiziksel istismara maruz kaldığı ve aradan geçen uzun yıllarda istismar oranında dikkate değer bir azalma olmadığı ortaya çıkmıştır. 19. ve 20. Yüzyılda yapılan iki araştırmada da çocuğu dövme sıklığında önce annenin sonra babanın geldiği görülmüş ve kız çocuklarının erkeklerden daha çok istismara uğradığı belirlenmiştir. İstismarı yapanların en çok aynı aileden oldukları görülmekle birlikte %33 gibi yüksek bir oranla öğretmenler ve ustalarda istismarı gerçekleştiren 3. basamakta yer almaktadır (Erol, 2007: 43). Doktor ve doktor adayları ile yapılan bir araştırma ise ailede disiplini sağlarken fiziksel istismarın kabul edilebilir bir yol olduğunu düşündükleri görülmektedir (Bingöler, Şimşek ve Alakol, 2004: 49).

2.1.2. Duygusal ihmal

Duygusal ihmal ise çocuğun sağlıklı bir birey olabilmesi için ihtiyacı olan sevgi ve ilginin verilmemesi; çocuğun reddedilmesi, sürekli yalnız kalması, korkutma, tehdit etme ve görmezden gelme, söz hakkı vermeme gibi çocuğun duygusal ihtiyaçlarının hasara uğratılmasıdır (İbiloğlu vd. 2018: 92). Anne-babanın çocuğu aşağılaması, mimik, söz ve davranışlarıyla kişiliğini zedeleyici davranışları barındıran duygusal ihmalin diğer türlerden daha yüksek oranda olduğu düşünülmektedir. Rağmen fark edilmesi, tanımlanması ve yasal olarak kanıtlanması güç olduğu belirtilmektedir (Türkkan, Odacı ve Bülbül, 2021: 716). Çocuklarını duygusal olarak ihmal eden aileler de çocuklarını okula göndermeme ya da gerekli özenli takibi ve desteklemeyi yapmama durumundan da bahsedilebilir. Ayrıca bu çocuklarda 'bağlanma problemi, kaygı ve depresyon, saldırgan öfke davranışları, asosyallik davranışlarına rastlanma olasılığı yüksektir (Erermiş, 2001: 7). Bu durumların dışında büyümede gerileme, uyum sorunu yaşama, sağlık ve eğitim hizmetinden mahrum kalma gibi sorunlarla da karşılaşılabilir (Polat, Topuzoğlu ve Gezer, 2008: 45). Okul öncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken yeterlilikler arasında 'sorumluluk

alma, sorun çözme, saygı duyma ve duyulma, kural tanıma, duygularını ve haklarını ifade edebilme, problem çözerken neden-sonuç kurabilme, gözlemleme, dil ve anlatım becerilerinin gelişmesi' gibi kazanımlar yer almaktadır. Bu kazanımlarda aksaklık yaşanması durumunda okul öncesi öğretmeninin veli ile iletişim halinde olarak müdahalesi önemli olmaktadır (Kocabıyık, 2013: 9).

Duygusal ihmal diğer ihmal türüne göre fark edilmesi, tanınması daha zor olduğundan bizim toplumumuzda ve dünyadaki gerçekleşme oranı hakkında net bir veri oluşturulmasının zor olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca duygusal ihmalle istismarı arasında belirgin ayrımlar olmadığından duygusal istismar kapsamına da dâhil edilmektedir (Dursunkaya, 2008: 60). Yapılan araştırmalarda duygusal ihmalin çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte başladığı, duygusal istismarın ise çoğunlukla 6-8 yaşları ile ergenlik arası dönem arasında yoğunlaştığı ve cinsiyete göre duygusal ihmale uğrama oranında belirgin farka rastlanmadığı rapor edilmiştir (Hergüner, 2011: 97).

2.1.3. Cinsel ihmal

Cinsel ihmal, çocukların cinsel açıdan sağlıklı bir gelişim gösterebilmeleri için gerekli özenin gösterilmemesi, eksik ya da aşırı bilgiye maruz kalmaları, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı gerekli önlemin alınmaması, çocuğa hayır diyebilme, mahremiyet bilinci, kendini savunma, iyi ve kötü dokunuş ayrımı gibi gerekli kazanımlardan çocuğun mahrum bırakılmasıdır (Parke ve Collmer, 1975: 125). Ebeveynlerin çocuklarını cinsel kimliklerine uygun şekilde yetiştirmesi, kıyafet ve oyuncak seçiminin dengeli olması, yaşına uygun bilgiler verilmesi gerektiği rapor edilmiştir. Çocuklar 36 ay sonrasında gözlem, taklit, cinsiyet farkındalığı geliştirdiğinden doğumu, sünnet, erkek ve kadın vücudu hakkında sorular sormaya başlamaktadır. Ebeveynlerin bu soruları tamamen yok sayması, çocukların merakını bastırarak ya da körükleyerek yanlış yerlerden bilgi almaya teşvikleri çocukların yaşlarına uygun olmayan içerik ve bilgiye, kendi keşif yollarını kullanmalarına yol açmaktadır. Çocuklara nasıl doğdukları, sünnet, kız ve erkek arasındaki fizyolojik farklar çocuğa uygun şekilde aktarılmalıdır. Aksi halde bu bastırılmışlık, suçluluk hissi, cinsiyetine uygun davranılmayışı ileriki yaşlarında farklı davranış problemleri ya da rahatsızlıklar olarak karşılık bulabilmektedir. Çocukların cinsel açıdan sömürülmelerine karşı ebeveynlerin ve devletin önlem alması da bu konunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Kocabıyık, 2013: 11).

2.2. Çocuk İstismarı

Dünya Sağlık Örgütü tarafından çocuk istismarı, “çocuğun sağlığına, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimine zarar veren, yetişkin veya toplum tarafından uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muamele olarak” tanımlanmaktadır (World Health Organization, 2020: 42). İstismarda yetişkinin kendi maddi ve fiziksel çıkarı için çocuğu kullandığı uygunsuz davranışlar söz konusu olmaktadır (Sarı ve Özkan, 2016: 155).

Toplumsal bir problem olan ve tarihsel süreçte görülmediğini ve yaşanmadığını savunamayacağımız bir zaman dilimi ya da ülke olmayan kronikleşmiş olarak tabir edebileceğimiz ihmal ve istismar refah seviyesinin artmasıyla birlikte daha çok gün yüzüne çıkmış, konuşulur hale gelmiştir (Aktay, 2020: 173). 1962 yılında yukarda belirtilen davranışlarla kötü muameleyle uğramış çocuklara “Hırpalanmış Çocuk Sendromu” şeklinde bir tanı konulmaya başlamasıyla 1970’te Hellnes ilk kez çocuk istismarını çocuğa bakan kişinin kasıt içerecek şekilde çocuğun gelişimini etkileyen iletişim eksikleri olarak açıklamıştır (Faller, 1981: 41). Çocuk yaşta istismar vakaları ölüm ya da yaralanma olarak sonuçlanabildiği gibi uzun vadeli olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir (Gilbert vd. 2009: 71). APA (Amerikan Psikoloji Birliği, 2002: 257) çocuk istismarının doğurduğu sonuçların, rastlanma sıklığının artışı nedeniyle halk sağlığı sorunu olarak nitelendirmiştir. Balkaran (2015: 23) dünyada yılda nerdeyse 1 milyon çocuğun istismara uğradığını ve sonucunda 24 saatte ortalama 4.5 çocuğun hayatını kaybettiğini ifade etmektedir.

Çocuklarda kalıcı izler bırakan ihmal ve istismara karşı ülkemizde ve dünyada sözleşme ve kanunlarla çocuk hakları ve işlenen suçlara karşı yaptırımlar belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca hazırlanan Türkiye ve 195 ülkenin tarafı olduğu 2 Eylül 1990’dan beri yürürlükteki Çocuk Hakları Sözleşmesi en çok ülkenin onayladığı belge niteliğinde olmakla birlikte, hazırlanış amacı çocuk haklarını korumak ve gözetmektir (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1995: 102). Bu Sözleşme yaşama ve gelişme, katılım haklarını, ayrımcılığın önlenmesi, çocuğun yüksek yararının korunması için tüm çocukları kapsayıcıdır (Kurt, 2015: 103). Bu hakların güvence altında olması için 2005 yılından beri yürürlükte olan Çocuk Koruma Kanunu suça sürüklenen ve koruma ihtiyacındaki çocuklar için alınan tedbirlerini kapsamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005: 5395). Bunun yanında ‘kötü muamele’, ‘çocukların cinsel istismarı’, ‘reşit olmayanla cinsel ilişki’ ve ‘cinsel taciz’ ‘ensest İlişki’ tanımlanmış, kapsam ve ceza oranları kanunla belirlenmiştir (Türk Ceza Kanunu, 2004: 279). Ensest konusuna yasalarda yer verilmiştir. Ceza oranlarının belirlenmesinde cebir, tehdit, yakınlık derecesi,

penetrasyon varlığı gibi etkenler incelenmektedir. 15 yaş sınır olmak üzere 15-18 yaşındaki çocuklar için şikâyeteye bağlı olarak çocuk istismarı suç olarak kabul edilmiştir. Ancak suç evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmişse şikâyet aranmaksızın, 10-15 yıl arasında hapis cezasına hükmolunur (Civelek, 2019: 50). “Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” ifadesine yer vermektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004: 279).

İhmal ve istismar bireysel ve psikososyal farklı sebeplere bağlı ailesel bir fonksiyon bozukluğudur (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 53). Eğitimci ve sağlıkçıların ancak yüksek şüphe ile dikkatiyle tanılanması kolaylaşmaktadır. Tanılanmadığı hallerde istismarın kronikleşmesine, hastalık ve ölümün artmasına sebebiyet vermektedir (Koç, Oral ve Butteris, 2014: 133). Çocuk ve toplum sağlığı için ahlaki ve yasal sorumluluğumuz duygusal, sosyal ve davranışsal probleme yatkınlığı artıran istismar vakalarının azalmasını sağlamaktır (Lundahl, Nimer ve Parsons, 2006: 256). İstismar etkileşimi içeren davranışlarla reaktif ve gözlenebilirken, ihmalde ise eksikliklerin söz konusu olduğu pasivize durum ikisini ayıran belirgin farklardandır (Dökmen, 1995: 426). Ancak genelde anne ya da babanın ihmal ve istismarın birden fazla türünü aynı anda uyguladığı görülmüştür (Sarı, Ardahan ve Öztornacı, 2016: 505).

İhmal ve/veya istismarı deneyimleyen çocukların; yetişkinliklerinde mental ve fiziki bozukluklar, riskli cinsel davranışlar ve partner şiddetine maruz kalma oranlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda kalmayanlara oranla mental bozukluk riskinin iki kat fazla olduğu belirlenmiştir (Fry, McCoy ve Swales, 2012: 220). Bu yüzden risk durumundaki çocukların erken tanılanması daha az yara almalarını sağlayacaktır (Önal vd. 2013: 125). Risk altındaki çocukların; özel gereksinimi olan, evlilik dışı doğan, savaş ve göç mağduru olan, sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim düzeyi düşük ailelerin çocukları, üvey anne/babayla yaşayan madde bağımlısı anne/babanın çocuğu, istenmeyen gebelik sonrası doğmuş çocuk ihmal ve istismara uğrama açısından yüksek risk altında olduğu rapor edilmiştir (Şener, Ancı ve Dursun, 2014: 1048).

2.2.1. Fiziksel istismar

Çocukta açıklanamayan yara, yanık ve darbenin olması (Örneğin yüzde, dudakta ve vücudun çeşitli yerlerinde morluklar, ezikler, ısıırık izleri, kemer ve ip gibi nesnelerin izleri,

tekrarlayan izler, sigara yanığı vb.) fiziksel istismarın varlığını göstermektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004: 142). Hukuki terim olarak kullanılan ‘şiddet’ kavramına darbe kadar etkili olmasa da (itmek, saçını çekmek, tükürmek, tehdit etmek ve malını zedelemek) ‘etkili eylem’ kapsamına alınarak şiddetin fiziksel olan ve olmayan davranışlardan oluşmaktadır. Ancak eğitimciler şiddeti daha çok fiziksel yönüyle tanımlamaları bu konuda bir bilgi eksikliği olabileceğini göstermektedir (Polat, 2001: 82).

En sık karşılaşılan ve en çabuk fark edilen türü olan ‘fiziksel istismar’ sonucunda çocuk sadece fiziksel değil duygusal olarak da yıpranmaktadır (Kaytez, Yücelyiğit ve Kadan, 2018: 20). İstismarı yapan kişinin sıklıkla aile içinden, yakın akraba ya da arkadaş çevresinden bir yetişkin olduğu görülmekte ve bundan yararlanarak çocukla yalnız kalabilmektedir. Ancak çocuğun istismarcıyla fiziksel temastan ve baş başa kalmaktan da kaçınmaya çalıştığı görülmüştür (Aydın vd. 2015: 63).

Fiziksel istismara maruz kalmış çocuklarda yoğun kaygı, çaresizlik hissiyle birlikte içe kapanma ve özgüvensizlik görülebilmektedir. Fiziksel istismarla birlikte seyredebilen yeme bozukluğu, okula uyum sağlamakta güçlükle bağlantılı okulu asma, madde kullanımı, orantısız öfke, depresyon, kendine zarar verme ve intihar denemesi dibi durumların olup olmadığı kontrol edilmelidir (Dilsiz ve Mağden, 2015: 689). Mağdur çocuklarda bu bedensel şikâyetlerin yanında çoğunlukla büyümede gerilemenin de eşlik ettiği görülmektedir (Lynch, 1991: 43). Bu sonuçlar dışında çocuklarda fiziksel istismar kaynaklı sakatlanma ve vefat sayısının da azımsanamayacak oranda olduğu görülmüştür (Murry, Baker ve Lewin, 2000: 50; Şenol, 2000: 31). Çocuğun şiddete maruz kalması ya da şahit olması da fiziksel istismar olarak değerlendirilmektedir (Güler vd. 2002: 129).

İstismarcının çocuğa uyguladığı zorlama veya şiddet seviyesi yükseldikçe çocuğun çaresizlik hissinin derinleşerek travmanın şiddetinin arttığı görülmüştür (Demir 2008: 95). Çocuğa uygulanan şiddet sonucunda çocuğun vücudunda farklı boyutlarda “yara, morluk, kesik, kırık, yanık, göz ve beyin hasarları, iç organ zedelenmeleri ve bütün bunların sonucunda meydana gelen çeşitli hastalıklar, kalıcı sakatlanmalar” gibi fiziki hasarların yanında oluşmakta olan kişilik özelliklerinde de hasar kalmaktadır (Altıparmak, 2013: 358). Bu hasarların boyutu “istismarın şekline, süresine, fiziksel zararın varlığına, çocuğun yaşına ve gelişim basamağına, çocuğun istismarcı ile olan ilişkisine, ruhsal özelliklerine ve travma öncesi psikolojik gelişimine” bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Aktepe, 2009: 101). Bu istismara maruz kalanların çoğunluğunun 4-8 yaşları arasında olması ve yaş büyüdükçe oranın azalması bu yaş grubunun zayıf ve savunmasızlığından

kaynaklandığını düşündürmektedir (Taner ve Gökler, 2004: 83). Ayrıca babanın anneye oranla % 300 fazla şiddet uyguladığı görülmüştür (Deveci ve Açık, 2003: 396). İstismara uğrayan bu çocukların çaresiz ve değersiz oldukları hissiyle baş etmeleri gerekmekte ve ileride çoğunlukla erkekler olmak üzere aynı yönteme başvurabildikleri ya da kaygı, depresyon, içe kapanıklık gibi durumlarla baş etmeye çalıştıkları görülmektedir (Barış ve Taylan, 2020: 15).

Fiziksel istismarı Parke ve Collmer (1975: 83) ilk olarak darp raporları şeklinde ele alınabilen objektif sonuçları itibari ile ölçülebilme özelliği olan ve ikinci olarak daha zayıf olana ‘niyet’ faktörü üzerinden ve üçüncü olarak istismarı ‘kültürel faktörler’ göz önünde bulundurarak üç başlıkta incelemektedir. Korbin (1991: 70) de aynı görüşü savunarak sosyal normlar, gelenek ve töre, inanışlar, aile ilişkileri kültürler arasında farklılıklardan ötürü bir davranışın başka bir toplumda istismar olarak nitelendirilemediği durumlar olduğunu belirterek bu faktörleri de göz önüne alınması gerektiğini belirtmiştir. Ülkemizde var olan çalışmalar ve atasözleri incelendiğinde çocuk eğitiminde şiddet içeren şekilde ceza yöntemlerinin var olduğu görülmüştür (Bingöler, Şimşek ve Ulukol, 2004: 48). Yine de geçmişle kıyasladığımızda ülkemizde ve dünyada sıra dayaağı, falaka, kemerle dövme geleneksel dayakçı disiplin anlayışından uzaklaşmaya başlandığı gözlemlenmiştir. Buna karşılık ne yazık ki her aile ve okulda gelişimin aynı hızla gerçekleşmediği vurgulanmaktadır (Turla, 2002: 295).

2.2.2. Cinsel istismar

Çocuk cinsel istismarı ilk defa 1978 yılında tanımlanmış olup 18 yaşından küçük çocuğa, bilinçli onay yetisi kazanmaması göz ardı edilerek yetişkin tarafından cinsel doyum alma amaçlı taraf olarak kullanılmalarıdır (Pala, 2011: 65). Gelişimsel olarak hazır olmadığı gelişimini henüz tamamlamamış bu çocukların yetişkinler tarafından cinsel uyaran olarak görülüp cinselliğe özendirilmesi ya da zorlanması olarak tanımlanmaktadır (Borg, Snowdon ve Hodes, 2014: 538).

Cinsel istismar iki tipte incelenmektedir. İlki temas olmaksızın “laf atma, cinsel içerikli konuşma, teşhircilik, röntgencilik, cinsel ilişkiye tanık etmek” gibi eylemler yoluyla meydana gelmektedir. İkinci tip istismar, temas ile gerçekleştirilen “dokunma, cinsel ilişki, çocuğun fuhuşa zorlanması, müstehcen yayınlara konu edilmesi, ırza geçme, ensest” gibi uygunsuz davranışlar söz konusu olmaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004: 147). Belirtilen bu davranışlara savunmasızlığından faydalanılarak maruz kalan çocuklarda

yeniden istismar edilmekten, istismarcıyla karşılaşmaktan, onunla yalnız kalmaktan korkma, kendini suçlama, onu güvende tutamayan aile ortamına karşı düşmanlık, dikkatini toplayamamayla birlikte bunun sınıfa yansması, toplumsal ortamlara girmekte çekingenlik ilk süreçte görülen sonuçlar olduğu ortaya çıkmıştır (Maing, 1991: 104). Uzun vadede ise “depresyon, bipolar kişilik bozukluğu, çoklu kişilik bozukluğu, anksiyete bozukluğu, obsesif kompulsif kişilik bozukluğu, madde bağımlılığı, travma sonrası stres bozukluğu, uyku ve yeme bozuklukları, intihar” gibi sonuçlar da doğurarak yetişkinlikte de risk faktörü olduğu görülmüştür (Crow vd. 2014: 1593; Aktay, 2020: 177).

Aile içinde yaşanan cinsel istismar ‘ensest’ olarak tanımlanmaktadır. Enest ilişkilerde iki kişi arasında yakın kan bağı olduğundan yasalara göre evlenmeleri yasaktır. Bu ilişki ayrıca toplum tarafından kabul edilemeyen ve infial yaratabileceğinden açıklanması ve ortaya çıkması zor olabilmektedir (Aktay, 2020: 172). Cinsel istismar vakalarının gizlenmesinde çocukların utanması, suçluluk hissi, dışlanma ve sevdiklerini kaybetme ve ailenin parçalanması korkusu, tehdit alması gibi nedenler etkili olmakta istismarın açığa çıkmamasına ve istismarcının ceza almadan toplum içinde kalmasına sebep olmaktadır (Ovalı, Uçan ve Serindağ, 2007: 5).

Yaman (2010: 75) “Çocuğun çizimlerde cinsel organları karalaması, oyunlarda cinsel içerikli hareketler ve sözler kullanması, yabancılardan uzak kalmaya çalışması” cinsel istismara maruz kalmanın göstergesi olabileceğini belirtmiştir. Ancak bu araştırma öğretmenlerin cinsel istismara yönelik farkındalığının diğer türlere oranla daha düşük olduğunu göstermektedir. Çocukların ebeveynlerden birine anlattığı istismar vakalarında ise aile çevre baskısından ya da adının çıkmasından çekindiği, güçlü olduğuna inandığı istismarcıyla baş edecek güçte olmadığını düşündüğünden olayı bildirmeden üstünü kapatmaya çalışabilmektedir. Cinsel istismarla ilgili yapılmış çalışmalar ülkemizde az sayıda olmakla birlikte kız çocuklarının aile içinde uzun süre devam eden istismara maruz kaldığı belirtilmiştir (Koca, 2012: 121). Cinsel istismar yüzyıllardır toplumsal bir sorun olarak var olmakla birlikte sağlık açısından bir problem olarak son zamanlarda incelenmeye başlamış ve ülkemizde dünya ortalamasının çok üzerinde vaka bulunduğu görülmektedir (Gökler, 2006: 61).

2.2.3. Duygusal istismar

Fark etmenin, tanı koymanın ve hakkında yasal süreç başlatabilmenin en zor olduğu istismar türü olan duygusal istismarda çocuğu yalnız bırakma, alay etme, reddetme,

küçümseyerek benliğine zarar verme, sürekli kötöleme, sevilmediğinin terk edileceğinin ima edilerek korkutma, sosyal hayattan mahrum bırakma, suç işlemeye zorlama ya da aşırı koruyucu tutumlar söz konusu olmaktadır (Türkkan, Odacı ve Bülbül, 2021: 715). Bu istismar türünde fiziksel ya da cinsel istismar gibi somut bir bulguya rastlamak daha zor olmakla beraber çocuk psikolojisi üzerinde derin yaralar oluşturmaktadır (Wamboldt and Wamboldt, 2000: 1213). Bulgular somut olmadığından tespiti daha zor ve fiziksel hasar olmadığından çocukla beraber uzun yıllar devam edecek yara izleri oluşturmaktadır. Kimi bireyler farkında bile olmadan bu travmalarıyla uzun zaman birlikte yaşayarak ya da bir destek alma yoluna gidebildikleri ortaya çıkmıştır (Crow vd. 2014: 1596).

UNICEF (2004: 15) duygusal istismarı çocuğa kendini yetersiz hissettirmek, aşağılamak, hakaret edip lakap takmak, sevilmediğini istenmediğini söylemek ya da hissettirmek, tehdit etmek, seviyesinin üzerinde bir beklentide olmak, terk edileceğini yalnız kalacağını ima etmek gibi davranışlara maruz bırakma olarak tanımlamıştır. İstismara uğramış çocuk bu yaş döneminde geliştirdiği kişiliği hasar aldığından potansiyelinin altında dikkat, başarı, ilgi ve yeteneğini yansıtamama, içe kapanma, özgüvensizlik, agresif ya da kaygılı davranışlar sergileyebilmektedir. Öte yandan risk altındaki çocuk istismarı uygulayan kişiden uzaklaşabilirse, kendini suçlayıp değersiz de hissedebileceği vurgulanmıştır (Khoury-Kassabri, 2009: 916). Bu sonuçlar incelendiğinde duygusal istismar çocuğun yalnız duygusal/psikolojik gelişimine ket vurmakla kalmayıp akademik ve sosyal alandaki gelişimini de etkilemektedir (Oaks, 1990: 33). Öte yandan aynı istismarı okul öncesi öğretmeni de okulda öğrencisini lakapla etiketleyerek, görev vermeyerek, görmezden gelip değersiz hissettirerek, sık sık ceza vererek, etkinliğe katmayarak sınıf dışında bırakarak yapmaktadır (Yalçınkaya vd. 2021: 2711).

Duygusal istismarın kültürel yapı/çocuk yetiştirme metodunun bir parçası varsayıldığından araştırma konularına dâhil edilmesi 1900'leri bulmuştur (Gökler, 2006: 49). Konuyla ilgili ülkemizde yetişkinlerin çocuk eğitiminde tutumları incelendiğinde “sesini yükseltme, eleştirme, artık seni sevmeyeceğim, babana söylerim, seni burada bırakırım” gibi tehditlerin kullanılmasından çocukların her ailede oranı değişmekle birlikte duygusal istismara maruz kaldığı belirtilmektedir (Tugay, 2008: 95). Çocukluğunda istismara maruz kalan ve kalmayan çocuklar kıyaslandığında kalanların sosyal ilişkilerinin daha zayıf olduğu ve ilişki kurmayı tehdit ve acı unsuru olarak gördükleri, genelde pasif ve sınıfta dışlanmış çocuk olarak görüldüğü, yakın ilişkilerinde daha çok çatıştıkları, kendine zarar verme girişimiyle ilişkili olduğu görülmüştür (Martin vd. 2016: 174).

Yapılan bir araştırma depresyonla tanılanan yetişkinlerin pek çoğunun çocukluğunda duygusal istismara maruz kaldığını göstermektedir (Crow vd. 2014: 1592). Cinsel istismar ve duygusal istismarın, fiziksel istismar veya ihmale kıyasla daha fazla sayıda intihar davranışına yol açtığı görülmektedir (Miller vd. 2013: 165). Çocukluk döneminde istismara uğrayanlarla yetişkinlik döneminde yapılan başka bir araştırmada ise kendine ya da başkalarına şiddet uygulama ve psikiyatrik hastalıklarla ilişki saptanmıştır (Harford ve Grand, 2014: 1391).

2.2.4. Ekonomik istismar

Ekonomik istismar, çocuğun gelişiminin üzerinde bir işte maddi çıkar elde etme amacıyla zorla çalıştırılarak haklarının ihlal edildiği istismardır. Türkiye’de henüz okul çağında olan çocukların çalışmasının sebepleri incelendiğinde gelir dağılımındaki dengesizlik, düşük sosyo-ekonomik düzey, göç etmek zorunda kalınması, ailede çalışmaya uygun yetişkin ya da sağlıklı birey olmaması, yetişkin çalıştırmaktan daha az maliyetli olması gibi etmenler başta gelmektedir (TÜİK, 2021: 52). Gelişimine uygun olmayacak şekilde uzun süre çalışan çocuklarda akranlarından geri kalmaya ve diğer istismar türleri içinde bir risk faktörü oluşturmaktadır (Aydın, 2019: 40). Yalnız maddi çıkar kaygısıyla çalıştırmanın dışında evde zorla iş yaptırılması, kardeşlerine bakmaya zorlanması da ekonomik istismar bağlamında değerlendirilmektedir (Yalçınkaya vd. 2021: 2711).

2.3. Güncel Çalışmalar

Türkiye’de ve yurt dışında yapılmış çocuk ihmal ve istismarına yönelik araştırmalar bu başlık altında incelenecektir. Farklı değişkenlerle yapılmış ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumları ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmaların sonuçları birlikte değerlendirilmiştir.

2.3.1. Çocuk ihmali ve istismarı yurt içinde yapılan araştırmalar

Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarına yönelik literatür incelendiğinde yaş, eğitim durumu, cinsiyet gibi değişkenlerle yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında genel olarak tutarlı sonuçlar gözlenmekle birlikte, bazı araştırmalarda cinsiyete göre istismar türlerine yönelik farkındalığın benzeşmediği görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi farklı değişkenlerle çalışıldığı görülmüştür.

Şenol (2022: 567) ve Ünal (2017: 85) araştırmalarında ebeveynlik yaşının artmasıyla ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalıkta da artış olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca bu iki araştırmada da annelerin babalara oranla çocukların ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalığının daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak alt boyutlara bakıldığında cinsel ve fiziksel istismarı fark etmede babalar daha başarılı bulunmuştur. Pekdoğan (2016: 430) da küçük yaşta ebeveyn olmanın çocuğu istismar etme potansiyelini artırdığını söylemektedir. Bu araştırmalar doğrultusunda yaş değişkeni ile ihmal ve istismara yönelik farkındalığın negatif yönlü ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. İstismarın birey üzerinde travmatik bir etkisi olmakla birlikte sonuçlarının kişiler arası ilişkilerine de yansıdığına, sosyalleşme, insanlarla güvenli ilişkiler kurabilmesi ile ilişkili olduğuna vurgu yapan Şenol (2022: 560) eğitim seviyesi ve meslekteki statünün artmasıyla ebeveynlerin farkındalığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır.

TÜİK'in son yıllarda paylaştığı çocuk istismarı verilerine göre kız çocukları erkek çocuklara oranla daha fazla cinsel istismara maruz kalmaktadır (TÜİK, 2021: 67). Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'na gönderilen ensest olgularıyla yapılan araştırmada çıkan sonuçlara göre %50'sinde sanık mağdurun öz babası, %12,9 öz kardeş, %9,5 üvey baba, %7,8'inde amca, %6,9'unda ise dayı olduğu saptanmıştır. Öz babası tarafından cinsel istismara uğrayan olguların %62,5'inde psikiyatrik bir bulgu tespit edildiği belirtilmiştir (Kaytez, Yüceliyiğt ve Kadan, 2018: 20). Benzer olarak Karaca ve Aral'ın (2017: 162) ve Özdemir'in (2010: 576) araştırmalarına da yansımıştır. Buna göre cinsel istismarda faillerin %75'inin aile, %10'unun akraba içerisinde olduğunu yalnızca %5'inin daha önce tanınmayan, dışardan olduğunu göstermektedir. Yakın çevreden gelen bu istismarın aile içi tehdit, utanma, nasıl ve kime söylemeleri gerektiğini bilmemeleri gibi sebeplerden bildirim ve şikâyetin gerçeğe oranla %15 gibi çok az bir kısmının yansıdığı ifade edilmektedir. İstismarın bu türüne yasal olarak hala çocuk kabul edilen ergenlik döneminde kız çocukların erkeklere oranla üç kat fazla maruz kaldığı görülmektedir (Örsel, 2011: 133).

Çocuk ihmal ve istismarı ile kişilik bozukluğu arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında çocukluğunda travma bulunanların tanı almada beş kat fazla oldukları görülmektedir. İstismarın duygusal boyutunun fazla olması kişide histerik bozukluk riskini artırmaktadır (Kalkan ve Dağlı, 2021: 63). Bu kişiler sevgiye aç olarak büyüdüklerinden yetişkinlikte de duygusal ilişki yürütebilmekte güçlük yaşarken sürekli ilgi ve sevgi beklentisinde olmaktadır. Benzer başka bir çalışmada Bindal (2018: 89) erken

çocukluk dönemindeki travmaların bağlanmayla ilişkide olduğunu ortaya çıkarmıştır. Koç (2019: 36) ve Türker (2021: 105) ise kişinin hafızasında bu dönemde yer eden olumsuz anıların ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde de aileyle kurulan bağı ve depresyonu yordadığını rapor etmişlerdir.

Özdemir (2012: 20) de gazetelerdeki istismar haberlerini taradığı araştırmasında, “yayınlanan istismar haberlerinin %70’inin cinsel istismar haberleri olduğu, diğer ihmal ve istismar başlıklarından çok az söz edildiği daha çok ‘şiddet’ başlığı atıldığı ancak bu şekilde cinsel istismarın sıradanlaşması tehlikesi oluşturduğunu” belirtmiştir. Ayrıca gazetelerin nerdeyse tamamının vakanın meydana geldiği şehri, yaklaşık yarısı ilçeyi, %10’u mahalle bilgisi ve %40’ı köy veya sokak bilgisi belirttiği ortaya çıkmıştır. Köy veya küçük şehirlerde bu bilgilerin yayınlanması mağdur çocuğun gizli tutulmasını zorlaştırdığı belirtilmektedir. Bu haberlerin paylaşımında okuru bilgilendiren, koruyucu ve öneri sunan içerik sayısının çok az olduğu görülmüştür (Koç ve Paslı, 2021: 107). Bu araştırma mağdurların bilgisinin istismarcılardan iki kat daha fazla kullanıldığını büyük oranda ortaya koymuştur. Benzer bir çalışmada Çakmak (2018: 61) incelediği haberlerin %50’sinde çocuğun ya da ailesinin fotoğraf/videosunun kullanılmasının kişilerin mahremiyetini ihlal edilmesine medya aracılığıyla da istismar edilmesine vesile olduğunu ortaya çıkarmıştır. Doğrucan ve Yıldırım (2011: 182) araştırmasında ise bu haberlere konu olan çocukların %75’inin kızlar olduğunu ve bu kız çocuklarının istismara daha çok maruz kaldığını rapor etmişlerdir.

Konya’da Korunmaya Muhtaç Çocuk (KMÇ) birimlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı nitel bir araştırmada vakaların ilk değerlendirme aşamasında ebeveynlerin kaba, aşırı tepki vererek görüşmeyi reddettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca mağdur olan çocuğun uğradığı ihmal ya da istismarı anlatmasını baskıladığı ve uzmanların en çok cinsel istismar ve ensest vakalarını aileye açıklarken zorlandıklarını ve bu vakaları değerlendirmekte kararsız kaldıkları ortaya çıkmıştır (Kaya-Kılıç ve Tekin, 2019: 857). 2017 yılında bir öğretmen tarafından ilkokula giden altı kız öğrencinin uğradığı taciz (İHA, 2017: 4) ve 2017’de bir ortaokul psikolojik danışmanın uyguladığı bir ankette 13 yaşındaki kız öğrencinin arkadaşının babası tarafından cinsel istismara uğradığı belirlenmiş ve kolluk kuvvetlerince zanlılar tutuklanmıştır. 2018 yılında 12 yaşındaki kız öğrencinin yazdığı notun öğretmenlere ulaşmasıyla amcası tarafından uğradığı istismarı ortaya çıkarmıştır (Sarı, Ardahan ve Öztornacı, 2018: 505). Bu vakalar çocukların öğretmenlerini güvenilir

görüp açıldıklarını ve öğretmenlerin istismarın ortaya çıkmasında önemli bir rolü olduğunu göstermektedir (Koç ve Pahlı, 2021: 113).

2.3.2. Çocuk ihmali ve istismarına ilişkin yurt dışında yapılan araştırmalar

Ülkemizde yapılan araştırmalarla aynı doğrultuda olan Lawson vd. (2020: 258) ve Alzoubi vd. (2018: 152) araştırma sonuçları da göstermektedir ki, ebeveynlerin yaşının yükselmesiyle birlikte psikolojik, fiziksel ve cinsel istismara yönelik farkındalıklarının arttığı görülmektedir. Ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmalar yaşla birlikte bilgi-birikim ve tecrübenin, ebeveynlik bilincinin artmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Yurt dışında yapılan araştırmalarda (Doidge vd. 2017: 21; Wong vd. 2009: 676) lisans ve üstü mezunların ve kadrolu memur olarak çalışan ebeveynlere yönelik ihmal ve istismar farkındalığı lehinde sonuçlar görülmektedir. Yüksek mevkide çalışan ebeveynlerin farkındalıklarının da yüksek olduğu, eğitim seviyesinin düşmesiyle çocuğa ihmal ve istismara yönelik risk oranının yükseldiği belirtilmiştir.

Ashiq, Riaz ve Riaz (2018: 164) yaptığı araştırmada fiziksel ve duygusal olarak istismar edilen çocukların büyüdülerinde antisosyal kişilik bozukluğu geliştirerek topluma uyumsuz bireyler olabildiğini göstermektedir. Erken döneme ait travma yaşayan çocukların narsist kişilik bozukluğu ile ilişki olduğu rapor edilmiştir. Bu kişilerin sürekli kendini haklı gördüğü, manipülasyon yaptıkları ve bencil oldukları belirtilmiştir. Aynı zamanda çocukluk çağında yaşanan bu ihmal ve aşırı baskı borderline kişilik bozukluğu ve duygu düzenlemede güçlük arasında da ilişki saptanmıştır. Benzer bir çalışmada Cillov (2019: 120) ihmal ve istismara maruz kalanların yukarıda belirtilen kişilik bozuklukları ile yüksek düzeyde ilişkili görülürken en az ilişki histriyonik kişilikle ilişkili olduğunu saptamıştır. Bu kişilik bozukluğunda kişinin kendine acı veren yaşantıları bastırıp hatırlamaması dissosiasyona başvurma aradaki ilişkiyi azaltıcı etkili bir faktör olarak görülmüştür. Kuo ve arkadaşlarının (2015: 150) araştırmasında da duygusal istismarın borderline üzerinde anlamlı düzeyde tetikleyici olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu kişilerin baş etmekte zorlandığı yaşantılarının etkisiyle negatif hislerinin kabulünde güçlük yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Çocuklarda istismar ile ilgili yapılan benzer bir çalışmada ortalama çocukların %36'sında duygusal, %23'ünde fiziksel; kız çocuklarında %18 erkek çocuklarında ise %8 olmak üzere, %26 oranında da cinsel istismara rastlanıldığı görülmektedir (Chasan, 2010: 95). Abdullayev (2019: 88) ile Zhang ve arkadaşlarının (2018: 153) araştırma sonuçlarına bakıldığında ihtiyaçları yeterince ve ilgiyle karşılanmış çocukların depresyon ölçeği

uygulamasından düşük puanlar aldıkları görülmektedir. Hayre, Goulter ve Moretti (2019: 200) çalışmasında ise bu travmaların depresyonla beraber madde kullanımıyla da ilişkide olduğunu bildirmiştir. Araştırmaya katılanların sahip oldukları aileden memnun olmayan, ailedeki kural ve sınırların kendi hayatlarını yaşamalarına engel olmayı amaçladığına inanan gençlerin daha çok depresyonla tanımlandıkları görülmüştür. Bu sonuçlara bakıldığında travması olan çocuk ve ergenlerin geri kalan yaşamlarına sağlıklı devam edebilmeleri için güvenli bağ kurabilmeyi öğrenmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu konuda uzman desteği alanların ruh sağlıklarında olumlu gelişme gösterdiği görülmüştür. (Reyes, Elhai ve Ford, 2008: 67).

2.3.3. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumlarına ilişkin yurt içinde yapılan araştırmalar

Literatürde ebeveyn tutumlarının ergenlerin benlik saygıları, utangaçlık düzeyleri, madde bağımlılığı görülme durumu, depresyon düzeyi, karar verme stratejileri vb. birçok konu ile ilişkisinin ele alındığı görülmüştür (Erbil, Divan ve Önder, 2006: 9; Oğuz ve Öğretir Özçelik, 2018: 538; Uzun ve Baran, 2015: 36; Sarı ve Özkan, 2016: 155). Ebeveynlerin 3-6 yaş (ilk çocukluk) arası döneminde çocukla kurdukları ilişki ve iletişimin destekleyici, kabul edici olması çocuğun kişilik gelişimini, sosyalleşmesini besleyici, ilgi ve davranışlarını, iletişim kurma biçimini yönlendirici niteliktedir (Atar vd. 2016: 40; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016: 578). Bu ilişkinin erken dönemde reddedici veya otoriter olduğu durumlarda çocukların gelişiminin sağlıklı ilerleyemediği, ergenlikte ve yetişkinlikte birçok yönden olumsuz etki ettiği görülmüştür (Şalcı, Sağlam ve Dereci, 2018: 82).

Benzer bir diğer çalışmada ebeveyn ve ergen tutumlarını inceleyen Özyürek ve Özkan (2015: 285) ebeveynlerini “ilgisiz ve baskıcı” olarak nitelendiren ergenlerin “güven ve izin verici” diyenlere göre ailesine ve sosyal çevresine yönelik öfkesini ifade ediş biçimlerinin daha yıkıcı olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Başka bir çalışmada Coşkun, Kılıç ve Sarıkoç (2021: 790) “ev kadınlığı rolünü reddetmenin, aile içi çatışmanın ve sıkı disiplin” boyutlarının ortalaması yüksek çıkarken demokratik ve eşitlik tutumlarının daha çok benimsendiği, aşırı koruyuculuğun ise %50 oranında daha az benimsendiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bir diğer çalışmada Türker (2021: 5) depresyon tanısı almış ergenlerin çocukluk çağındaki travmalarını ve ebeveyn tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin depresyonu ebeveynleriyle bağlanma biçimi ve düzeyi ile anlamlı ilişkide

olduğu görülmektedir. Benzer bir diğer çalışmada Acar (2015: 80) ebeveynlerini ilgili ve güven verici olarak tanımlayan çocukların, travmatik anılara sahip olma oranının düştüğünü saptamıştır. Erol, Ersoy ve Mete (2013: 89) ve Çimen'in (2020: 93) yaptıkları deneysel araştırmalar da depresyon tedavisine gösterilen direnç ve intihar girişimini bu travmatik anılar sonucunda oluşan mizacın etkilediğini söylemektedir.

Madde bağımlılığından kurtulma ve öz-yeterlilik ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında Altundağ (2021: 75) ergenlerin ailesiyle zaman geçirme süresinin uzamasının ebeveynlerini demokratik olarak değerlendirmelerini artırdığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca arkadaş çevresi tarafından zorlama ve ailesiyle az vakit geçirenlere oranla daha kolay hayır diyebildiği, madde bağımlılığı riskini düşürdüğü, madde bağımlısı olabilecek arkadaşları için yardım aradığı ve arkadaşlarını uyarma oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Kars, Bektaş ve Akyürek (2019: 99) araştırmasında demokratik tutumun ergenlerin duygu düzenleme yeterlilikleri ile pozitif yönde ilişkili bulunurken, otoriter tutumla negatif yönlü bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Şenses, Dinç ve arkadaşlarının (2020: 17) yaptığı araştırma da göstermektedir ki, anneye olan güvensiz bağlanma intihar eyleminde belirleyici bir risk faktörüdür. Ölümle sonuçlanabilecek deneyimleri engellemede en etkili faktörün sosyal destek olduğu görülmüştür (Gökalp ve Yöndem, 2021: 763). Benzer bir diğer çalışmada ebeveyn ve arkadaşları tarafından desteklenen ergenlerin internet kullanım oranlarının da azaldığı ortaya çıkmıştır (Altıntaş ve Öztapak, 2016: 110), TÜİK (2021: 126) verileri incelendiğinde, en çok kullanım artışının ergenlerde olduğu görülmektedir. İnternet bağımlılığını konu alan araştırmalar yapan Aksoy ve Koçtürk (2019: 66) ile Ayas ve Horzum (2016: 62) ilgisiz tutumla; Taneri ve Tiryakioğlu (2015: 215) ise otoriter ve koruyucu tutumla internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişki saptamıştır. Bu araştırma sonuçlarına bakıldığında çocuğun gereğinden fazla serbest bırakılarak ilgisiz kalması ya da aşırı üzerine düşülerek koruyucu ve otoriter tutum benimsenmesi zıt sonuçlar doğurur diye düşünülse de bu birbirine zıt ebeveyn tutumlarının istenmeyen aynı sonuçlara sebep olduğu görülmüştür.

Ebeveyn tutumları ile kişilikler arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında Kalkan ve Dağlı (2021: 61) demokratik tutumla paranoid, histriyonik, bağımlı, çekingen ve borderline kişilik bozuklukları ile negatif yönlü ilişki olduğu görülmüş ve bu tutumu benimsemenin kişilik bozukluklarının oluşmamasında etkili olduğu ortaya konmuştur. Narsist kişilik ile koruyucu tutum, şizoid kişilikle otoriter tutum arasında en yüksek ilişki

bulunmuş ve bu iki tutumun puanlarının yükselmesinin kişilik bozukluğu geliştirme riskini artırdığı ortaya konulmuştur. Köroğlu ve Bayraktar (2010: 147) yaptıkları çalışmada koruyucu anne baba tutumunun yalnızlığa dayanamayan ancak ilişkilerini sağlıklı şekilde de yürütemeyen sınırdaki kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Eldeklioğlu (1997: 9) çalışmasında bu tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarını sürekli el üstünde tutarak, tüm isteklerini yerine getirmelerinin narsist kişilik geliştirmelerine de sebep olabileceğini dile getirmiştir. Bu çocuklarda reddedilmeye karşı hassasiyet, çevresindekilerin onun isteklerini yerine getirme mecburiyetinde oldukları ve kendisinin özel olduğunu düşünmesi gibi gerçekçi olmayan şemalar mevcuttur. Kulaksızoğlu (2005: 87) ebeveynin koruyucu tutumunun etkisiyle çocukta oluşan öz-düzenleme ve sorumluluk almadaki yetersizliğin çocuğun kaybetmeyi, reddedilmeyi öğrenmeden hayatı deneyimleyemeden büyümesinin duygusal olarak da reddedilmeyi kabul etmekte ve duygularını düzenlemekte zorlandıklarını söylemektedir.

Aydoğdu ve Dilekmen (2016: 583) ve Coşkun, Kılıç ve Sarıkoç (2021: 786) araştırma sonuçlarına göre, çalışan ebeveynlerin daha fazla otoriter ve aşırı koruyucu tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Bu ebeveynlerin çocuklarla birlikte oldukları zaman sınırlı olup o zaman zarfında kontrolü sağlamaya çalışmakta oldukları görülmektedir. Ayrıca çalışan kadınların ev işlerinde eşitliği daha çok talep ettiği ve aile içinde çatışmaları daha sık yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu sonuçları destekleyen Zeteroğlu ve Basal'ın (2016: 99) çalışması ayrıca babanın eğitim seviyesinin azalmasının anneyi otoriterleştirdiğini ve her iki ebeveyn için eğitim seviyesinin artmasının ebeveynlik bilincini de artırmasıyla birlikte çocuğun üstüne titreme, koruyuculuk refleksi ve disiplin sağlama davranışlarını da artırdığı görülmektedir. Araştırmada iki çocuğu olanların daha çok çocuk sahibi olanlara oranla reddedişlerinin fazla olduğu görülmekte ve çok çocuklu olmanın ev kadınlığı rolünü benimsemeyi kolaylaştırdığı düşünülmekle birlikte araştırılmaya muhtaç olan bir veri olarak konuya yönelik veri toplanması önerisinde bulunulmuştur Coşkun, Kılıç ve Sarıkoç (2021: 784). Ayrıca Aydoğdu ve Dilekmen (2016: 581) maddi gelirin yükselmesinin çocuğa yönelik beklentilerle birlikte koruyucu tavırları da artırdığı sonucuna varmıştır.

Derman'nın (2010: 634) araştırma sonuçlarına göre, anneler babalardan beş kat fazla bebeklerine şiddet davranışları sergilerken ergenlik dönemine ulaştıklarındaysa babaların annelerin iki katı ve kızlarına daha çok fiziksel istismar davranışında bulunduğu ortaya çıkmıştır. Doğruyol ve Yetim'in (2019: 38) araştırmasında çocuğa gereğinden fazla

baskı ve disiplin uygulanmasının çocukla olan bağlara zarar verdiği görülmüştür. Buna karşılık Karabekiroğlu'nun (2015: 145) çalışmasında ise demokratik tutumda aşırıya kaçılmasının da ailede var olması gereken saygı ve disiplin ortamını zedelediğini, çocuğuyla arkadaş gibi olma gayretinde olan ebeveynlerin ebeveyn rolünü kaybetmelerine sebep olabildiğini ve çocuğun onların otoritelerinden çok kendi isteklerini ön planda tutmalarına sebep olduğu görülmüştür.

Kırman ve Doğan (2017: 39) metasentez araştırmasında ise, demokratik tutum hariç diğer tüm tutumların çocuklarda sosyal beceriyi negatif yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Bir diğer araştırma bulgusuna göre babalar annelerden daha demokratik iken annelerinden daha izin verici olduğu ortaya çıkmıştır. Ersin (2010: 103) otoriter ve demokratik ortamda yetişen çocukların okul başarısının diğer tutumlara oranla başarı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu saptamıştır. Buna karşılık otoriter tutumun çocuğun sosyal ve duygusal olarak pasivize edildiği bildirilmiştir. Yine bu araştırma sonuçlarına göre demokratik ve aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynlerin diğer iki tutuma oranla alkol ve madde kullanımlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Cenk-Sarı ve Demir'in (2015: 725) araştırmasında ise iyimserliğe bağlı olarak artan okul başarısının demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarında otoriter tutumdaki ebeveynlerin çocuklarından daha üst seviyede olduğu görülmüştür.

Alabay (2017: 156) betimsel metodla yaptığı araştırmasında çalışmayan ve eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin çalışan ve eğitim seviyesi yüksek olanlardan daha otoriter tutumda olduklarını ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca bu araştırma sonucuna paralel olarak Ayyıldız (2005: 88) ve Şanlı (2007: 79) da destekler sonuçlar ortaya koymuşlardır. Benzer bir diğer çalışmada erkek çocuğu olan ebeveynlerin kızı olanlara göre daha otoriter tutumda oldukları, kız çocuklarına ise aşırı koruyucu tutumun baskın olduğu verisine ulaşılmıştır (Kapıkıran, Bora İvrendi ve Adak, 2005: 3). Benzer bir çalışmada Mızrakçı (1994) aynı doğrultuda veriler elde etmiştir. Buna göre kız ve erkek çocuklarına olan bakış açılarında değişiklik olmadığını göstermektedir. Buradan ailelerin kız ve erkek çocuklarına karşı farklı tutumlar takındıklarını ve bu farklılığın çocukların ileriki yaşantılarına da yansydıkları söylenebilir. Grigorenko ve arkadaşları (2000: 95) ebeveyn olma yaşı büyüdükçe demokratik tutuma yatkınlığın arttığını, yeterlilik hissinin çoğalması ile ebeveynlikten alınan doyumun fazlaştığı bulgularına ulaştığını söylerken Saygı ve Balat (2013: 849) genç yaştaki anne ve babalarınsa ebeveynliğe yönelik ilgilerinin fazla olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Öngider (2013: 435) genç ebeveynlerin çocuklarıyla daha çok

çatıştıklarını söyleyen araştırması da Grigorenko ve arkadaşlarının (2000: 101) araştırmasını destekler niteliktedir. 25 yaşından önce ebeveyn olanların çoğunluğunun ilk kez çocuk sahibi oldukları göz önüne alındığında tecrübelerinin azlığı ve çocuktan beklentilerinin çokluğu dolayısıyla çok çocuklu ebeveynlere oranla aşırı koruyucu davranışlarda bulundukları saptanmıştır (Alabay, 2017: 162). Ayrıca bu araştırma çocuk sayısının artmasıyla ebeveynlerin daha çok otoriter tutumu benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Cenk ve Demir'in (2015: 725) yaptıkları çalışmada otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarında iyimserlik düzeyleri belirgin düzeyde düşük olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca çalışmada iyimserliğin yükselmesinin akademik başarıyı yükselttiği de görülmüş, demokratik ebeveynlerin yetiştirdikleri çocukların daha başarılı olduğu kanıtlanmıştır. Dirik, Yorulmaz ve Karancı (2015: 126) çalışmasına göre, aşırı koruyucu ve reddedici tutumdaki ebeveynlerin kaygı düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Yine bu çalışmada aynı tutuma sahip ebeveynlerin düşük depresyon grubuyla eşleştiği ve çalışmada kullanılan diğer bir ölçekte duygusal sıcaklıkta ortalamanın altında puanlar almışlardır. Özbey ve Alisinanoğlu'nun (2009: 497) 5-6 yaş aralığında çocuklarla yaptığı çalışmada, erkeklerin kızlara oranla problemli ve antisosyal davranışlara sahip olmasının ebeveynlerinin otoriter davranışlarının bir sonucu olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

2.3.4. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumlarına ilişkin yurt dışında yapılan araştırmalar

Erken çocukluk döneminde yurt dışında yapılan araştırmalara bakıldığında, çocuklarına sevgisini açıkça ifade eden ailelerin çocuklarının da duygularının farkında olduğu ve bastırma yolunu daha az kullandıkları görülmektedir. Duyguları düzenleme değişkeni babayla olan iletişimin anneye göre daha belirleyici olduğu; çalışmada babalarını sıcak ve sevecen bulan katılımcıların duygularını sınıflandırmada daha iyi oldukları görülmüştür (Tani, Pascuzzi ve Raffagnino, 2018: 5). Annenin çocuğa karşı reddedici tutum takındığı durumlarda çocuğun duygularını düzenleme becerisinin zayıfladığı görülmüştür. Ebeveynin çocuğuna karşı kabul edici ve duyarlı olması çocuğun duygusal iklimini olumlu etkilenmektedir (Morris vd. 2007: 372). 3-6 yaş arası dönemde çocuğa karşı tutarsız, aşırı otoriter ya da ilgisiz olmak çocukların sağlıklı gelişim için ailesinden gerekli desteği alamamasına ve davranış bozukluklarına sebep olduğu bildirilmektedir (Shipman ve Zeman, 2001: 325). Aşırı ilgili ve korumacı ebeveynlerle

Tani, Pascuzzi ve Raffagnino (2018: 7) yaptığı araştırmada çocuğa ilginin yetişkinliğe eriştiğinde duygu düzenlemeyi kolaylaştırdığı gözlenirken baskının zorlaştırdığı ortaya çıkmıştır.

Adubale (2017: 118) otoriter ebeveyn tutumunun daha çok benimsendiği ailelerde demokratik ailelere göre daha çok psikolojik bulguya rastlanıldığını bildirmiştir. Pinquart (2017: 882) aynı şekilde ebeveyn tutumları ile çocukluk ve ergenlikteki davranış problemleri arasında ilişki saptamıştır. Helikopter ebeveyn tutumuyla ilgili yurt dışında yapılan araştırmalarda “depresif semptomlar, kaygı bozukluğu ve yaşamdan keyif alamama” ile doğrusal ilişkide olduğu görülmektedir (Darlow, Norvilitis ve Schuetze, 2017: 2294; Lemoyne ve Buchanan, 2020: 268). Demokratik ve otoriter tutumun depresyonla ilişkisinin incelendiği araştırmada Liu ve Merritt (2018: 325) depresyonun demokratik tutumla negatif yönde, otoriter tutumla pozitif yönde ilişki olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Çocukluk depresyonu ile tutumlar arasındaki ilişkiyi inceleyen yaklaşık 40 araştırma sonucunu derleyen bu çalışma aradaki ilişkinin çok yüksek olmasa da var olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Ross ve Wynne (2010: 759) depresyonla mücadele içinde olan ebeveynlere ailedeki tutarlılığının sağlanması ve devamı amacıyla uzman desteğine başvurmalarını önermektedir. Başka bir araştırma ise annenin kızına yönelik tutarsız sevgisi ile zayıf aile bağları oluşturmuş genç kadınlarda teşhisi yapılan bulimia arasında ilişki saptamıştır. Bu hastalığın da depresyonun tetikleyicilerinden olduğu önceki araştırmalardan bilinmektedir (Scalf-Mciver ve Thompson, 1989: 469). Bu çerçeveden değerlendirildiğinde ebeveynlerin tutarsız ve ilgisiz olmaları çocukluk ve yetişkinliklerinde depresif bulgulara ve bulimia gibi kendilerini oldukları gibi kabullenemeyişlerine neden olduğu söylenebilir.

Rafaeli ve arkadaşları (2017: 280) çocukların ailesinden yetersiz ilgi ve örseleyici davranışlara maruz kalsalar dahi kabullenme, yok sayma çabası içerisinde olduklarını ve bu çabanın insandaki sevilme ve farkına varılma ihtiyacından kaynaklandığını ortaya çıkarmışlardır. Bu dönemde karşılanmayan ihtiyaçlar duygusal ve fiziksel ihmali artırırken çocuğun ilerleyen dönemlerinde de ailesiyle güvenli bağı oluşturmamasına neden olmaktadır (Oshri vd. 2015: 129). Ergenlik dönemi ergen için sosyal çevresinin ailesine oranla daha etkili olduğu bir dönem olarak değerlendirilse de ebeveynlerin bu dönem içerisinde de ergene yönelik olarak takındığı tutum ergenliğin nasıl atlatılacağı üzerinde oldukça etkilidir (Morgan, 1999: 45). Ebeveynlerin çocukluk ve ergenlik döneminde çocuğu yetiştirme tarzları bireyin başkalarıyla ilişki kurma biçimini şekillendirmektedir.

Adler (2014: 67) arařtırmalarında annelerin bu iliřkinin temelinde diğeri aile fertlerinden daha belirleyici rolde olduėunu ortaya çıkarmıřlardır. Perez-Gramaje ve arkadaşları (2019: 13) ebeveyn ihmali veya baskısı arttıėında ergenin kendisine olan saygısının dūřtūėunu ve psikolojik uyumsuzluk puanlarının ise yūkseldiėini ortaya çıkarmıřlardır. Ayrıca bu iki tutumun ergenin özyeterliliėi ve çevreye uyumuyla negatif yōnde iliřkili bulunmuřtur. Kerstis, Aslund ve Sonnby (2018: 63) nerdeyse 4000 ergeni kattıėı arařtırmasında özellikle erkeklerin anneleriyle çocukluklarından itibaren saėlıklı iliřki kurabilmiř olanların depresyon belirtilerinin gözle görūlūr ölçūde dūřtūėunu gözlemlemiřlerdir.

Ebeveyn tutumları ve kişilik bozuklukları ile yurt dışında yapılmış araştırmalar aşırı koruyucu tutum ve ilgisiz babalarla OKB'nin ve çekingen, bağımlı kişilik bozukluğunun ilişkili olduğunu göstermektedir (Nordahl ve Stiles, 1997: 395; Bornstein, 1992: 7). Bu ve daha önceki araştırmalar göstermektedir ki kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları arasındaki tutarlılık söz konusu olmakla birlikte az önce belirtilen bu iki tutum ile pek çok psikiyatrik belirti (nōrotisizm, kaygı, somatizasyon, hipomani) ilişkilidir (Arrindell vd. 2005: 56; Oldehinkel, Veenstra ve Ormel, 2006: 687). Ayrıca bağımlı kişilik geliştiren bireyler de kendilerini yetersiz gördūėünden sosyalleşmekte ve problem çözmekte zorlandığından kendini değersiz görmektedir. Timmerman ve Emmelkamp (2005: 195) araştırmalarında ilgisiz anne tutumu ile antisosyal kişilik bozukluğu arasında ilişki saptamışlardır. Benzer bir diğeri çalışmada Rongrong ve arkadaşları (2007: 589) ilgisiz ve aşırı otoriter ebeveyne sahip olmanın “bilişsel çarpıtma, duygu kontrolūnū kaybetme ve zarar verme” semptomlarıyla ilişkili olduğunu saptamışlardır. Demokratik aile yapısında yetişen çocuklar ise kūuk yaşlardan itibaren rahat biçimde būyūdüklerinden kişiler arası ilişkilerinde daha rahat olmakta ve dıřadōnūk yaratıcı olma özelliğini kazanabilmektedir (Schmidt, Polak ve Spooner, 2005: 37).

Monteiro ve arkadaşlarının (2017: 519) araştırmasında iři kadrolu olan ebeveynlerin geçici olanlara oranla çocuklarına daha koruyucu tutumda oldukları görūlmūřtur. Yine bu araştırmaya göre annelerin eğitim ve çalışmaya harcadıkları sūrenin uzaması evde eşitlik talebinde bulunma oranlarını ve otoriter davranışlarını artırmaktadır. Ayrıca madde bağımlılığı ile yurt dışında yapılmış araştırmalarda tutarsız ebeveynliğin ergenlikte ve ilerleyen yaşlarda alkol kullanımını artırdığı ve bağımlılık dolayısıyla sağlık sorunları oluşturduğunu göstermektedir (Ross ve Hill, 2001: 611; Hill, Jenkins ve Farmer, 2008: 1383). Yapılan alışmalar en çok fiziksel istismar ile karşılaşıldığını göstermektedir (Sōnmez ve Bektař, 2006: 97; Walsh ve Farrell, 2008: 590). Fiziksel istismarın diğeri

istismar türlerinden daha belirgin çoklukla raporlanmasının sebebi, belirtilerinin ayırdına kolay varılması ve eğitimcilerin diğer istismarlarda fiziksel istismar kadar bilgi sahibi olmayışlarına bağlanmıştır (Değirmenci, 2006: 65).

2.4. İki-Altı Yaş Arası Çocukların Özellikleri ve Konuya Bakışları

Çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişim, bebek anne karnındayken başlamaktadır. Hamilelik sürecinde annenin stresi, mutluluğu, beslenmesi doğum öncesinde bebeği etkilerken, bebek dünyaya geldikten sonrasında da sözsüz iletişimle başlayan iletişim, çocuğun gelişimiyle birlikte ses, kelime ve cümlelere evrilmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012: 36). Bebekler kendilerini ifade etmeye başlamadan önce ebeveynlerinin onlara karşı sevgi, nefret, öfke, ilgi, tehlike, güven içeren davranışlarını anlayarak tebessümle, mimiklerle ve ağlama ile karşılık vermektedir (Arabacı, 2011: 35). Öztürk'e göre (2012: 40) çocuk yalnızca fiziki olarak beslenip korunacak bir varlık olarak algılanmamalı, aynı zamanda sağlıklı ve çok yönlü bir gelişime, katılıma ve söz hakkına sahip ayrı bir birey olarak kabul edilmelidir. Aile, anne-baba-çocuktan oluşan birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bir sistemdir. Çocuğun içinde büyüdüğü aile çekirdek, geniş, parçalanmış gibi farklılık gösterebilmekte ve ailede toplum normlarından farklılaşmış bireyler bulunabilmektedir. Bu yüzden her çocuk ve aileyi kendi özelinde değerlendirmeli aynı standartlarda yetiştirmiş gibi muamele edilmemelidir (Sagır, 2013: 23; Simonelli, 2013: 229).

2-6 yaş arası dönem kuramlarda farklı şekillerde adlandırılrsa da bu dönemin çocuğun ileriki yaşam dönemlerinde gelişimi üzerinde belirleyici olduğu tüm kuramlarda vurgulanan ortak görüştür. Bu doğrultuda dünyaya gelen her çocuğun ilk yıllarını geçirdiği anne-baba ya da kim tarafından bakımı sağlanmışsa çocuk üzerindeki rolü ve izi yadsınamaz (Knauth, 2000: 498). Psikososyal gelişim ve kişiliğin temellerinin atıldığı 2-6 yaş arası dönemde bakım sağlayan kişilerin tutumu ve aralarındaki ilişkiye göre şekillenmektedir (Öngider, 2013: 423). Dünyaya gelen bebek ana dili de olarak da ifade ettiğimiz gibi iletişimi önce anne ve babasını gözlemleyerek 'alıcı dil' daha sonra gözlemlerini hayata geçirerek 'ifade edici dil' olarak çevreyle iletişim kurmaktadır (Tarkoçin, 2014: 58). Çocuğun sağlıklı iletişim kurabilmesi ebeveynlerinin kendi aralarında ve çocuğa karşı takınmış oldukları tutum, iletişim şekillerinin yapıcı, açık olmasıyla doğrudan alakalıdır. Çocuğunu kabul eden, çocuğa sevildiğini hissettiren, empatik anne babaların erken çocukluk dönemi dediğimiz bu yaş grubunda yalnız dil

gelişimi açısından değil, tüm yönlerden sağlıklı gelişim üzerinde etkilidir (Öngider, 2013: 430).

2-6 yaş arası dönemde çocuğun en çok ilişki içerisinde olduğu aile ve okul öncesi eğitim çocuğun sosyal çevresini oluşturmaktadır. Burada kurulan ilişkilerin kalitesi, ebeveyn ve eğitimcilerin çocuğa yaklaşım biçimini belirlemek çocuğu tanıtip anlamlandırabilmek ve bir sorun var ise müdahale etmek için önemli olmaktadır (Saygı ve Balat, 2013: 850). Çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuran ebeveynlerin çocukları okul öncesinde de öğretmeni ve arkadaşlarıyla kurduğu iletişime bunu fikir ve duygularını uygun biçimde ifade ederek, sıra bekleyerek, başkalarına zarar verecek davranışlarda bulunmayarak davranışlarına yansıtmaktadır (Aktaş, 2012: 105). Sonuç olarak çocukların akademik ve sosyal hayatlarında empati, duyarlı, paylaşımcı, aktif olmaları anne babalara bağlı bulunmaktadır aksi halde, çocuklarda davranış, ilişki kurma ya da sürdürülebilirlik ile alakalı sorunlarla ebeveynler ve eğitimciler karşılaşabilmektedir (Wamboldt ve Wamboldt 2000: 1215). Bu dönem çocuğun dünyayı önce anne baba vasıtasıyla tanıması, onların tutumlarına göre çocukların kendilerini yeterli ve saygıya değer görmelerine neden olmaktadır. Çocuk bu dönemde insanların güvenilir, hayatı değerli olarak algılayabilir. Buna karşılık çocuk benlik algılarını zayıf ve insanları güvenilmez bularak kuşkucu, suçlayıcı olarak dünyanın acı verici ve güvenilmez olduğu kanılarına varabilmektedir (Yörükoğlu, 2007: 68; Demoulin, 1998: 37).

Ebeveyn-çocuk ilişkisinde çocuktan da ebeveyne yönelen bir ilişkinin var olduğu bilinmektedir. Bu ilişki çift yönlü olmakla birlikte, çocuğun hassas ve bakıma muhtaç olduğu bir dönemden geçmesinden dolayı ailenin kabul edici, güven verici, koruyucu ve çocuğun bir birey olduğu kabulüyle söz hakkına değer vermesi önemli ve gerekli görülmektedir (Öngider, 2013: 427). Yapılan araştırmalarda çocuğun babasıyla kurmuş olduğu ilişkinin kalitesinin annesi kadar önemli olduğu ve bu ilişkinin okul öncesi döneme de yansıdığı görülmüştür (Furstenberg, 1999: 152). Ancak kültürel faktörler de baba çocuk arasındaki ilişkiyi tarihsel süreçte farklı yönlendirirken günümüzde geçmişe göre babaların çocuklarına karşı daha ilgili olduğu ve eşleriyle çocuk büyütme sorumluluğunu paylaşımlarının arttığı görülmüştür. Babaların çocuklarına ayırdıkları sürenin arttığı görülmekle beraber yine de annelerin çocukların bakımlarıyla, ödevleriyle daha çok ilgilendikleri babaların ise akşam ya da hafta sonları spor ve oyunsal aktivitelerle vakit geçirdikleri görülmektedir (Uzun ve Baran, 2015: 34). Anne ve babanın çocuğuna değerli olduğunu hissettirirken kurallar ve sınır koymasını da bilmesi, doğru/yanlış ayırt

edebilmeleri için rehberlik etmeleri, disiplin ve değerler konusunda tutarlı olmayı da ihmal etmemeleri gerekmektedir (Ogelman ve Çabuk, 2015: 34). Çocuk bu şekilde sınırlarını bilen, kurallara uyan ve kuralların gerekliliğini fark eden, etik ve vicdani değerlere sahip, saygılı, kendini ve başkalarını tehlikeye atmadan hayatı anlamlandırabilen bir birey olabilmelerine yardımcı olmaktadır (Furstenberg, 1999: 155).

Okul öncesi öğretim programında “Kendisinin ve başkalarının haklarını korur” kazanımı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Eğitimcilerin çocuğun önce kendi haklarının farkında ve ifade etme gücüne sahip olmasını önemsemesi, bunun yanı sıra başkalarının da hakkının farkında olan ve bu haklara saygılı bireyler olarak yetişmelerinde temel atmaları önemli olmaktadır (Okul öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2014). Çocukların kendilerine güvenen, topluma saygılı, duyarlı, paylaşımcı, esnek bireyler olabilmeleri için ebeveynlerinin onlarla böyle bir iletişim kurmuş olmaları gerekmektedir (Johnson vd. 2006: 580). Çocuğun her alanda hızlı geliştiği, çevreden etkilenmeye ve öğrenmeye açık olduğu bu kritik döneme eğitsel açıdan bakıldığında okul öncesi döneme denk gelmektedir. Bu cümlede ifade edilen her yönden kavramı çocukların kişilik, duygusal, sosyal, bilişsel, dil, akademik ve psikometri gelişim alanlarını kapsamaktadır (Sarıbaş, 2013: 32). Okul öncesi dönem devlet okullarında 3-6 yaş iken kreşlere daha erken başlanabilmektedir. Çocukluk olarak adlandırdığımız bu yaş grubunda dahi her yaşa özel gelişim alanları ve görevleri ayrıdır. Hem aile üyeleri ve hem eğitimciler bu farkındalıkla çocuğa yaklaşmalı ve gerekli çalışmaları yapmalıdır (Vural, 2004: 23).

Özenoğlu ve Ünal (2015: 165) 2-6 yaş arası çocukluk döneminde ailede yaşanan ekonomik sıkıntının, ebeveynlerin kendi aralarındaki sorunlarının, şiddetin çocuk için yıkıcı sonuçlarının olduğunu bildirmişlerdir. Bu dönemde çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına ilgisiz, tutarsız, aşırı müdahaleci ya da reddedici tutumun çocukta güvensiz bağlanmaya neden olduğu rapor edilmektedir. Bu davranışlara maruz kalan çocuk yoğun öfke duygusu yaşayabilir. Bu durum, çocuğun hem kişilik gelişimini hem de akademik başarısını ve sosyal uyumunu olumsuz etkilemektedir (Pekdoğan, 2016: 435).

Çocukların fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin henüz başında olmaları, onları istismara karşı daha korumasız bırakmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001: 31). Çocuk ihmal ve istismarı çeşidi ne olursa olsun çocuğun hayatında geri dönülmez travmalar oluşturmakta ve çocuğun yetişkinliğinde de problemlere yol açmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğun aile ile kurduğu ilişki önleme ve tanılama çalışmalarının erken dönemde yapılmasına olanak sağladığından kritik bir role sahip olduğu, bu bireysel ve

toplumsal sorunun önüne geçmesinde ve zayıflığı azaltmakta etkili olduğu bildirilmektedir (Dereobalı, Karadağ ve Sönmez, 2013: 55). Bu sebeple ihmal ve istismar oluşmadan önce önleme ve tanılama; şayet engellenemediyse de en kısa sürede müdahale bu dönemde hayati önem taşımaktadır (Fry, McCoy ve Swales, 2012: 213). Çoğunlukla travmaya neden olan çocuk istismarının, diğer çocukluk çağı travmaları içinde, çocuğa genellikle en yakınları tarafından yapılıyor olması nedeniyle, tanımlanması ve tedavi edilmesi zor bir travma şekli olduğu belirtilmektedir (Can, Tırtıl ve Dokgöz, 2009: 93).

Çocuğun erken doğumu, zihin/beden engeli veya kronik hastalık dolayısıyla devamlı bakım ve ilgiye muhtaçlığı ya da ebeveynin beklentisinden farklı cinsiyete sahip doğumu, beklenmeyen veya istenmeyen bebek oluşu, çok çocuklu bir aileye sahip oluşu gibi nedenler dolayısı ile ailenin bazen inkâr süreci yaşamasına neden olmaktadır. Öte yandan da bazen maddi ve zaman kaynağının sınırlılığı, ailenin koşulsuz kabulünü zorlaştırırken çocuğun da ihmal ve istismara uğramada risk faktörü oluşmasına neden olmaktadır (Bilir vd. 1991: 8; Zeytinoglu, 1991: 564). Ayrıca Türk'ün (2010: 123) eğitimcilerle yaptığı araştırmasında eğitimcilerin kardeş sayısının çokluğunun ve kırsalda büyümüş olmalarının istismar tespitinde anlamlı derecede fark yarattığını göstermektedir. Bu sonuç çok çocuklu ve kırsal kesimde yaşamın istismara uğrama ya da şahit olma olasılığını artırdığını düşündürmektedir.

2.5. Ebeveynlerin İhmal ve İstismara İlişkin Farkındalık ve Tutumları

Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren önce anne ve babasıyla, ya da bakım veren kişiyle ilişki içerisinde olmaktadır. Daha sonra iletişim kurulan kişi sayısı gittikçe artmaktadır. Çocuklar ilk sosyal deneyimlerini iyi ya da kötü ebeveynlerini hem etkileyen hem onlardan etkilenererek aile sistemi içerisinde edinmektedir (Eroğlu ve Parlar, 2018: 93). İletişim kurmayı anne ve babalarının sözleri ve davranışlarını anlamlandırıp gözlemleyerek öğrenmektedir. Anne-baba ve çocuk arasındaki iletişim doğrudan ve saydam ise sağlıklı bir ilişki kurabilmişlerine yol açmaktadır (Şenol ve Karaca, 2020: 10). İlişkinin sağlıklı kurulabilmesi için çocuğun olduğu gibi kabul edilmesi, empatiyle yaklaşılması ve ailenin sevgisini dürüstçe dile getirmesi gelişimi için önemli olmaktadır. Özellikle okul öncesi döneme denk 2-6 yaş arası dönemde ebeveynin çocukla kurduğu iletişimin niteliği çocuğun kişilik gelişimini her yönden kısa veya uzun vadede etkilemektedir (Johnson vd. 2006: 581). Anne, baba ile çocuk arasındaki ilişki, hayatın ileri dönemlerinde insanları ve

dünyayı güvenilir, yaşamaktan keyif alacağı ya da korkulacak, güvenemeyeceği bir yer olarak algılamasında etken rol görevindedir (Kırman ve Doğan, 2017: 41).

“Ebeveyn tutumu” anne babanın çocuğu yaklaşımını ve yaşanan olaylar karşısında nasıl tepki verdiklerini ifade etmektedir (Satir, 2016: 16). Çocuk ebeveynleriyle özdeşim kurarak ve model alarak çok yönlü gelişiminde ebeveynlerinin benimsemiş olduğu tutum, iletişim metotlarından olumlu ya da olumsuz çoğunlukla aynı yönlü olmak üzere kendi hayatında yansıma göstermektedir (Yılmaz, 2001: 1). Ayrıca ebeveynlerin eşitlikçi, demokratik davranışları azaldıkça evlilikte de eşler arasındaki geçimsizliğin arttığı görülmüştür (Günay ve Erdem, 2021: 150). Ebeveyn tutumlarını değerlendirirken tutum kavramını ele almakla başlamak gerekirse hayata, olaylara, insanlara karşı bakış açımız, değerlendirme biçimimizdir. Doğrudan gözlenebilen davranışlara dönüşen tutumlarımızı yaşamdaki deneyimlerimiz ve çevremizden maruz kaldığımız söylemler yönlendirmektedir (Erginbay, 2014: 40). Ebeveynlik tutumlarına bakıldığında, her kültürde kabul edilen doğruların farklı olması, hatta her ailede farklılık göstermesiyle kabul görmüş evrensel bir doğrudan söz edilememektedir. Aile içerisinde yetişen çocuk, toplumla ilişki kurmayı ailedeki deneyimler üzerinden öğrenmektedir (Öngel, 2013: 143). Aile içerisinde kabul edilmiş, sevgiyi hissetmiş ve sorumluluk verilmiş çocuklar toplumsallaşırken de sorun yaşamadan güvenle ilişki kurmaktadır. Güvenli ilişki kurabilen çocuklar yaşamlarında sorumluluk alır, çözüm arayışında bir tutum sergiler ve yapıcı bir tutum sergilemektedir. Çocuğunu destekleyen aile hem çocuğa hem de topluma karşı olan görevini yerine getirmiş olmaktadır (Şanlı, 2007: 47).

Ebeveynler içinde yaşadıkları toplumun kültürünü, onların ebeveynlerinden gözlemledikleri ya da maruz kaldıkları ilişki biçimleri, ekonomik ve akademik düzeyleri, meslekleri ve yaşları da çocuklarını yetiştirme tarzlarını etkilemektedir (Şahin ve Özyürek, 2008: 398; Öztürk ve Uluşahin, 2011: 287). Bu gibi faktörler ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken farklı stiller benimsemelerine neden olmaktadır. Anne-babaların çocuklarını yetiştirme tarzları ilerde onların kişilik yapılarını, davranışlarını ve çocuklarına karşı tutumlarını da etkileyeceğinden bunun bir zincir olduğunun farkına varılmalıdır (Şanlı, 2007: 89). Kişilik bozukluğuna sahip kişilerle yapılan araştırmalar göstermektedir ki asosyallik, özgüvensizlik gibi sorunlar ebeveyn tutumlarıyla ilişkilidir (Johnson vd. 2006: 583). Bir ebeveynin dahi aşırı otoriter ya da izin verici tutumunun getireceği bu zarar halkasının farkına vararak, daha demokratik bir tutum benimsemesi çocuğunun kişiliğinde değişim yaratacağı rapor edilmiştir (Demiriz ve Öğretir, 2007: 109; Yenigün, 2019: 96).

Ayrıca ebeveynlerin ihmal ve istismara ilişkin farkındalıklarını etkileyen faktörler incelendiğinde; ebeveynlerin hamilelik sürecine fiziksel ve psikolojik hazır bulunuşluğun, çocuk büyütürken travmatik olaya maruz kalmasının, ebeveynin kendi çocukluğunda ihmale ya da istismara maruz kalmış olmasının önemli değişkenler olduğu saptanmıştır. Ayrıca, çocuk bakımı hakkında bilgisiz olmanın, romantik ilişki doyumunda yetersizliğin, bağımlılığın, suça yatkınlığın, ebeveyn olma yaşının, çocuktan beklentinin gerekenin üzerinde seyretmesinin, maddi durumun, istenmeyen çocuğun dünyaya gelmiş olmasının ihmal ve istismar açısından önemli değişkenler olduğu bildirilmektedir (Erol, 2007: 69). Bunların yanı sıra, annenin doğumda ya da erken vefatı, çok çocuklu ve geniş aile ortamı da istismar olasılığını artırmaktadır (Yaman, 2010: 50). Ayrıca ailenin çevresinde onları destekleyen, yönlendiren akraba ya da dostluklara sahip olunmayışı, ailenin ırk, kültür ya da cinsel tercihleri sebebiyle çevre ve toplumdan dışlanmaları da aile içi ihmal ve istismar dengesini etkilemektedir (WHO, 2006). Bu etmenler ebeveynlerin anne ve babalıktan aldıkları doyumunu da etkilemektedir. Üretkenlik, maddi geçimi sağlama, evliliği yürütme ve ebeveyn olma sorumluluğun alındığı erişkinlik döneminde alınacak doyumun artması için çocuk sahibi olmanın planlanması, kendilerini hazır hissetmeleri gerekmele birlikte birbirlerine ve çocuklarına karşı benimsemiş oldukları tutum evliliklerinin ve çocuklarının sağlıklı gelişimi için önemli olduğunu göstermektedir (Olçay, 2008: 385; Jones ve Prinz, 2005: 348). Bu şartlar sağlandığında evlilikten ve ebeveynlikten aldıkları doyumun arttığını aksi halde ise kendilerini, evliliği ve ebeveynliklerini sorgulamaya başladıkları görülmektedir (Kalkan ve Dağlı, 2021: 65). Ebeveynlerin kendilerini yeterli hissetmeleri çocuklarında kendini yeterli hissetmeleri ile ilişkili olduğu, yeterlilik duygusunun evdeki sıcak ortamın oluşmasına neden olarak, çocuğun model almasında etkili olduğu rapor edilmiştir (Whiteman, McHale ve Crouter, 2003: 617). Lam ve arkadaşları (2012: 525) ile Glatz ve Stattin'in (2013: 1034) araştırmalarında ilk çocuktan sonra artan tecrübeyle birlikte çocuğa ayrılan zamanın, demokratik tutumun ve alınan doyumun artmasıyla çatışmaları azalttığını saptanmıştır. Glatz ve Stattin (2013: 1032) ise ilk çocuğu büyütürken yaşanan zorlukların düzeyi arttıkça yeniden çocuk sahibi olma isteğinin azaldığını, beklenti ve hislerin olumsuzla döndüğünü bildirmektedir. Ancak literatüre bakıldığında bu araştırmaların çoğunluğunun annelerin öz-yeterliliğini ölçmeye yönelik olduğu görülmektedir (Bağatarhan, 2012: 23; Kotil, 2010: 12).

Zigler ve Hall (1991: 56) ihmal ve istismarın, çok sık taşınma dolayısıyla komşuluk ilişkisi kurulamama, barınma sağlanan evin koşulları, işsizlik ya da işten maddi ve manevi

memnuniyetsizlik gibi ailenin sosyal desteğinin az olması sonucu ortaya çıkan stresle bağlantılı olduğunu saptamışlardır. Sosyolojik kurama göre ihmal ve istismarın önlenmesi için toplumdaki dışlanmaların da önlenmesi ve sosyal destek sisteminin kuvvetlendirilmesi ve aile planlamasının yapılması gerekmektedir (Maing, 1991: 90). Çocuklarını ihmal ve istismara maruz bırakan ebeveynlerle yapılan araştırma sonucuna göre, bu ebeveynlerin 10'da 9'unun akıl sağlığının yerinde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle akıl sağlığının bu faktörler arasında küçük bir paya sahip olduğu saptanmıştır (Tercan, 1995: 75). Sosyal öğrenme kuramıysa ihmal ve istismarı bireyin çocukluğunda bu davranışlara maruz kalma oranıyla ve tutarsız ebeveyn davranışlarıyla ilişkili olarak açıklamaktadır (Gökler, 2006: 51).

Literatür incelendiğinde, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken benimseyip yansıttıkları tutumların 4 farklı çerçevede incelendiği görülmektedir. Bunlar; “demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum, tutarsız tutum, ilgisiz(serbest) tutum, reddedici tutum, helikopter tutum” dur (Özben ve Argun, 2002: 20).

2.5.1. Demokratik ebeveyn tutumu

Demokratik ebeveyn tutumunda çocuğun kişiliğine saygı duyulmakta söz hakkı verilerek fikirleri, kararları önemsenmektedir (Gordon, 2014: 46). Ailede kurallar var olmakla birlikte kurallar hep birlikte belirlenerek uyulması beklenmektedir. Güven veren ve destekleyen bir ilişki söz konusudur (Gökner, 2012: 157). Kural ve yasaklardan daha çok bunlara neden ihtiyacımız olduğunu, uyulmadığında oluşacak sorunları konuşmanın çağdaş yaklaşımlarca daha uygun olduğu ve çocuklarca daha kolay kabullenildiği etkili bir yöntem olduğu görülmektedir (Söylemez, 2004: 247). Çocuk kurallara karşı gelmek istediğinde itiraz değerlendirilir, çatışma bastırılmaz ya da yok sayılmamakla birlikte ebeveyn kontrolü çocuğun güdümüne bırakmaz, otoriter tutumun aksine çocukla doğrudan ve açık iletişim kurulmaktadır (Baumrind, 1971: 14). Çocuğun gelişim dönemi özelliklerinin farkında olan demokratik ebeveynler çocuğun merakına, tek başına yapma isteklerine karşı duyarlı ve taklit çağındaki çocuğa iyi birer rol modelidir. Bu tutumdaki ebeveynlerin çocukları düşüncelerini söyleyebilen özgüvenli, kendinin farkında olan hem kendine hem başkalarına saygılı olmaktadır (Mackenzie, 2014: 78). Ayrıca Günay ve Erdem'in (2021: 162) yaptıkları araştırmaya göre ebeveynlerin bu tutumu benimsemeleri ile aile içindeki işlevselliğin arttığı ve bu çocukların akranlarından daha yaratıcı olduğu görülmüştür (Kulaksızoğlu, 2005: 278).

Demokratik tutum çocuğa aile içerisinde sevildiğini ve birey olarak kabul edildiğini, değerli ve söz hakkı olduğunu hissettirdiğinden ailede sorumluluklar ve haklar paylaşılmış durumdadır. Bu eşitlikçi ve paylaşımcı tutum içerisinde büyüyen çocuk bağımsız bir kişilik kazanabilir, kendine güvenli olarak toplum içinde var olabilmektedir (İnan Kızıltepe vd. 2013: 234). Alabay (2017: 160) ile Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan (2012: 730) Ebeveyn Tutum Ölçeği ile yaptıkları araştırmalarda katılımcıların çoğunluğunun demokratik tutumu benimsedikleri görülmüştür. Ancak bu sonuca ulaşmanın nedenini şehir merkezinde gerçekleştirilmesinin etkisi olabileceği bildirilmiştir.

2.5.2. Otoriter ebeveyn tutumu

Otoriter ebeveyn tutumunu benimsemiş aile ortamlarında büyüyen çocuklar düşüncelerini özgürce ifade edeceği ortam bulamazlar. Otoriter ebeveyn tutumunda aile içerisinde fikir tartışması yapılarak karar almak yerine güçlü olan ebeveynin kuralları egemen olmaktadır (Alpoğuz, 2014: 25). Kurallar ve yasakların egemenlik kurduğu bu ev ortamında yetişen çocuk ileride de kaygı düzeyi yüksek özgüveni düşük bir yetişkin haline gelmektedir (Uyanık Balat, 2007: 93). Bu tutumdaki ebeveynlerde mükemmeliyetçilik hâkim olduğundan çocuğun içinden geldiği gibi davranamamasına, ev ortamında samimiyetin, coşkunun, anın yaşanması engellenmektedir. Çünkü çocuk bu davranışları sergilediğinde önceki deneyimlerinden yola çıkarak cezalandırılmaktan korkmaktadır (Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, 2012: 732). Bu ebeveynlerin, çocuklarının hata yapmalarına tahammülleri çok kısıtlı olup çocuklarından kendilerine karşı gelmeden mutlak itaat beklemektedir. Mükemmel olmak zorunda hisseden çocuk hata yapmaktan çekinir, yeni şeyler denemekten korkarak ilgi ve yeteneklerinin peşinden gidecek cesarete sahip olması zorlaşmaktadır. Ebeveynler kendi koydukları sınır ve kurallar çerçevesinde beklendik davranışlar sergilemesini istedikleri çocuğunun buna karşı gelmesini bir başkaldırı olarak görmektedir. Ayrıca çocuğun istenmeyen davranışı otoriter ebeveyn tarafından cezai yaptırım ile karşılanmaktadır (Ulusoy, Demir ve Baran, 2005: 369). Cezalar ise eleştiren, yargılayan bir üslupla çocuğu küçümseyerek, kıyaslayarak, aşağılayarak verilebildiği gibi, kimi zaman da bazı aileler tarafından bağırma ve şiddet yoluyla verilebilmektedir. Bu davranışlara maruz kalan çocuk kendini suçlu, beceriksiz, işe yaramaz, ailede sevilmeyen hatta istenmeyen çocuk olarak düşünmesine neden olarak mahcup hissetmesine ve aşağılık, değersizlik gibi duygulara yol açmaktadır. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk ailesinin ve dünyanın adaletsiz, sevgisiz bir yer olduğu hissine

kapılarak, ilerleyen yaşlarında aileye karşı gelme amacıyla tam tersi davranışlar sergilemeye de başlayabilmektedir (Yavuzer, 2004: 102).

Otoriter ebeveyn tutumunda evde karar alınırken, kurallar koyulurken ebeveynler baskın çıkmakta, çocuğun isteklerine ve bireyselliğine saygı zedelenmektedir. Ebeveynler çocuklarına rehber olmaktan çok denetleyici ve yönlendirici rol üstlenmektedir (Mackenzie, 2014: 45; Yavuzer, 2018: 125). Bu ailede ebeveyn itaati erdem ve saygının ifadesi, kendini ise çocuğun hâkimi olarak algılamaktadır. İtaati sağlamak için tehdit, şantaj, ödül ve ceza kullanılmaktadır. Otoriteyle mücadele etmekte zorlanan çocuk içinde biriken öfkeyi doğrudan dışa vurma cesaretini bulamadığından pasif olarak yansıtmaktadır. Buradan çocuğa hâkim duyguların korku, öfke ve kin olduğu görülmüştür (Kulaksızoğlu, 2005: 120; Hale, 2008: 87). Bu tutumu benimsemiş ebeveynle büyüyen çocukların çekingen, özgüvenleri düşük (Çağdaş, 2008: 79), tırnak yeme, kaygı, aşağılık kompleksi (Derman ve Başal, 2013: 124) bireysel karar almakta, kendini tanımakta ve sosyal yaşama uyum sağlamakta sorun yaşadıkları görülmüştür (Erkan, 2010: 15).

Bazı toplumlarda ve bizim toplumumuzda da hala bazı ailelerde bu tutumu sergileyen ebeveynlerin olması gereken ideal tutum olarak kabul edilebilmektedir. Bu tutumdaki aileler muma çevirdikleri çocuğunu cezalandırılmaktan, eleştirilmekten korktuğu için fikirlerini beyan etmekten çekinen çocuklarıyla övünmektedir (Yılmaz Bolat, 2011: 29). Bu çocuklarda yönlendirme hep dışardan olduğu için özdenetimlerinin gelişmediği, yaratıcı fikirlere sahip olmadıkları, özgürlükçü, özgüvenli, atılgan, lider birey olmalarını güçleştirerek dış denetim odaklı oldukları saptanmıştır. Aynı zamanda başkaları tarafından yönlendirilmeyi bekleyen, kolay manipüle edilebilen hassas bireyler olarak görülmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012: 34). Bu ortamda çocuk eleştirilme, ceza korkusuyla sessiz, içe kapanık, duygu ve düşüncelerini ifade etmede yetersiz, çok göze batmamaya çalışan, küskün bir birey olma yolunda ilerleyerek fikirlerini ifade etme ya da katılmadığı kararlara karşı çıkma cesaretini göstermekte zorlanmaktadırlar. Çocuk fikirlerinin yalnızca ebeveynleri tarafından onaylandığında hayata geçmesine alışmış olduğundan kendi ürettiği fikirleri tek başına işe yaramaz olduğu kanaatiyle güvensiz olmaktadır (Öngel, 2013: 65). Tüm kararların ve kuralların otorite tarafından alındığı bu evde çocuk kendine yönelik saygısını geliştiremez (Yörükoğlu, 1993: 45). Bu ortamda yetişen çocuklar ergenliğe eriştiklerinde kişilik geliştirme, sosyal ortamlarda var olmakta zorlanmaktadır. Bu süreçte çocuk ebeveynlerinin ondan beklediği başarı ve davranışları eleştirilerin hedefi olmamak için yapma uğraşındadır. Ancak bu tutumla yetişmiş ergenler dışarıdan silik bir karakter

olarak algılansa da iç çatışmalar yaşayan ve yetişkinliklerinde de çözümlemesi zor bir benlik algısı oluşturmaktadır (Yavuzer, 1990: 93).

2.5.3. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu

Bu ebeveyn tutumunda ise, aile çocuğunun üzülmemesi ve hiç zarar görmemesini istediğinden üstün çaba harcamaktadır. Aşırı koruyucu tutumdaki ebeveynler çocuklarını sürekli kısıtlamakta, onlar adına karar vermekte ve tüm ihtiyaçlarını daha çocuk dile getirmeden karşılamaktadır (Özyürek ve Temel Şahin, 2005: 24). Bu emek ve fedakârlığın karşılığında ise, çocuktan minnet duyması beklenmektedir. Olması gerekenin üzerinde çocuğu yönelik korumacılık bulunmaktadır (Eroğlu ve Parlar, 2018: 95). Ebeveyn sürekli kontrol atında tuttuğu çocuktan ayrı kalmakta zorluk yaşamaktadır. Bu davranışlar sonucu çocuk bireyselliğini kazanamadan başkalarına bağımlı, düşük özgüvenli şekilde yetişmektedir. Bu tutumda aileler çocukları hiç üzülmessin, düşmesin, yara almasın diye sürekli kollayıcı rol üstlenmektedir (Aksaray, 1992: 40). Çocukların yerine getirebilecekleri sorumlulukları ebeveynler çoğu zaman gönüllü olarak kendileri gerçekleştirdiğinden çocuğa ilgilerini keşfetme, yeteneklerini geliştirme, sorumluluk alma fırsatı tanımamaktadır (Aksoy, Kılıç ve Kahraman, 2009: 23). Bu koruyuculuğun arkasında çocuğun bağımsız olmasından korkma yattığından çocukların yanından ayrılmaz sürekli bir kontrol halinde bulunurlar (Eldeklioğlu, 1997: 8).

Çocuğun sosyalleşmeyi ilk öğrendiği ailede deneyimlerini ileriki yaşlarında hayatını algılayışını, inancını ve kişiliğini etkilemektedir (Ross, Hood ve Short, 2016: 375). Kişilik bozukluğu ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen Yenigün (2019: 176) koruyucu tutumla psikolojik belirtiler arasında ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yaşamı deneyimleme şansı elinden alınan çocukların yenilmeyi deneyimleme, kendini savunmayı, sorumluluk alma gibi becerilerden uzak kaldığı bildirilmiştir (Yılmaz, 2001: 1). Bu tutuma sahip ebeveynlerin yetiştirdiği çocuklarda kendi başına karar ve sorumluluk alamama, aşırı bağımlılık, hakkını aramada yetersizlik, duygu kontrolü, problem çözme ve karar almada zorlanma gözlenebilmektedir (Poyraz ve Özyürek, 2005: 85). Kuru (2018: 54) aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynlerin, daha çok çocuğunu tek başına desteksiz büyütmek zorunda kalan ebeveynlerin ya da kendi çocukluğunda sevgiye aç büyüyenlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Ancak bu tutumun çocukların ya fazla şımarık olmasına ya da bir sorumluluğun altından kalkamayacak pasif bir kişilik oluşturmalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu çocukların akranlarına göre daha mızımız, hassas, alıngan,

bağışıklığı daha az gelişmiş ve istekleri için daha çok diretip ağlama tepkisi verdikleri görülmektedir (Güngör, 2012: 45).

2.5.4. İzin verici ebeveyn tutumu

Dördüncü tutum olan izin verici ebeveyn tutumunda ailede kural ve sınır belirlenmemekte (Demir ve Yavuzer, 2016: 125), kontrol ebeveynlerden çok çocukta olmakla birlikte ebeveynlerde aşırı müsamaha söz konusudur (Nelsen, Lott ve Glenn, 2002: 67). Bu yüzden evde kuralsız yetişen çocuk toplumsal hayata adapte olma sorunu yaşamakta, yaşamı doğrusu ve yanlışı ile kabul etmekte zorlanabilmektedirler. Bu tutuma daha çok tek çocuklu ya da zor anne baba olmuş ailelerde rastlanmaktadır (Semerci, 2015: 148).

İzin verici tutumda ebeveyn çocuğa karşı aşırı hoş görülü ve izin verici olduğundan çocuk üzerindeki kontrolü düşüktür, çocuklar her konuda kararları kendi verir. Evde söz hakkı onlara aittir ebeveyn rolündeki kişiyle rol değiştirmiş gibidirler, ebeveynler çocuk ne dilerse onu gerçekleştirir pozisyonundadır (Uyanık Balat, 2007: 90). Bu çocuklar doğdukları andan itibaren tüm isteklerinin yerine getirileceğini sezmeye başlarlar. Bu aşırı hoşgörü zıt gibi görünse de ihmale de neden olmaktadır, çocuğun hayatın gerçekleriyle yüzleşmesi park ya da okula gittiğinde iktidarı kaybetmesi çocuk için büyük bir yıkıma neden olmakta, çocuğa hayal kırıklığı yaşatmaktadır (Doğanlı ve Karaörs, 2017: 60). Bu çocuklar okul kurallarına uymakta, öğretmen otoritesini kabul etmekte, belirli sınırlamaları kabul ederek okul ya da sosyal hayatta diğerleriyle anlaşabilmekte, dürtülerini ertelemekte zorluk çekerler (Uyanık vd. 2013: 230). Bu ortamlara attıkları ilk adımlarda çoğunlukla hayal kırıklığına uğramakta, erteleme, bekleme, paylaşma, reddedilme gibi durumlarla yüz yüze geldiklerinde ağlama, o ortamdan uzaklaşıp eve gitme isteğinde bulunabilmektedirler. Yetişkin olduklarında da çevreleri ve toplum tarafından reddedilmeyi hazmetmekte zorlanmakta hep kendi taleplerinin gerçekleşmesinde ısrarcı olmaktadırlar (Ersin, 2010: 40). Bu çocukların her isteklerinin yerine getirilmesi bencil olmalarını tetiklediğinden ebeveynlerine saygı duymazlar, zamanı ve dürtülerini kontrol etmekte zorlanır, çevresini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışırlar. Bu çocuklar sınıra, uyarıya, engellenmeye maruz kalmadıkları için bir engelle karşılaşmak hayal kırıklığıyla birlikte kabul edilemez olarak görülmektedir. Başkalarının fikirlerine saygı duymakta, empati yapmakta paylaşım ve uzlaşma da zorlandıkları görülmektedir (Öngel, 2013: 67). Çocuğa ilgili olan bu ebeveynler denetleme, sorumluluk ve görev verme yönünde esik

kaldıklarından bu çocuklarda sorumluluk alma, başkalarına yardım etme, hoş görü sınırlı kalmakta aksine reddedildiğinde agresif olabilmektedir (Ürün, Yıldırım ve Erkoç, 2015: 284).

Ebeveynlerin anlayışlı, demokratik ve esnek tutum içerisinde olmaları, çocuğun gelişimini de olumlu ve sağlıklı etkileyerek toplum içerisinde düşüncelerini açıklayabilen, özgüvenli bireyler olarak yetişmelerine olanak sağlamaktadır (Demir ve Yavuzer, 2016: 62). Ancak ebeveynler baskı ya da hoşgöründe aşırıya kaçır veya duyarsız tutum sergilerlerse, çocuklarının da tutarsız ve başarıyı yakalamakta zorlanan yetişkinler olmasına sebep olacakları öngörülebilir (Nelsen, Lott ve Glenn, 2002: 205).

2.5.5. İzin verici ebeveyn tutumu

Aileyi düzenleyen sistemlerde kuralları uygulama, ödül ve ceza verme davranışlarının uyuşmazlığı gibi durumların sık yaşandığı aileler için adlandırılmış tutum biçimidir. Bu şekilde öngörülemez bir ailede büyüyen çocuk dünyayı, insan davranışlarını ve sonuçlarını da öngörülemez bulur. Çocuğa yönelik sevgi ve saygı sorumluluğu yerine getirilirken, davranışların ödül veya cezalandırılmasında, öğün sayılarında ve eşlikçilerde, maddi desteklemede istikrarsızlıkla birlikte bir karmaşa söz konusudur (Ross ve Hill, 2000: 558). Tutarlı, yerinde ve zamanında verilmeyen ilgi Bowlby'e göre (1969: 667) bebekte güvensiz ve endişeli bir bağlanmaya yol açmaktadır. Bu bebeklerin, yalnız kalmayı sakın karşılamaları ve yatışmaları daha zor olmaktadır. Bu tepkilerin yanında zihinsel ve fiziksel olarak da gelişimleri etkilenir. Bu iki kuram yaşamın ilk yaşlarında çevresel öngörülebilirliği kazanmanın ne kadar önemli olduğu üzerinde dururken Constantine (1986: 108) bu durumun bireyde çaresizlik hissini tetiklediğini vurgulamaktadır. Bu durumun sebeplerinin ise, ailedeki rol karmaşası, çatışmalar, rutinler, duygusal iletişim, sevgi ve disiplinde handikapların olmasıdır.

Ebeveynlerin ortak bir anlayış sergileyebilmeleri evdeki kuralların net olması çocuğun sınırları bilmesini ve uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Bu kuralların uygulanmasındaki tutarsızlık çocuğun zihninde karmaşa oluşturmaktadır. Çocuk bu şaşkınlıkla ne yapması gerektiğine karar vermekte ve doğru olanı seçmekte zorlanmaktadır (Yılmaz, 2007: 59). Bu durum çocukta kaygı ve güvensizlik hisleri oluşturabilmektedir. Bu çocuklar ailesinden arzuladığı övgü ve ilgiyi alabilmek için bazen ilgi çekme amacıyla sorunlar yaratırken bazen de göze girebilmek için hep ailesinin kararlarına uyum

sağlamaya uğraşarak özerk bir kişilik oluşturmaktan uzak kalabilmektedir (Oğuz ve Öğretir Özçelik, 2018: 538).

Çocukluğunda tutarsız ebeveynlerle aynı ortamı paylaşanların, depresyon ve anksiyete gibi (Doom, Vanzomeren-Dohm ve Simpson, 2016: 1507; Ross, Short ve Garofano, 2016: 994), sosyal ve fiziksel uyumda zorlandıkları saptanmıştır (Glynn, vd. 2019: 877). Yine Bzostek ve Berger'in (2017: 518) yaptığı araştırma çocukluk çağında ailedeki değişiklik ve tutarsızlığın çoğalmasının davranış problemlerini de artırdığını göstermektedir. Ergenlik döneminde ise fiziksel ve duygusal gelişim çok hızlı olduğundan bu dönemde ebeveynin çocuğuyla tutarlı, açık, destekleyici, sıcak iletişim kurması onların kolay değişen ruhsal durumları üzerinde ve sosyal çevrelerinde de uyumlu, girişken, aktif bireyler olmaları yönünde ilerlemelerinde etkili olmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen: 573; Altıntaş ve Öztabak, 2016: 127).

2.5.6. İlgisiz (Serbest) ebeveyn tutumu

Literatürde “Serbest Anne-Baba Tutumu” olarak da anılan bu tutumda ebeveynler çocuğa yönelik ilgi ve denetimde yetersiz kaldığı görülmüştür. Gerekli ilgi ve sevgiyi alamayan çocuğun hem duygusal hem fiziksel olarak ihmali söz konusudur. Bu tutumla yetişen çocuklarda denetim azlığının etkisiyle istismar edilme, suça bulaşma, ilgiyi yanlış çevrelerde arama gibi davranışları artırmaktadır (Yavuzer, 2008: 42). Bu ebeveynlerin kendi hayatlarını çocuklarının ihtiyaçlarından üstünde tuttıkları görülmektedir. Çocuklar da hayatı deneyimlerken onlara rehberlik edecek bir ebeveynin eksikliğiyle hayatlarını tamamen kendi kararları doğrultusunda yaşarlar, yanlış deneyimleyerek öğrenirler. Çocuklara hoş görüyle yaklaşılması, kendi kararlarını alabilmelerine izin verilmesi, aile içinde söz hakkına sahip olmaları onların özgüvenli bireyler olarak yetişmelerini sağlar (Keser, 2006: 87). Bu durum demokratik tutumda mümkün olurken serbest tutumda bu demokratik ebeveyn tutumunda aşırıya kaçılması, hoş görünün abartılmasıyla bazı ebeveynlerin çocuklarının her şeyi deneyimleyerek, özgür bir hayat yaşamalarına fırsat tanıma kararında sınırı kaçırmaları çocuğun başına buyruk davranarak hayatta savrulmasına neden olabilmektedir (Hale, 2008: 43). Çocuğa bu erken dönemde sınır ve kurallar öğretilmediğinde çocuğun okula, sosyal yaşama adapte olması zorlaşmakta ve ebeveynler de bu durumla alakalı ilerleyen dönemlerde sorun yaşayacağından okul öncesi dönemde çocuğa sorumluluk alabilme, kural ve sınırların olması gerektiği bilinci kazandırılmalıdır. Ancak serbest ebeveyn tutumunda çocuğa bu sınırlar gösterilmez, ailede görmediği

kuralları sosyal hayatla baş başa kaldığında görmek durumunda kalan çocuğun bu durumu kabullenmesi kolay olmamaktadır. Bu çocuklar doyumsuz olabilmekte ve paylaşarak mutlu olmayı öğrenememişlerdir (Bolattekin, 2014: 98).

2.5.7. Reddedici ebeveyn tutumu

Bu tutum ebeveynlerin çocuğu ve onun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını yok sayması durumudur. İstenmeyen evlilikten ya da evlilik dışı dünyaya gelen, engelli ya da kronik rahatsızlığa sahip, tek veya üvey ebeveynle birlikte yaşayan, kimsesiz, ailenin istediği cinsiyette doğmayan bebekler risk grubuna dâhildir (Bal, 2018: 25). Bu tutumda ebeveynler çocuğu ihmal etmekle kalmayıp onun istenmediğini, sevilmediğini, aileye kabul edilmediği hissine maruz bırakırlar. Ailesiyle yeterli ve kaliteli vakit geçiremeyen çocuklar duygusal yönden kendisini aileye ait hissetmekte güçlük yaşamaktadır (Hamidi, 2012: 83). Ailesi tarafından ilgi ve sevgiye ihtiyaçları oldukları erken çocukluk döneminde istenmeyen ve sevilmeyecek bir çocuk olmanın verdiği hislerle karşı karşıya kalan bu çocuklar acı veren bu reddedilmeyle tek başlarına yüzleşmek ve kabullenerek büyümek zorunda kalırlar. Bu çocuklarda kaygı, depresyon ve intihar oranlarının yüksek olduğu ve çeşitli psikopatolojik rahatsızlıklar olduğu görülmektedir (Oğuz ve Öğretir Özçelik, 2018: 536). Ailelerine sürekli kendilerini sevdirmek, kabul ettirmek için bir çaba ve arayış içerisinde olan bu çocuklar olgun, uyumlu davranışlarda bulunurlar. Ancak bu davranışlarının da reddedilmeye engel olmadığını gördüklerinde ailesine karşı öfke ve kin hissettikleri belirtilmiştir. Ailenin çocukla kurduğu ilişki son derece sağlıklı ve yıpratıcıdır (Şireli, 2012: 56). Literatürde ele alınan tutumlar içerisinde en yıpratıcı sonuçlar doğuran tutum olduğu ve bu çocuklar hayatın ilerleyen dönemlerinde de bu duygularla baş etmeye çalıştıkları, kendilerini yetersiz, seilmeyi hak etmeyen, beceriksiz bireyler olarak tanımlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Hacıömeroğlu (2008: 645) da çalışmasında sevgi ve yakınlık kurulmayan çocuklarda depresyon semptomlarının daha çok seyrettiğini saptamıştır. Allen ve Land (1999: 310) ise bu çocukların limbik sistemlerindeki gelişimin sevgi ve bakımı daha çok ve sık hissedenlere oranla geride olduğunu belirtmektedir. Çocukla fiziksel temas kurmanın, yeterli ve dengeli beslenmesini onun ağlamayla talep etmesinde önce sağlamanın, sarılmanın olmadığı çocuklarda anormal bir gerileme gözlenmektedir. Keser (2006: 28) ise annelerde güvensiz bağlanmanın denetleme davranışlarını artırırken çocuğa yönelik yapıcı ilgiyi azalttığını ifade etmektedir. Yurtta büyüyen çocukların antisosyal davranışlarının fazla olması yaşamın ilk yıllarında

çocukla bakım verenlerin arasındaki ilişkinin önemini gözler önüne sermektedir. Antisosyal bir kişilik geliştiren bireyler ise hem kendine hem de diğer insanlara zarar verebilme, istismar etmeye meyilli olmaktadır (Soygüt, 2004: 69). Bu yüzden reddedilen çocuklar güvenli bağlanmayı oluşturamadığından psikopatolojik ve kişilik bozuklukları açısından risk taşımaktadır (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013: 183).

2.5.8. Helikopter ebeveyn tutumu

Literatürde Cline ve Fay (1990: 95) ilk kez “helikopter ebeveyn tutumu”nu tanımlamışlardır. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuk üzerinde aşırı ilgi göstererek çocuğa söz hakkı, karar verme ve problem çözme fırsatı tanınmamaktadır. Çocuğun sürekli olarak ebeveyn tarafından kontrol ve takipte olması onun özerkliğinin kısıtlanmasına neden olmaktadır (Segrin vd. 2013: 574). Ebeveynlerin bu aşırı ilgisi çocuğun kendini var edecek, hayatı deneyimleyecek alanını sınırlandırmaktadır (Padilla ve Nelson, 2012: 1184). Çocuğun ihtiyacı olandan fazla desteklenmesi kendi başına başarıma duygusunu, özgüven kazanmasını, basitten zora denemeyle gerçekleşmesi gereken öğrenme için fırsat tanımamaktadır. Bu tutumun ergenlik döneminde de devam etmesiyle ergen ve aile arasındaki çatışmalar büyümekte, özgüvensiz genç ailesinin ondan beklentilerini karşılayamama korkusu ile depresif ruh haline bürünebilmektedir. Ebeveynler ise gereğinden fazla göstermiş oldukları çabanın karşılığında çocuktan yüksek başarı ile çocuğun istek ve yeteneğiyle tutarsız hedefler belirlemesi her iki taraf içinde stres kaynağı oluşturmaktadır (Shin ve Yoo, 2012: 5). Bu tutumu diğer tutumlardan “destek ve kontrol” mekanizmalarının aşırı denecek kadar çok kullanılması ayırmaktadır (Padilla ve Nelson, 2012: 1186).

Yukarıda literatür incelendiğinde tanımlanmış sekiz ebeveyn tutumundan bahsedilmiştir. Tracy ve Robins (2007: 148) ebeveyn tutumunun çocukların gelişiminde çeşitli şekillerde iz bıraktığından bahsetmektedir. Ebeveynler demokratik tutuma sahip olduklarında çocukların benlik algılarının daha olumlu olduğu, fikir ve duygularını zorlanmadan ifade ettikleri, yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca hedef belirlerken gerçekçi oldukları, gerekli çaba ve sorumluluğu alabilmektedirler (Yörükoğlu, 2007: 103). Yavuzer’e göre (2018: 64) olumsuz ebeveyn tutumuyla büyütülen çocuklar sorumluluk almaktan, fikirlerini ifade etmekten ve atılgan olmaktan korkmaktadır. Kutlu ve Kaya (2004: 214) yaptıkları çalışmalarında, bu çocukların potansiyellerinin altında hedef belirledikleri, özgüvenlerinin düşük olduğu, kendini ve

dünyayı algılayışlarında olumsuz ifadelerin ağırlık bastığını saptamışlardır (Özçiçek, 2014: 87).

Yetişkin bir bireye çocukluğunda ebeveynlerinin davranış biçimlerini analiz edeceği bir ölçek uygulamak ebeveyn tutumunun pratik şekilde belirlenmesinin yoludur (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015: 128). Bu çalışmada Ebeveyn Tutumları Ölçeği (Karabulut Demir ve Şendil, 2008: 17) ile Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği (Ünal ve Boz, 2020: 25) kullanılarak ebeveyn tutumları ile çocuk ihmal ve istismarı farkındalığı arasındaki ilişki incelenerek literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Literatür incelendiğinde çocuk ihmal ve istismarına ilişkin ebeveyn ve öğretmenleri ortak örneklem içerisinde inceleyen çalışmaların yetersiz olduğu görüldüğünden çalışmada çocuklarla en çok vakit geçiren ebeveyn ve ikinci sırada gelen okul öncesi öğretmenleri birlikte incelenmiştir. İhmale uğramış ya da potansiyel risk grubunda olan çocukların tespitinde kilit noktada bulunan okul öncesi öğretmenlerinin konuya ilişkin farkındalığı ve yeterliliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ihmal ve istismara yönelik tutum ve farkındalık birlikte incelenerek literatüre yukarıda belirtilen tutumların ihmal ve istismar farkındalığıyla ilişkisi incelenerek katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

2.6. Eğitimcilerin Farkındalık ve Tutumları

Çocuğun ailesinden sonra ilk katıldığı ortam okul öncesi ya da ilkokul olmaktadır. Ülkemizde okul öncesi eğitim hala zorunlu olmasa da ebeveynler geçmişe oranla daha bilinçli olup, okul öncesi eğitime katılan öğrenci sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Dereobalı, Karadağ ve Sönmez, 2013: 54). Okul öncesi öğretmenleri aynı akran grubunu bir arada ve yıllarca gördüğünden bir çocuktaki farklılığı daha hızlı fark edebilmekte ve öğrenciye doğru iletişim frekansında konuşma ortamı oluşturabilmektedir (Kenny ve McEachern, 2008: 64). Aileleri ve çocukları çocuk hakları konusunda da bilinçlendirmelidir (Yaman, 2010: 52). Çocuğun yaşadığı evden sonra en fazla bulunduğu yer olan okullarda, öğretmenler öğrencisindeki davranış değişimlerini, çocuk istismar ve ihmalini tespit etme, potansiyel riski tanıma, önleme, bildirme konularında kritik konum ve sorumluluğa sahiplerdir (Baginsky, 2003: 120; Sönmez ve Bektaş, 2006: 90). Okula giden bir çocuğun ihmal veya istismara maruz kaldığı fark edilirse gerekli mercileri bilgilendirmek, okul öncesi öğretmenlerinin sorumluluğundadır (Goldman ve Grimbeek, 2015: 243). Aile içerisinde yaşanan olayları çocuk sınıfa geldiğinde duygusal durumuna ve

sohbetlerine yansıttığından bu durumu fark edip bildirme yükümlülüğü gereğince ilk harekete geçmesi beklenen okul öncesi öğretmenidir (Erginer, 2007: 67). Öğretmenin sınıf ortamında serbest bir konuşma ortamı, öğrencileriyle her şeyi paylaşabilecekleri güvenli bir iletişim ortamı yaratması ve öğrencilerinde beklenmedik bir başarı düşüşü, dikkat dağınıklığı, agresiflik, içe kapanma, yara izi, kızarıklık gibi bir değişiklik fark ettiğinde sorunun kaynağını araştırmaya başlamalıdır (Beyazova ve Şahin, 2001: 90). İhmal ve istismarı bildirenlerin özellikleri incelendiğinde cinsiyet, mesleki tecrübe, sınıf-okul öğrenci sayısı, çocuk sahibi olması gibi değişkenlerin etkililiğinin önemli olduğu saptanmıştır (Walsh vd. 2005: 45).

Ancak bu alanda eğitim veren profesyonellerin çocuk ihmal ve istismarını yeterince tanımaması, teşhis etmede yaşanan zorluk, inkâr ve tehdit, gerekli mercilere bildirmede yaşanan aksaklık ve gizli kalması konunun önemini artırmaktadır (Uysal ve Özsoy, 2003: 44). Dereobalı, Karadağ ve Sönmez (2013: 58) araştırmasında eğitimcilerin ihmal ve istismara uğramış çocukları karşılaştıklarında sırasıyla Rehberlik Araştırma Merkezi, polis-karakol ve Aile ve Sosyal Hizmetler Kurumlarına başvuracaklarını, %8'inin aileye bildireceğini ve %2,5'nun ise bilmediğini saptamışlardır. Benzer bir çalışma yapan Erol (2007: 96) araştırma sonucuna göre ise eğitimcilerin çoğunluğunun olayı şahsen çözme tercih edeceğini belirttikleri görülmektedir.

Dereobalı, Karadağ ve Sönmez (2013: 58) okulöncesi öğretmenleri ile yaptığı araştırmasında öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi ve duyarlılığa sahip oldukları ancak istismarı tanımlamada ihmale göre daha çok zorlandıkları sonucuna ulaşıldığını belirtmektedir. Oral, Can ve Kaplan (2019: 283) araştırmasında eğitimcilerin bu kavramları daha çok aileden gelen şiddet olarak tanımladıklarını ve çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğunun aile içi şiddet görmüş çocuklarla karşılaştığını ve şiddeti önlemede rol üstlenmeleri gerektiğinin farkında olduklarını ancak bu konuyla ilgili doğru bilgilendirme ve yönlendirme için rehberliğe ihtiyaç duyduklarını ifade ettiklerini belirtmiştir. Yine Sönmez ve Bektaş'ın (2006: 102) yılında yaptıkları araştırma da eğitimcilerin neredeyse %50'sinin daha önce çocuk istismarıyla karşılaştığını söylemesi ve karşılaşılan vakaların %23,4'ünün fiziksel ve duygusal istismardan oluşması yukarıdaki sonuçları destekler niteliktedir. Kefeli'nin (2016: 88) araştırmasına göre, okul personelinin konuyla ilgili bilgisinin yetersiz olduğunu, ayrıca okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi davranışlarında bildikleri ile çelişen davranışlarda bulunabildiklerini saptamıştır. Yurt dışı araştırmalarına bakıldığında Khoury-Kassabri (2009: 916) çocukların okulda eğitimciler,

idare ya da okul personeli tarafından da istismar türlerinden en az birine maruz kaldıklarını göstermektedir. En yaygın görüldüğü grubun okulöncesi olduğu ve yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında Amerika’da en çok istismarı ve ihmali rapor eden meslek grubu işleri gereği istismara uğramış çocuklarla denk gelebilme olasılıkları da yüksek olan okul öncesindeki eğitimciler olduğu görülmektedir (Walsh ve Farrell, 2008: 590). Elbette bir eğitimcinin tüm bunları yerine getirebilmesi için istismar ve ihmal konularında bilgili ve riskin farkında olarak çocuk üzerindeki etkilerini bilmeleri gerekir (Dilsiz ve Mağden, 2015: 682). Ancak bu, Toros ve Tiirik (2006: 26) ve Kenny (2001: 90) yurt dışı araştırmalarında öğretmenlerin konuyla ilgili tecrübe ve bilgi eksikliği olduğundan bildirmede tereddüt yaşadıkları görülmüştür. Sarıbaş (2013: 14), Dönmez (2009: 94) ve Tugay (2008: 87) yaptıkları araştırmalar da yurt içinde aynı doğrultuda sonuç vermiştir. Ayrıca Pala’nın (2011: 76) ve Sağır’ın (2013: 90) 709 eğitimci ve adayının katıldığı araştırmalar yalnızca %10’luk küçük bir kısmın konuyla ilgili ders aldığı ve yalnızca yaklaşık %3’ünün bildirim sorumluluğunu hukukla ilişkilendirdiği görüldüğünden konuyla alakalı bilgi yetersizliği olduğunu ortaya koymuştur. Kürklü (2011: 83), araştırmasında da eğitimcilerin gerekli bildirimin yeterli düzeyde olmadığını saptamıştır.

Bir diğer konuda ihmal ya da istismarın okul içinde gerçekleşmesi durumudur. Benbenishty, Zeira ve Astor’un (2002: 765) araştırması okul personeli tarafından öğrencilerin %25’inin duygusal istismara uğradığını söylerken Khoury-Kassabri (2009: 915) araştırması ise %33’ünün duygusal istismara; her iki araştırmada ise %20’sinin fiziksel ve yaklaşık %10’nun da benzer sonuçlarla cinsel olarak uygunsuz davranışlara maruz bırakıldığını ortaya çıkarmıştır. Bu veriler ekonomik seviyenin düşmesi, dini eğitim veren okullar ve cinsiyet (erkek) değişkenleri ile doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Bu araştırmalar okulda istismara maruz kalanların da uygulayıcıların da daha çok erkek olduğunu göstermekle ebeveynlerin verileriyle zıt yönlü seyretmektedir. Ancak cinsel olarak daha çok istismar edilen yine kız öğrencilerdir (Theoklitou, Kabitsis ve Kabitsi, 2012: 68). Eğitimcilerin derslerde dikkati toparlama maksatlı kulak çekme, çocuğu sarsma, omzuna temasta bulunma gibi davranışlarda bulundukları ve bunu istismar kapsamında değerlendirmedikleri görülmüştür (Kefeli, 2016: 65; Erdoğan, 2019: 35). Ülkemizde yapılan araştırmalarda en çok uygulanan istismar duygusal olurken onu sırayla fiziksel, ekonomik ve cinsel istismar takip etmektedir. Ayrıca akademik yönden istatistiği yüksek öğrencilerin istismara maruz kalma oranlarının da düşük olduğu görülmektedir. Fiziksel istismarın tespitinde kıdem süresi beş yıldan az olanların daha çok bildirim yükümlülüğünü

yerine getirdiği görülmüştür (Erol, 2007: 102). Eğitim kurumlarındaki şiddetin sık sık basına yansıdığı görülmekte ve şiddetin genelde sınıf ortamında veya idarecilerin odalarında gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır (Bulut, 2008: 108). Öğretmenlerin en sık rastladığı ihmal ise fiziksel ihmaldir ve öğrencinin okula temizliğine, beslenmesine dikkat edilmeden gönderilmesine bakarak kolayca anlaşılabildiği bildirilmektedir (Bayraktar, 1990: 56).

Çocuk ihmali ve istismarının tespitinde birincil önemin ‘şüphe’ olmakla birlikte şüphelenilen öğrencinin davranışları, ailenin gözlemlenmesi, ipuçlarının iyi analiz edilmesi, bulguların ilgili kişi ve kurumlara bildirmesi de son derece önemli olduğu vurgulanmıştır (Türkkan, Odacı ve Bülbül, 2021: 713). Bunun yanı sıra, çocuğun uzun süre devamsızlık yapması, tedaviyi kasıtlı erteleme, öğretmene anlatılanla çocuğun fiziksel belirtisinde tutarsızlık, ebeveynlerden birinin istismar geçmişi bulunması, çocuğun ebeveynleri alenen suçlaması karşısında velinin çok ilgisiz, önemsizmiş gibi üstünü örtmeye çalışması ya da aşırı kaygılı davranışlarda bulunması öğretmeni kuşkulandırması gerektiği bildirilmiştir (Taner ve Gökler, 2004: 84). Yapılan çalışmalardan anlaşıldığı üzere ailelerin okuldaki işleyişe katılımının ve iş birliğinin artması öğrencinin okula aitlik hissini ve başarısını yükseltirken okulda olumsuz davranışların ortaya çıkmasını azalttığı ve engellediğini göstermektedir (Bordalba ve Bochaca, 2019: 46; Yıldırım ve Dönmez, 2008: 78).

Duygusal istismar eğitimcilerin anlamakta en çok zorlandıkları ihmal ve istismar türü olarak görünse de çocuk ve veliyle sürekli ilişkide olan öğretmen duygusal istismarın farkına varabilmektedir (Aksel ve Yılmaz Irmak, 2015: 382). Tugay (2008: 92) ve Holt, Finkelhor ve Kantor’a göre (2007: 508) eğitimciler ebeveynlerin çocuklarına yönelik aşırı koruyucu tutumlarını özgüven ve sorumluluk kazanmalarına, sosyalleşmelerine engel olduğundan duygusal ihmal içerisine almaktadırlar. Kefeli’ye göre (2016: 67) öğretmen öğrencilerin sevdiği ve güvendiği kişi olduğunda yaşadığı istismarı öğretmeniyle paylaşılmaktadırlar. Bu sebeple öğretmenler istismarı bildirme konusunda önemli bir kaynaktır. Ancak öğretmenlerin karşılaştıkları istismar vakalarını yetkili makamlara yeterince bildirmediği düşünülmektedir (Aksel ve Yılmaz Irmak, 2015: 378).

3. YÖNTEM

Bu kısımda araştırma modeline, araştırmanın evrenine, örnekleme, veri toplama araçlarına, veri toplama işlemlerine ve analizine değinilecektir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli, araştırmanın amacı ve şartlarına göre planlanarak genel (ilişkisel) tarama modeli kullanılmıştır. Bu araştırmada, bir örneklem üzerinden alınan veriden yola çıkılarak evren hakkında genel kanıya varmak ve değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü saptamak amaçlanmaktadır. İlişkisel tarama modeli, iki veya ikiden fazla değişkenin beraber değişip değişmediğini ve beraber bir değişim varsa bu değişimin derecesini saptamak amacıyla yapılır (Karasar, 2014: 123).

3.2. Evren ve Örneklem

Evren; araştırmanın bulgularının genellendiği, ulaşılması zor olan örneklem denilen yapıdır (Karabulut Demir ve Şendil, 2008: 20). Örneklem ise, araştırmanın genellenmesini sağlamak amacıyla evrenden alınan sınırlı yapıdır (Büyüköztürk vd. 2005: 56). Bu araştırmanın örnekleme evreni içerisinde basit seçkisiz yöntemle seçilmiştir. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde örneklemden her katılımcı eşit ve birbirinden bağımsız, yanlılık olmadan seçilme imkanına sahiptir. Araştırmayı temsil eden örneklem yönteminin geçerli ve en iyi yolu seçkisiz örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk vd. 2005: 62). Araştırmanın evreni Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak belirlenmiş olup araştırmaya Gaziantep, Şanlıurfa ve Adıyaman illerinden okul öncesi öğretmenleri ve 3-6 yaş çocuğa sahip olan ebeveynlerin katılım sağlaması hedeflenmiştir. Araştırmanın örnekleme ise ankete katılan 298 ebeveyn ve 296 okul öncesi öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada veriler toplanmadan önce tüm ölçekler için ölçek sahiplerinden izin alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama için arasında cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu gibi demografik özelliklere ait bilgilerin yer aldığı Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği yer almaktadır.

3.3.1. Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)

Bu ölçek 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin onları yetiştirirken benimsedikleri ebeveynlik davranışının belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Oluşturulan ilk ölçek İstanbul'daki düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden, farklı 17 anaokuluna kayıtlı öğrencinin 420 ebeveynine ulaşılarak uygulanmıştır. Ölçek ilk aşamada Demokratik, Otoriter, Aşırı koruyucu ve İzin verici olmak üzere 4 boyuttan ve 62 maddeden oluşurken yapılan geçerlik çalışmaları, Temel Bileşenler ve Varimax Döndürmesi analiz sonuçları değerlendirilerek 16 madde ölçekten çıkarılmış ve ölçek 46 maddeyle son halini almıştır.

Ölçek 5'li likert tipi dereceleme ölçeğidir. Ölçek maddeleri davranış biçimleri şeklindedir. Katılımcılar bu davranışları ne sıklıkla gösteriyorlar ise "Her zaman böyledir"; "Çoğunlukla böyledir"; "Bazen böyledir"; "Nadiren böyledir" ve "Hiçbir zaman böyle değildir" seçeneklerinden birini seçmeleri beklenmektedir. Her madde için bu seçeneklerden biri işaretlendikten sonra "Her zaman böyledir" 5 puan; "Çoğunlukla böyledir" 4 puan; "Bazen böyledir" 3 puan; "Nadiren böyledir" 2 puan ve "Hiçbir zaman böyle değildir" 1 puan almaktadır. Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyutun puanı elde edilmektedir. Yüksek puan alınmış boyut; kişinin sık tercih ettiği davranışlardan yola çıkarak hangi tutumun benimsendiğini yordamaktadır.

ETÖ'nün geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış olup ve Cronbach Alfa değerlerinin Demokratik boyut için .83, Otoriter boyut için .76, Aşırı Koruyucu boyut için .75 ve İzin Verici boyut için ise .74 olarak tespit edilmiştir. Örneklemen yeterliliğini değerlendirmek için Kaiser Meyer-Olkin (KMO) katsayısının (.80) oldukça yüksek ve faktör analizinin geçerliliğini sınavan Bartlett sonucunun ise anlamlı (7302.836, $p = .000$) çıkmasıyla faktör analizinin yapılabileceği görülmüştür. ETÖ'nün geçerliği ile faktör yapısını belirlemek amaçlı faktör analizi uygulanmıştır.

Temel Bileşenler Analiz sonuçları değerlendirildiğinde toplam varyansın %30'unu açıklayan ve özdeğeri 1'in üzerinde 18 temel bileşen elde edilmiştir. Ancak bu bileşenler içinde özdeğeri en yüksek olan 4 faktör bulunmuştur. Kalan 14 faktörün özdeğerleri birbirine çok yakın değerlere sahip olduğu için bu 4 faktör seçilmiştir. Bu analiz, faktör sayısı 4 ile sınırlandırılıp yeniden yapıldığında 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Analizde dönüştürülemeyen, .30'un altında kalan, çift yüklenen ya da hiçbir faktöre yüklenmeyen 16 madde çıkarılarak analiz tekrarlanması sonucunda 4 faktörlü güncel yapının varyansın %33'ünü açıkladığı görülmektedir. Maddeleri 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29,

36, 37, 38, 42 olan demokratik tutum alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 17- 85 puan aralığındadır. Maddeleri 3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40, 45 olan otoriter tutum alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 11-55 puan aralığındadır. Maddeleri 4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41, 46 olan aşırı koruyucu tutum alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 11-55 puan aralığındadır. Maddeleri 1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43, 44 olan izin verici tutum alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 11-55 puan aralığındadır. Ölçekten toplamda alınabilecek puan aralığı 46-230 puan aralığındadır. Aşağıda boyutlar ve boyutları ölçen madde sayıları ile madde numaraları sunulmuştur:

Tablo 3.1. Ölçek boyutları ve maddeleri

Boyutlar	Madde sayısı	Madde numarası
Demokratik	17	2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29, 36, 37, 38, 42
Otoriter	11	3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40, 45
Aşırı Koruyucu	9	4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41, 46
İzin Verici	9	1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43, 44
Toplam	46	

Ölçeğin boyutları için içsel tutarlılık güvenirlik analizi ve Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmış olup korelasyonu .20'nin üzerinde olduğundan geçerli olduğu görülmektedir. Aşağıda boyutların güvenirlik değerleri sunulmuştur:

Tablo 3.2. Ölçek boyutları güvenirlik değerleri

Boyutlar	Cronbach Alfa
Demokratik	.83
Otoriter	.76
Aşırı Koruyucu	.75
İzin Verici	.74

3.3.2. Ebeveynlerin çocuk ihmali ve istismarı farkındalık ölçeği

Ünal ve Boz (2020: 22) tarafından hazırlanan ölçek 5'li likert tipi ve 45 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracının geliştirilmesi sürecinde ilk adım olarak madde havuzu oluşturulmuştur. Çocuk ihmali ve istismarı ile ilgili genel bilgilerden başlanarak, istismarcı profili, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal farkındalığını kapsayan maddeler yazılmıştır. İkinci adım, uzman görüşü alma aşaması olmuştur. Önce bir dil uzmanı ile görüşülerek maddelerdeki ifadelerin anlaşılır ve sade olması sağlanmıştır. Ardından bir ölçme değerlendirme uzmanı ile görüşülmüştür. Bu aşamada madde yazımlarının ölçme aracına uygun olup olmadığı yüz yüze görüşülmüş ve gerekli değişiklikler yapılmıştır. Daha sonra ölçek 9 farklı alan uzmanına gönderilmiştir. Bir sosyal hizmet alan uzmanı, bir psikoloji alan uzmanı, iki rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı ve beş okul öncesi eğitimi alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda ölçekte gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ardından okul öncesi eğitime devam eden 22 ebeveynle ön uygulama yapılmış, maddelerin anlaşılabilirliği teyit edilmiştir. Uzman görüşlerine gönderildiğinde 42 madde varken, bazı maddelerin çoklu ifadelerden oluşması sebebiyle önerilen maddeler düzenlenmiş ve 60 madde haline getirilmiştir.

Araştırma ilk uygulamada 595 ebeveyne uygulanarak Açıklayıcı Faktör Analizi, Madde toplam korelasyon sayısı, madde faktör yükleri, Cronbach's Alpha Katsayısını belirlemek amacıyla SPSS 22 paket programı kullanılmış ve bunların istenilen düzeyde olduğu görülmüştür. 60 maddeden oluşan Çocuk İhmal ve İstismarı Ölçeği (EİİÖ), yeterli madde-toplam korelasyon sayısı ($>0,50$) ve faktör yüklerine ($>0,45$) sahip olmayan 15 madde ölçekten çıkartılmış ve 45 madde olarak son haline getirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, geçerli ve güvenilir kabul edilen EİİÖ, 144 ebeveyn ile tekrar uygulanmış ve ebeveynlerin cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi ve çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim alma durumu değişkenlerine göre farkındalık puanları hesaplanmış ve bu değişkenlerin anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Maddelerin bir bütün olarak anlamlandırılmasını ve aynı işi yapan maddelerin bir araya toplanmasını sağlayan açıklayıcı faktör analizi (Büyüköztürk vd. 2018: 106) sonucunda maddelerin faktör yük değerleri incelenip beş faktör oluşturduğu görülmüş ve bu maddelerin hangi kavramı ölçtüğü alan yazına göre isimlendirilmiştir.

45 maddeli ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.814 olarak hesaplanmıştır. Araştırmacının oluşan faktörleri isimlendirdiği alt ölçekler ve güvenirlik değeri aşağıda tabloda görülmektedir.

Tablo 3.3. *Boyutların güvenirlik değerleri*

Boyutlar	Cronbach Alfa
Genel Bilgiler Alt Ölçeği	.656
Fiziksel İstismar Alt Ölçeği	.797
Duygusal İstismar Alt Ölçeği	.856
Cinsel İstismar Alt Ölçeği	.797
İhmal Alt Ölçeği	0.904

Tablo incelendiğinde ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna varılmaktadır. Madde analizi sonucunda madde toplam korelasyonu düşük maddeler ve açıklayıcı faktör analizinde faktörlere eş yüklenen maddeler elendiğinden 15 madde çıkartılmıştır. Faktör analizine ait Barlett testi sonucunda hesaplaması ile örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizi uygulamasında varimax yöntemi seçilerek faktörler arasındaki ilişkinin yapısının aynı kalması sağlanmıştır. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %43,048 olan 5 faktör altında toplanmıştır. Maddeleri 1, 2, 3, 4, 17, 18, 22, 27, 34, 35, 41, 43 olan genel bilgiler alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 12- 60 puan aralığındadır. Maddeleri 9, 13, 20, 29, 36, 42 olan fiziksel istismar alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 6-30 puan aralığındadır.

Maddeleri 7, 10, 14, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 31, 32, 37, 45 olan duygusal istismar alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 15-75 puan aralığındadır. Maddeleri 5, 6, 8, 11, 15, 33, 38, 40, 44 olan cinsel istismar alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 8-40 puan aralığındadır. Maddeleri 12, 16, 30, 39 olan ihmal alt boyutundan alınabilecek puan aralığı 4-20 puan aralığındadır. Ölçekten toplamda alınabilecek puan aralığı 45-225 puan aralığındadır. Oluşan beş boyut aşağıda listelenmektedir:

Tablo 3.4. Ölçek boyutları ve maddeleri

Boyutlar	Madde sayısı	Madde numarası
Genel Bilgiler	12	1, 2, 3, 4, 17, 18, 22, 27, 34, 35, 41, 43
Fiziksel İstismar	6	9, 13, 20, 29, 36, 42
Duygusal İstismar	15	7, 10, 14, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 31, 32, 37, 45
Cinsel İstismar	8	5, 6, 8, 11, 15, 33, 38, 40, 44
İhmal	4	12, 16, 30, 39

Madde toplam korelasyon değeri 0,50 ve üstü olmasına karar verilmiş ve 0,50'den az olduğu için 1, 2, 4, 5, 6, 7, 12, 14, 16, 17, 34, 38, 47, 59, 60 numaralı maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Bu çalışma sonucunda ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalıklarının düşük-orta olduğu görülmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Tüm istatistiksel hesaplamalar IBM SPSS 29.0 paket programı ile çözümlenmiştir. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerden kategorik olanlar sayı ve yüzde olarak; sürekli olanlar ise ortalama, standart sapma ve medyan, minimum ve maksimum değerler şeklinde verilmiştir. Veri analiz yöntemleri olan betimleyici istatistiksel yöntemler kişisel değişkenleri, fark testleri ise araştırma değişkenleri ve kişisel değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kullanılmıştır. Ayrıca fark testleri envanterlerden elde edilen puanların demografik değişkenlerle kıyaslanmasında kullanılmıştır.

Başlangıçta ebeveyn tutum ölçeği ve çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeklerinin normal dağılım hipotezine sahip olup olmadığı çarpıklık katsayıları analiz edilmek suretiyle hesaplanmış ve parametrik test yöntemleri kullanılmıştır (Tablo 1). Ebeveynlerin ve okul öncesi öğretmenlerinin sosyo-demografik profili incelendikten sonra ebeveyn tutum ölçeği ve çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeklerine yönelik betimsel analiz sonuçları incelenmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre değişkenlerin grup puanlarının farklılaşma durumu incelenirken değişkenlerin iki grup karşılaştırmalarında “bağımsız örneklem t testi” üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında

“ANOVA” kullanılmıştır. Ayrıca ebeveyn tutum ölçeği ve alt boyutları ile Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği ve alt boyutlarının arasındaki ilişki incelenirken parametrik test yöntemlerinden “Pearson Korelasyon” analizi tercih edilmiştir. Ulaşılan tüm sonuçlarda istatistiki anlamlılık $p < .05$ seviyesinde değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin ebeveynler için çarpıklık ve basıklık değerlerine Tablo 3.5’te yer verilmiştir.

Tablo 3.5. Ölçeklerin ebeveynler için çarpıklık ve basıklık değerleri

Ölçek	Çarpıklık	Standart Hata	Basıklık	Standart Hata	N
ETÖ	-,220	,141	2,566	,281	298
Demokratik	-1,603	,141	3,608	,281	298
Otoriter	,878	,141	,658	,281	298
Aşırı Koruyucu	-,456	,141	,008	,281	298
İzin Verici	,388	,141	,374	,281	298
İFÖ	-,503	,141	,808	,281	298
Genel bilgiler	-,182	,141	-,022	,281	298
Fiziksel ist.	-,442	,141	,0 85	,281	298
Duygusal ist.	-1,004	,141	,1,973	,281	298
Cinsel ist.	-,453	,141	,299	,281	298
İhmal	-,071	,141	,092	,281	298

Tablo 3.5’te ifade edilen değerler incelendiğinde veriler üzerinde yapılan normallik testi nde dağılımın normal olduğu görülmektedir. Bir araştırmada verilerin normal dağılım durumunun incelenmesinde çarpıklık (skewness) değerine bakılır. Çarpıklık katsayısının “-1 ile +1” değerleri arasında olması değişkenden elde edilen puanların normal bir dağılıma sahip olduğunu gösterir (Büyüköztürk vd. 2018: 145). Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin eğitimciler için çarpıklık ve basıklık değerlerine Tablo 3.6’da yer verilmiştir.

Tablo 3.6. Ölçeklerin eğitimciler için çarpıklık ve basıklık değerleri

Ölçek	Çarpıklık	Standart Hata	Basıklık	Standart Hata	N
İFÖ	-,521	,142	1,010	,282	296
Genel bilgiler	,105	,142	-,150	,282	296
Fiziksel ist.	-,452	,142	,059	,282	296
Duygusal ist.	-1,091	,142	2,616	,282	296
Cinsel ist.	-,518	,142	,374	,282	296
İhmal	-,184	,142	,348	,282	296

Tablo 3.6’da ifade edilen değerler incelendiğinde eğitimciler veriler üzerinde yapılan normallik testinde dağılımın normal olduğu görülmektedir. Bir araştırmada  arpıklık katsayısının “-1 ile +1” değerleri arasında olması değişkenden elde edilen puanların normal bir dağılıma sahip olduğunu gösterir (Büyüköztürk vd. 2018: 230).

4. BULGULAR

Bu araştırmada kullanılan veriler 2021-2023 eğitim öğretim döneminde Gaziantep, Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde ilinde ikamet eden 3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynler ve bu yaş grubuna eğitim veren okul öncesi öğretmenlerine yukarıda bahsi geçen ölçekler uygulanarak elde edilmiştir. Veriler toplanırken ölçeklerin açıklama kısmında verilerin kim tarafından nerede kullanılacağı ve ölçeklerin nasıl doldurulacağı ifade edilmiştir. Araştırmaya 298 ebeveyn ve 296 eğitimci katılmıştır. Araştırmaya katılan 375 kişinin eğitimcilerin bir kısmı aynı zamanda ebeveyn olduğundan ve bazı katılımcıların boş bıraktıkları ölçek maddeleri olduğundan geçersiz veriler çıkarılarak ebeveyn ve eğitimcilerin cevapları analiz edilmiştir.

4.1. Demografik Bulgulara İlişkin Değerlendirme

Araştırmanın bu kısmında ölçekleri dolduran ebeveyn ve eğitimcilerin demografik özelliklerinden cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, ekonomik düzey, ebeveynler için çocuk sayısı, eğitimciler için mesleki tecrübe, ihmal-istismar hakkında bilgi sahibi olma ve ihmal- istismar konularında eğitim almış olma değişkenlerine yönelik yapılan veri analizleri tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma kapsamında ebeveynlerin cinsiyete ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 4.1’de sunulmuştur:

Tablo 4.1. Ebeveynlerin cinsiyete ilişkin betimsel istatistikleri

	Cinsiyet Durumu	f	%
Cinsiyet	Kadın	238	79,9
	Erkek	60	20,1
	Toplam	298	100

Tablo 4.1’deki sonuçlar değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan ebeveynlerin %79,9’unun kadın ve %20,1’inin erkek olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında eğitimcilerin cinsiyet durumuna ait betimleyici istatistik değerleri Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Eğitimcilerin cinsiyete ilişkin betimsel istatistikleri

	Cinsiyet Durumu	f	%
Cinsiyet	Kadın	231	78,0
	Erkek	65	22,0
	Toplam	296	100

Tablo 4.2’deki analiz sonucuna göre; araştırmaya katılan eğitimcilerin %78’inin kadın ve % 22’sinin erkek olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında ebeveynlerin yaş durumuna ait betimleyici istatistik değerleri Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3. Ebeveynlerin yaş durumuna ilişkin betimleyici istatistikleri

	Yaş Durumu	f	%
Yaş Durumu	18-25	42	14,1
	26-34	138	46,5
	35-49	112	37,7
	50-59	5	1,7
	Toplam	297	100

Tablo 4.3’teki analiz sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılan ebeveynlerin %14,1’inin 18-25 yaş aralığında, %46,5’inin 26-34 yaş aralığında, %37,7’sinin 35-49 yaş aralığında ve %1,7’ sinin ise 50-59 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında eğitimcilerin yaş durumuna ait betimleyici istatistik değerleri Tablo 4.4’te verilmiştir.

Tablo 4.4. Eğitimcilerin yaş durumuna ilişkin betimleyici istatistikleri

	Yaş Durumu	f	%
Yaş Durumu	18-25	54	18,2
	26-34	147	49,7
	35-49	92	31,1
	50-59	2	,7
	Toplam	295	100

Tablo 4.4’teki analiz sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılanların %18,2’sinin 18-25 yaş aralığında, %49,7’sinin 26-34 yaş aralığında, %31,1’inin 35-49 yaş aralığında ve %,7’sinin ise 50-59 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin eğitim durumuna göre betimleyici istatistiklerine Tablo 4.5’te yer verilmiştir.

Tablo 4.5. Ebeveynlerin eğitim durumuna göre betimleyici istatistikleri

	Eğitim Durumu	f	%
Eğitim Durumu	İlköğretim(İlkokul)	48	16,1
	Ortaöğretim	82	27,5
	Lisans	146	49,0
	Yüksek Lisans	20	6,7
	Doktora	2	,7
	Toplam	375	100

Tablo 4.5'teki analiz sonucuna göre; ebeveynlerin eğitim durumları incelendiğinde %16,1'inin İlköğretim(ilkokul), %27,5'inin Orta Öğretim, %49,0'ının Lisans ve %6,7'sinin Yüksek Lisans, %7 sinin Doktora mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan eğitimcilerin eğitim düzeylerine göre betimleyici istatistiklerine Tablo 4.6'da yer verilmiştir.

Tablo 4.6. *Eğitimcilerin eğitim düzeylerine göre betimleyici istatistikleri*

	Eğitim Durumu	f	%
Eğitim Durumu	İlköğretim(İlkokul)	33	11,1
	Ortaöğretim	59	19,9
	Lisans	175	59,1
	Yüksek Lisans	26	8,8
	Doktora	3	1,0
	Toplam	296	100

Tablo 4.6'daki analiz sonucuna göre; eğitimcilerin eğitim düzeyleri incelendiğinde %11,1'inin İlköğretim(ilkokul), %19,9'unun Orta Öğretim, %59,1'inin Lisans ve %8,8'inin Yüksek Lisans, %1' inin Doktora mezunu olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında ebeveynlerin medeni durumuna göre betimsel değerlerine Tablo 4.7'de yer verilmiştir.

Tablo 4.7. *Ebeveynlerin medeni durumuna göre betimleyici istatistikleri*

	Medeni Durumu	f	%
Medeni Durum	Evli	255	85,6
	Bekar	43	14,4
	Toplam	375	100

Tablo 4.7'deki analiz sonucuna göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin %85,6'sının evli ve %14,4'ünün ise bekar olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında eğitimcilerin medeni durumuna göre betimsel değerlerine Tablo 4.8'de yer verilmiştir.

Tablo 4.8. *Eğitimcilerin medeni durumuna göre betimleyici istatistikleri*

	Medeni Durumu	f	%
Medeni Durum	Evli	211	71,3
	Bekar	85	28,7
	Toplam	296	100

Tablo 4.8'deki eğitimcilerin analiz sonucuna göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin %71,3'ünün evli ve %28,7'sinin ise bekar olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında araştırmaya katılan ebeveynlerin ekonomik düzeylerine ilişkin betimsel değerlerine Tablo 4.9'da yer verilmiştir.

Tablo 4.9. *Ebeveynlerin ekonomik düzeylerine göre betimleyici istatistikleri*

	Ekonomik Düzey	f	%
Ekonomik Düzey	Düşük	45	15,1
	Orta	237	79,5
	Yüksek	16	5,4
	Toplam	298	100

Tablo 4.9'daki analiz neticesine göre; araştırmaya katılım sağlayan ebeveynlerin ekonomik düzeyleri incelenmiş ve %15,1'inin düşük, %79,5'inin orta ve %5,4'ünün yüksek ekonomik düzeyde olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında araştırmaya katılan eğitimcilerin ekonomik düzeylerine ilişkin betimsel değerlerine Tablo 4.10'da yer verilmiştir.

Tablo 4.10. *Eğitimcilerin ekonomik düzeylerine göre betimleyici istatistikleri*

	Ekonomik Düzey	f	%
Ekonomik Düzey	Düşük	38	12,8
	Orta	244	82,4
	Yüksek	14	4,7
	Toplam	296	100

Tablo 4.10'daki analiz neticesine göre; araştırmaya katılım sağlayan eğitimcilerin ekonomik düzeyleri incelenmiş ve %12,8'inin düşük, %82,4'ünün orta ve %4,7'sinin yüksek ekonomik düzeyde olduğu görülmüştür. Aşağıda araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuk sayısına ilişkin betimsel değerlerine Tablo 4.11'de yer verilmiştir.

Tablo 4.11. *Ebeveynlerin çocuk sayısına ilişkin betimleyici istatistikleri*

	Çocuk Sayısı	f	%
Çocuk Sayısı	1	73	24,5
	2	122	40,9
	3	58	19,5
	4 ve daha fazlası	45	15,1
	Toplam	298	100

Tablo 4.11'deki analiz neticesine göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin 298 kişi olduğu ve çocuk sayılarına ilişkin betimleyici istatistikleri incelendiğinde %24,5'inin tek çocuk, %40,9'unun 2 çocuğa, %19,5'inin 3 çocuğa ve %15,1'inin 4 ve üzeri çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında eğitimcilerin mesleki tecrübe sürelerine ilişkin dağılımına Tablo 4.12'de yer verilmiştir.

Tablo 4.12. *Eğitimcilerin mesleki tecrübe sürelerine ilişkin betimleyici istatistikleri*

Mesleki Tecrübe Süresi		f	%
Mesleki Tecrübe Süresi	1-3 yıl	88	29,7
	4-6 yıl	104	35,1
	7-9 yıl	43	14,5
	10 yıl ve üzeri	61	20,6
	Toplam	296	100

Tablo 4.12'deki analiz neticesine göre; araştırmaya katılan eğitimcilerin 296 kişi olduğu ve mesleki tecrübe sürelerine ilişkin betimleyici istatistikleri incelendiğinde %29,7'sinin 1-3 yıllık, %35,1'inin 4-6 yıllık, %14,5'inin 7-9 yıllık ve %20,6'sının 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin dağılımına Tablo 4.13'te yer verilmiştir.

Tablo 4.13. *Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri*

Çocuk İhmal ve İstismarı Bilgisi		f	%
Çocuk İhmal ve İstismarı Bilgisi	Evet	253	84,9
	Hayır	45	15
	Toplam	298	100

Tablo 4.13'teki analiz neticesine göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin 298 kişi olduğu ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri incelendiğinde %84,9'unun bilgi sahibi olduğunu, %15,1'inin bilgisi olmadığını belirttiği görülmektedir. Araştırma kapsamında eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin dağılımına Tablo 4.14'te yer verilmiştir.

Tablo 4.14. *Eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri*

Çocuk İhmal ve İstismarı Bilgisi		f	%
Çocuk İhmal ve İstismarı Bilgisi	Evet	256	86,5
	Hayır	40	13,5
	Toplam	296	100

Tablo 4.14'teki analiz neticesine göre; araştırmaya katılan eğitimcilerin 296 kişi olduğu ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri incelendiğinde %86,5'inin bilgi sahibi olduğunu, %13,5'inin bilgisi olmadığını belirttiği görülmektedir. Araştırma kapsamında ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmalarına ilişkin dağılımına Tablo 4.15'te yer verilmiştir.

Tablo 4.15. *Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri*

Çocuk İhmal ve İstismarı Eğitimi Alma		f	%
Çocuk İhmal ve İstismarı Eğitimi	Evet	79	26,5
	Hayır	219	73,5
	Toplam	298	100

Tablo 4.15'teki analiz neticesine göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin 298 kişi olduğu ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim almış olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri incelendiğinde %73,5'inin eğitim almamış olduğu, %26,5'inin eğitim almış olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmalarına ilişkin dağılımına Tablo 4.16'da yer verilmiştir.

Tablo 4.16. *Eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri*

Çocuk İhmal ve İstismarı Eğitimi Alma		f	%
Çocuk İhmal ve İstismarı Eğitimi	Evet	94	31,8
	Hayır	202	68,2
	Toplam	296	100

Tablo 4.16'daki analiz sonucuna göre; araştırmaya katılan eğitimcilerin 296 kişi olduğu ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim almış olmalarına ilişkin betimleyici

istatistikleri incelendiğinde %68,2'sinin eğitim almamış olduğu, %31,8 'inin eğitim almış olduğu görülmektedir.

4.2. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Araştırmada kullanılan değişkenler Ebeveyn Tutum Ölçeği ve 4 alt boyutu Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu, İzin Verici ile Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği ve 5 alt boyutu olan Genel Bilgiler, Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar, Cinsel İstismar ve İhmal kullanılmıştır. Bu bölümde değişkenlerle ilgili betimleyici istatistikler yer almaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan Ebeveyn Tutum Ölçeğine ilişkin minimum değer, maksimum değer, ortalama, standart sapma ve varyans değerlerine Tablo 4.17'de yer verilmiştir.

Tablo 4.17. *Ebeveyn Tutum Ölçeğine ilişkin betimleyici analiz sonuçları*

	Min	Maks.	Ort.	SS	N
ETÖ	1,63	4,41	3,2452	,32915	298
Demokratik	2,00	5,00	4,3824	,52938	298
Otoriter	1,00	4,45	1,8829	,61701	298
Koruyucu	1,33	5,00	3,6944	,74828	298
İzin Verici	1,00	4,33	2,3131	,59197	298

Tablo 4.17'de belirtilen verilere göre katılımcılara uygulanan Ebeveyn Tutum Ölçeği toplam puanlarının ortalaması = 3,2452 ve Standart Sapması (Ss) ,32915 iken en düşük puan 1,63 ve en yüksek puanın 4,41 olarak ölçüldüğü görülmektedir. Araştırma kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği ebeveynler için minimum değer, maksimum değer, ortalama, standart sapma ve varyans değerlerine Tablo 4.18'de yer verilmiştir.

Tablo 4.18. *Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği ebeveynler için betimleyici analiz sonuçları*

Ölçek	Min.	Maks.	Ort.	SS	N
İFÖ	2,22	4,72	3,7193	,43287	298
Genel	2,33	4,67	3,4812	,43563	298
Fiziksel	2,00	5,00	3,7390	,59955	298
Duygusal	1,57	5,00	3,8213	,55517	298
Cinsel	2,33	5,00	3,9560	,48322	298
İhmal	1,00	5,00	3,5671	,69457	298

Tabloya bakıldığında Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği toplam puanlarının ortalaması $\bar{X} = 3,7193$ ve Standart Sapması (Ss) ,43287 iken en düşük puan 2,22 ve en yüksek puan 4,72 olarak ölçüldüğü görülmektedir. Araştırma kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği eğitimciler için minimum değer, maksimum değer, ortalama, standart sapma ve varyans değerlerine Tablo 4.19'da yer verilmiştir.

Tablo 4.19. *Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği eğitimciler için betimleyici analiz sonuçları*

Ölçek	Min.	Maks.	Ort.	SS	N
İFÖ	2,22	4,72	3,7584	,42436	296
Genel	2,33	4,67	3,5208	,43288	296
Fiziksel	2,00	5,00	3,7682	,59348	296
Duygusal	1,57	5,00	3,8674	,53567	296
Cinsel	2,33	5,00	3,9816	,48194	296
İhmal	1,00	5,00	3,6123	,6637	296

Tabloya bakıldığında Eğitimcilerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği toplam puanlarının ortalaması $\bar{X} = 3,7584$ ve Standart Sapması (Ss) ,42436 iken en düşük puan 2,22 ve en yüksek puan 4,72 olarak ölçüldüğü görülmektedir.

4.3. Fark Testleri

Çalışmanın bu kısmında araştırma grubunu temsilen okul öncesinde çocuğu olan ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, ekonomik düzeyi, çocuk sayısı, mesleki tecrübe ve ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim sahibi olma değişkenleri ortalama puanları arasındaki farklılaşmalar ele alınacaktır.

4.3.1. Ebeveyn tutum ölçeğine yönelik bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma grubunu temsil eden okul öncesi çağda çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, ekonomik düzeyi, çocuk sayısı, mesleki tecrübe ve ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim sahibi olma dağılımlarına göre ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılaşmalar ele alınmıştır. Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinin ebeveynler için cinsiyete göre bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 4.20'de yer almaktadır.

Tablo 4.20. Cinsiyete göre ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Ebeveyn Tutum Envanteri	Kadın	238	3,2533	,33388	296	,845	,399
	Erkek	60	3,2131	,31031			
Demokratik	Kadın	268	4,4199	,50899	296	2,456	,015
	Erkek	60	4,2336	,58467			
Otoriter	Kadın	268	1,8591	,59155	296	-1,195	,236
	Erkek	60	1,9773	,70669			
Aşırı Koruyucu	Kadın	268	3,7061	,76364	296	,536	,593
	Erkek	60	3,6481	,68803			
İzin Verici	Kadın	268	2,3011	,60973	296	-,696	,487
	Erkek	60	2,3606	,51742			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.20), Ebeveyn Tutum Ölçeğine katılan ebeveynlerin cinsiyetleri incelendiğinde 268 kadın ve 60 erkeğin yanıtladığı görülmektedir. Ebeveyn Tutum Ölçeğinde kadınların puan ortalamaları $\bar{X} = 3,2533$ ve standart sapması (Ss) ,33388 iken erkeklerin puan ortalamaları $\bar{X} = 3,2131$ ve standart sapması (Ss) ,31031 olarak ölçülmüştür. Tablo incelendiğinde Ebeveyn Tutum Ölçeğinde ve otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmazken demokratik alt boyutunda ise anlamlı fark bulunmuş kadınların daha çok demokratik tutuma sahip oldukları görülmektedir ($p < 0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinin cinsiyete göre etki büyüklüğü analiz sonuçları Tablo 4.21’de yer almaktadır.

Tablo 4.21. Ebeveyn tutum envanterinin cinsiyete göre etki büyüklüğü analizi

Ölçek	Cohen’s d	Hedges’ d	Glass delta
ETÖ	,32931	,33015	,31031
Demokratik	,52494	,52628	,58467
Otoriter	,61622	,61778	,70669
Koruyucu	,74918	,75108	,68803
İzin Verici	,59248	,59399	,51742

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.21), araştırmada kullanılan ölçeklerin cinsiyete göre ortalamaları arasındaki farkın anlamlandırılması için yapılmış etki büyüklüğü analizi bulunmaktadır. Tablo 4.16 incelendiğinde kadın ve erkek cinsiyetler arasındaki farkın yapılan 3 farklı etki büyüklüğü analiz sonucuna göre de orta düzeyde olduğu görülmektedir. Cohen’e göre 0,20’den küçükse zayıf, 0,50 ise orta düzeyde ve 0,80 ise

kuvvetli bir etki büyüklüğünden bahsedilebilir (Cohen, 1988: 426). Cohen's $d = ,32931$ olarak ölçüldüğünden cinsiyetler arası karşılaştırılan ortalamaların %32 standart sapma uzak olduğunu göstermektedir. Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinin ebeveynler için medeni duruma göre bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 4.22'de yer almaktadır.

Tablo 4.22. Medeni duruma göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları

Değişkenler	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
ETÖ	Evli	255	3,2524	,316	296	,924	,356
	Bekar	43	3,2022	,395			
Demokratik	Evli	255	4,3788	,514	296	-,283	,778
	Bekar	43	4,4036	,615			
Otoriter	Evli	255	1,9180	,623	296	2,414	,009
	Bekar	43	1,6744	,539			
Aşırı Koruyucu	Evli	255	3,6804	,745	296	-,789	,431
	Bekar	43	3,7778	,765			
İzin Verici	Evli	255	2,3280	,597	296	1,058	,291
	Bekar	43	2,2248	,558			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.22) araştırmaya katılan ebeveynlerin tutum ölçeği, demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutum puanları medeni duruma göre anlamlı farklılaşmazken alt boyutlarından otoriter tutum puanları anlamlı farklılaşmaktadır ($p < 0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinin ebeveynler için ihmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.23'te yer verilmiştir.

Tablo 4.23. İhmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları

Değişkenler	Bilgi Sahibi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
ETÖ	Evet	253	3,241	,334	296	-,454	,65
	Hayır	45	3,265	,302			
Demokratik	Evet	253	4,387	,523	296	,387	,69
	Hayır	45	4,354	,564			
Otoriter	Evet	253	1,883	,619	296	,024	,98
	Hayır	45	1,880	,608			
Aşırı Koruyucu	Evet	253	3,663	,735	296	-1,705	,08
	Hayır	45	3,869	,801			
İzin Verici	Evet	253	2,315	,603	296	,176	,86
	Hayır	45	2,298	,530			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.23) araştırmaya katılan ebeveynler için tutum puanları ihmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır

($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinin ebeveynler için ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.24'te yer verilmiştir.

Tablo 4.24. *İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Sahibi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
ETÖ	Evet	79	3,195	,359	296	-1,554	,12
	Hayır	219	3,262	,316			
Demokratik	Evet	79	4,418	,515	296	,705	,48
	Hayır	219	4,369	,534			
Otoriter	Evet	79	1,822	,620	296	-1,009	,31
	Hayır	219	1,904	,615			
Aşırı Koruyucu	Evet	79	3,452	,763	296	-3,406	<,001
	Hayır	219	3,781	,724			
İzin Verici	Evet	79	2,308	,664	296	-,083	,93
	Hayır	219	2,314	,565			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.24) araştırmaya katılan ebeveynlerin tutum alt boyutlarından aşırı koruyucu tutum puanları ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmaktayken ($p<0.05$); genel, demokratik, otoriter ve izin verici tutumlar anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olan ebeveynlerin daha çok aşırı koruyucu tutuma sahip olduğu görülmektedir. Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için yaşa göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.25'te yer verilmiştir.

Tablo 4.25. *Yaşla göre ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları*

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Ebeveyn Tutum Envanteri	18-25	42	3,221	,346	3 293	3,266	,022
	26-34	138	3,304	,343			
	35-49	112	3,176	,295			
	50-59	5	3,274	,236			
Demokratik	18-25	42	4,404	,523	3 293	3,578	,014
	26-34	138	4,475	,467			
	35-49	112	4,264	,584			
	50-59	5	4,203	,518			
Otoriter	18-25	42	1,629	,537	3 293	3,704	,012
	26-34	138	1,897	,648			
	35-49	112	1,938	,566			
	50-59	5	2,345	,977			

Tablo 4.25. (Devam) Yaşa göre ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Aşırı Koruyucu	18-25	42	3,936	,777		2,624	,051
	26-34	138	3,717	,741	3		
	35-49	112	3,567	,738	293		
	50-59	5	3,688	,418			
İzin Verici	18-25	42	2,214	,624		1,859	,137
	26-34	138	2,398	,648	3		
	35-49	112	2,245	,501	293		
	50-59	5	2,266	,356			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.25) araştırmaya katılan ebeveynlerde ebeveyn tutum ölçeği ve alt boyutlarından demokratik, otoriter ve aşırı koruyucu tutumlar anlamlı farklılaşmaktayken ($p < 0.05$); izin verici tutum anlamlı farklılaşmamaktadır ($p > 0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için eğitim durumuna göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.26’da yer verilmiştir.

Tablo 4.26. Eğitim durumuna göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Ebeveyn Tutum Envanteri	İlköğretim	48	3,325	,365	4	1,113	,35
	Ortaöğretim	82	3,234	,311	293		
	Lisans	146	3,233	,303			
	Yüksek Lisans	20	3,167	,468			
	Doktora	2	3,358	,015			
Demokratik	İlköğretim	48	4,305	,617		1,707	,14
	Ortaöğretim	82	4,304	,551	4		
	Lisans	146	4,433	,459	293		
	Yüksek Lisans	20	4,454	,651			
	Doktora	2	4,058	,332			
Otoriter	İlköğretim	48	1,914	,650		,725	,57
	Ortaöğretim	82	1,894	,638	4		
	Lisans	146	1,868	,624	293		
	Yüksek Lisans	20	1,800	,364			
	Doktora	2	2,545	,128			
Aşırı Koruyucu	İlköğretim	48	4,111	,648		7,613	<,001
	Ortaöğretim	82	3,807	,690	4		
	Lisans	146	3,550	,706	293		
	Yüksek Lisans	20	3,394	1,01			
	Doktora	2	3,555	,628			

Tablo 4.26. (Devam) *Eğitim durumuna göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İzin Verici	İlköğretim	48	2,409	,647	4	1,365	,24
	Ortaöğretim	82	2,279	,582	293		
	Lisans	146	2,321	,557			
	Yüksek Lisans	20	2,111	,720			
	Doktora	2	2,833	,235			
ETÖ	İlköğretim	48	3,325	,365	4	1,113	,35
	Ortaöğretim	82	3,234	,311	293		
	Lisans	146	3,233	,303			
	Yüksek Lisans	20	3,167	,468			
	Doktora	2	3,358	,015			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.26) araştırmaya katılan ebeveynler için yalnızca aşırı koruyucu tutum puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılaşmaktayken ($p < 0.05$); demokratik, otoriter ve izin verici tutumlar anlamlı farklılaşmamaktadır ($p > 0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için ekonomik durumuna göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.27’de yer verilmiştir.

Tablo 4.27. *Ekonomik durumuna göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların ebeveynler için tek yönlü varyans analizi sonuçları*

Değişkenler	Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
ETÖ	Düşük	45	3,245	282	2	,022	,97
	Orta	237	3,246	,342	295		
	Yüksek	16	3,228	,250			
Demokratik	Düşük	45	4,304	,552	2	,890	,41
	Orta	237	4,403	,528	295		
	Yüksek	16	4,294	,469			
Otoriter	Düşük	45	1,818	,595	2	,883	,41
	Orta	237	1,883	,628	295		
	Yüksek	16	2,056	,496			
Aşırı Koruyucu	Düşük	45	4,019	,627	2	5,415	,005
	Orta	237	3,645	,757	295		
	Yüksek	16	3,508	,707			
İzin Verici	Düşük	45	2,117	,650	2	,728	,48
	Orta	237	2,327	,586	295		
	Yüksek	16	2,368	,494			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.27) araştırmaya katılan ebeveynlerde aşırı koruyucu tutum puanları ekonomik durumuna göre anlamlı farklılaşmaktayken ($p<0.05$); demokratik, otoriter ve izin verici tutumlar anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların ebeveynler için çocuk sayısına göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.28’de yer verilmiştir.

Tablo 4.28. *Çocuk sayısına göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

	Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Ebeveyn Tutum Evanteri	1	73	3,250	,320	3	1,081	,357
	2	122	3,272	,350	294		
	3	58	3,178	,339			
	4+	45	3,249	,259			
Demokratik	1	73	4,486	,479	3	3,451	,017
	2	122	4,429	,471	294		
	3	58	4,233	,652			
	4+	45	4,278	,536			
Otoriter	1	73	1,829	,565	3	,478	,698
	2	122	1,924	,659	294		
	3	58	1,841	,567			
	4+	45	1,911	,646			
Aşırı Koruyucu	1	73	3,552	,820	3	1,884	,132
	2	122	3,704	,768	294		
	3	58	3,703	,705			
	4+	45	3,886	,580			
İzin Verici	1	73	2,348	,594	3	,118	,949
	2	122	2,304	,635	294		
	3	58	2,294	,557			
	4+	45	2,303	,521			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.28) araştırmaya katılanlarda demokratik tutum puanları çocuk sayısına göre anlamlı farklılaşmaktayken ($p<0.05$); otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutumlar anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan ebeveyn tutum ölçeğinden elde edilen puanların mesleki tecrübeye göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.29’da yer verilmiştir.

Tablo 4.29. Mesleki tecrübeye göre ebeveyn tutum envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Mesleki Tecrübe	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Ebeveyn Tutum Envanteri	1-3 yıl	73	3,223	,333	3	,413	,744
	4-6 yıl	122	3,195	,307	292		
	7-9 yıl	58	3,260	,371			
	10+	45	3,223	,340			
Demokratik	1-3 yıl	73	4,441	,474	3	,338	,798
	4-6 yıl	122	4,423	,486	292		
	7-9 yıl	58	4,348	,545			
	10+	45	4,423	,554			
Otoriter	1-3 yıl	73	1,709	,575	3	1,998	,114
	4-6 yıl	122	1,792	,534	292		
	7-9 yıl	58	1,942	,698			
	10+	45	1,886	,582			
Aşırı Koruyucu	1-3 yıl	73	3,843	,798	3	3,967	,009
	4-6 yıl	122	3,560	,705	292		
	7-9 yıl	58	3,586	,671			
	10+	45	3,443	,806			
İzin Verici	1-3 yıl	73	2,149	,601	3	4,317	,005
	4-6 yıl	122	2,224	,532	292		
	7-9 yıl	58	2,489	,618			
	10+	45	2,375	,557			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.29) araştırmaya katılanlarda aşırı koruyucu ve izin verici tutumlarda puanları mesleki tecrübeye göre anlamlı farklılaşmaktayken ($p < 0.05$); demokratik ve otoriter tutumlar anlamlı farklılaşmamaktadır ($p > 0.05$).

4.3.2. Ebeveyn ve eğitimcilerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğine yönelik bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma grubunu temsil eden okul öncesi çağda çocuğu olan ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, ekonomik düzeyi, çocuk sayısı, mesleki tecrübe ve ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim sahibi olma dağılımlarına göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılaşmalar ele alınmıştır. Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için cinsiyete göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.30'da yer verilmiştir.

Tablo 4.30. Ebeveynler için cinsiyete göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İhmal İstismar Farkındalık Ölçeği	Kadın	293	3,8114	,416	373	5,507	<,001
	Erkek	82	3,5282	,393			
Genel	Kadın	293	3,5821	,422	373	6,720	<,001
	Erkek	82	3,2327	,391			
Fiziksel	Kadın	293	3,8006	,598	373	2,578	,005
	Erkek	82	3,6118	,540			
Duygusal	Kadın	293	3,9313	,510	373	5,380	<,001
	Erkek	82	3,5840	,538			
Cinsel	Kadın	293	4,0182	,478	373	3,085	<,001
	Erkek	82	3,8374	,434			
İhmal	Kadın	293	3,6860	,687	373	4,063	<,001
	Erkek	82	3,3476	,584			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.30) ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılanların cinsiyetleri incelendiğinde her iki ölçeği de 293 kadın ve 82 erkeğin yanıtladığı görülmektedir. Ebeveynlerin İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeğinde kadınların puan ortalamaları $\bar{X} = 3,8114$ ve standart sapması (Ss) ise 3,8114 ve erkeklerin puan ortalamaları $\bar{X} = 3,5282$ ve standart sapması (Ss) ise 3,5282 olarak ölçülmüştür. Tablo incelendiğinde Ebeveyn Ebeveynlerin İhmal ve İstismarı Farkındalığı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir ($t[373] = -2,894$; $p < 0.05$ Kadın ebeveynlerin ihmal ve istismara yönelik farkındalıkları ($X = 3,8114$), erkek ebeveynlerin ihmal ve istismara yönelik farkındalıklarından ($X = 3,5282$) daha olumlu olduğu görülmektedir. Diğer tüm ölçek alt boyutlarında da annelerin babalara göre ihmal ve istismar farkındalıklarının daha yüksek olduğu ve anlamlı fark olduğu görülmektedir. Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için cinsiyete göre bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 4.31’de yer almaktadır.

Tablo 4.31. Eğitimciler için cinsiyete göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İhmal İstismar Farkındalık Ölçeği	Kadın	231	3,8158	,415	294	4,531	<,001
	Erkek	65	3,5544	,393			

Tablo 4.31. (Devam) *Eğitimciler için cinsiyete göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Cinsiyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Genel	Kadın	231	3,5861	,425	294	5,101	<,001
	Erkek	65	3,2885	,379			
Fiziksel	Kadın	231	3,8012	,601	294	1,805	,072
	Erkek	65	3,6513	,553			
Duygusal	Kadın	231	3,9450	,511	294	4,876	<,001
	Erkek	65	3,5917	,533			
Cinsel	Kadın	231	4,0154	,486	294	2,290	<,001
	Erkek	65	3,8615	,449			
İhmal	Kadın	231	3,6861	,676	294	3,683	<,001
	Erkek	65	3,3500	,546			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.31) Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılanların cinsiyetleri incelendiğinde her iki ölçeği de 293 kadın ve 82 erkeğin yanıtladığı görülmektedir. Ebeveynlerin İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeğinde kadınların puan ortalamaları $\bar{X} = 3,8114$ ve standart sapması (Ss) ise 3,8114 ve erkeklerin puan ortalamaları $\bar{X} = 3,5282$ ve standart sapması (Ss) ise 3,5282 olarak ölçülmüştür. Tablo incelendiğinde ebeveynlerin ihmal ve istismarı farkındalığı kadın ebeveynlerin ihmal ve istismara yönelik farkındalıkları ($X=3,8114$), erkek ebeveynlerin ihmal ve istismara yönelik farkındalıklarından ($X=3,5282$) daha anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer tüm ölçek alt boyutlarında da annelerin babalara göre ihmal ve istismar farkındalıklarının daha yüksek olduğu ve anlamlı fark olduğu görülmektedir. Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin cinsiyete göre etki büyüklüğü analiz sonuçları Tablo 4.32’de yer verilmiştir.

Tablo 4.32. *Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık envanterinden cinsiyete göre etki büyüklüğü analizi*

Ölçek	Cohen’s d	Hedges’ d	Glass delta
İFÖ	,41151	,41234	,39350
Genel	,41620	,41704	,39147
Fiziksel	,58620	,58740	,54057
Duygusal	,51664	,51768	,53804
Cinsel	,46917	,47012	,43445
İhmal	,66678	,68812	,58499

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.32), çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin cinsiyete göre ortalamaları arasındaki farkın anlamlandırılması için yapılmış etki büyüklüğü analizi bulunmaktadır. Tablo 4.24'teki sonuçlara göre cinsiyete göre ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Tablo 4.16 incelendiğinde kadın ve erkek cinsiyetler arasındaki farkın yapılan 3 farklı etki büyüklüğü analiz sonucuna göre de orta düzeyde olduğu görülmektedir. Cohen' e göre 0,20'den küçükse zayıf, 0,50 ise orta düzeyde ve 0,80 ise kuvvetli bir etki büyüklüğünden bahsedilebilir (Cohen, 1988: 429). Cohen's $d = ,41151$ olarak ölçüldüğünden cinsiyetler arası karşılaştırılan ortalamaların %41 standart sapma uzak olduğunu göstermektedir. Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için medeni duruma göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.33'te yer verilmiştir.

Tablo 4.33. Ebeveynler için medeni duruma göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları

Değişkenler	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Evli	255	3,7274	,427	296	,784	,43
	Bekar	43	3,6714	,467			
Genel	Evli	255	3,4797	,437	296	-,148	,88
	Bekar	43	3,4903	,427			
Fiziksel	Evli	255	3,7676	,587	296	2,012	,04
	Bekar	43	3,5698	,647			
Duygusal	Evli	255	3,8282	,547	296	,518	,60
	Bekar	43	3,7807	,605			
Cinsel	Evli	255	3,9717	,471	296	1,366	,17
	Bekar	43	3,8630	,546			
İhmal	Evli	255	3,5569	,683	296	-,620	,53
	Bekar	43	3,6279	,764			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.33) araştırmaya katılan ebeveynlerin puanları medeni duruma göre yalnızca fiziksel istismarda anlamlı farklılaşmaktadır ($p < 0.05$) diğer boyutlarda anlamlı farklılaşma bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Fiziksel istismarı evlilerin bekârlardan daha çok uyguladığı görülmektedir. Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitimciler için medeni duruma göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.34'te yer verilmiştir.

Tablo 4.34. *Eğitimciler için medeni duruma göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Evli	211	3,7483	,418	294	-,642	,52
	Bekar	85	3,7834	,439			
Genel	Evli	211	3,4976	,431	294	-1,457	,14
	Bekar	85	3,5784	,432			
Fiziksel	Evli	211	3,7894	,584	294	,967	,33
	Bekar	85	3,7157	,615			
Duygusal	Evli	211	3,8543	,539	294	-,663	,50
	Bekar	85	3,900	,526			
Cinsel	Evli	211	3,9842	,472	294	,146	,88
	Bekar	85	3,9752	,507			
İhmal	Evli	211	3,5865	,664	294	-1,055	,29
	Bekar	85	3,6765	,661			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.34) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları medeni duruma göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmali ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için ihmali ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.35'te yer verilmiştir.

Tablo 4.35. *Ebeveynler için ihmali ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Bilgi Sahibi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Evet	253	3,721	,302	296	,243	,80
	Hayır	45	3,704	,445			
Genel	Evet	253	3,480	,438	296	-,097	,92
	Hayır	45	3,487	,423			
Fiziksel	Evet	253	3,740	,580	296	,069	,94
	Hayır	45	3,733	,652			
Duygusal	Evet	253	3,821	,576	296	,012	,99
	Hayır	45	3,820	,417			
Cinsel	Evet	253	3,958	,490	296	,230	,81
	Hayır	45	3,940	,447			
İhmal	Evet	253	3,586	,705	296	1,112	,26
	Hayır	45	3,461	,628			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.35) araştırmaya katılan ebeveynlerin puanları ihmali ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmali ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitimciler için ihmali ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.36'da yer verilmiştir.

Tablo 4.36. *Eğitimciler için ihmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Bilgi Sahibi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Evet	256	3,761	,436	294	,352	,72
	Hayır	40	3,736	,342			
Genel	Evet	256	3,520	,441	294	-,001	,99
	Hayır	40	3,520	,375			
Fiziksel	Evet	256	3,760	,581	294	-,602	,54
	Hayır	40	3,820	,673			
Duygusal	Evet	256	3,867	,559	294	-,007	,99
	Hayır	40	3,867	,353			
Cinsel	Evet	256	3,986	,559	294	,406	,68
	Hayır	40	3,952	,353			
İhmal	Evet	256	3,640	,669	294	1,863	,06
	Hayır	40	3,431	,601			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.36) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları ihmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.37’de yer verilmiştir.

Tablo 4.37. *Ebeveynler için ihmal ve istismara yönelik eğitimi sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Sahibi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Evet	79	3,771	,433	296	1,244	,21
	Hayır	219	3,700	,432			
Genel	Evet	79	3,488	,451	296	,171	,86
	Hayır	219	3,478	,430			
Fiziksel	Evet	79	3,789	,558	296	,864	,38
	Hayır	219	3,721	,613			
Duygusal	Evet	79	3,865	,543	296	,828	,40
	Hayır	219	3,805	,559			
Cinsel	Evet	79	4,036	,498	296	1,734	,08
	Hayır	219	3,926	,475			
İhmal	Evet	79	3,674	,635	296	1,600	,11
	Hayır	219	3,528	,711			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.37) araştırmaya katılan ebeveynlerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutları ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitimciler için ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre bağımsız t testi analiz sonuçlarına Tablo 4.38’de yer verilmiştir.

Tablo 4.38. *Eğitimciler için ihmal ve istismara yönelik eğitimi sahibi olmaya göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların bağımsız gruplar t testi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Sahibi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Evet	94	3,801	,444	294	,605	,24
	Hayır	202	3,738	,414			
Genel	Evet	94	3,544	,476	294	1,138	,54
	Hayır	202	3,509	,411			
Fiziksel	Evet	94	3,787	,547	294	,375	,70
	Hayır	202	3,759	,614			
Duygusal	Evet	94	3,893	,547	294	,564	,57
	Hayır	202	3,855	,530			
Cinsel	Evet	94	4,043	,496	294	1,516	,13
	Hayır	202	3,952	,473			
İhmal	Evet	94	3,699	,624	294	1,544	,12
	Hayır	202	3,571	,678			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.38) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarında çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebevenler için yaşa göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.39’da yer verilmiştir.

Tablo 4.39. *Ebevenler için yaşa göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	18-25	42	3,780	,350	3 293	2,123	,097
	26-34	138	3,753	,465			
	35-49	112	3,677	,406			
	50-59	5	3,356	,448			
Genel	18-25	42	3,551	,344	3 293	1,779	,151
	26-34	138	3,500	,419			
	35-49	112	3,456	,470			
	50-59	5	3,116	,451			
Fiziksel	18-25	42	3,698	,627	3 293	,689	,559
	26-34	138	3,765	,612			
	35-49	112	3,747	,568			
	50-59	5	3,400	,607			
Duygusal	18-25	42	3,906	,465	3 293	2,717	,045
	26-34	138	3,868	,610			
	35-49	112	3,759	,496			
	50-59	5	3,285	,614			

Tablo 4.39. (Devam) Ebevenler için yaşa göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Cinsel	18-25	42	3,960	,490	3	1,239	,296
	26-34	138	4,009	,512	293		
	35-49	112	3,903	,443			
	50-59	5	3,777	,157			
İhmal	18-25	42	3,761	,662	3	2,142	,095
	26-34	138	3,590	,677	293		
	35-49	112	3,486	,718			
	50-59	5	3,200	,670			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.39) araştırmaya katılan ebeveynlerin duygusal istismar alt boyutu yaşa göre anlamlı farklılaşırken ($p < 0.05$) diğer boyutların puanları yaşa göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p > 0.05$). Çocuk ihmali ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitimciler için yaşa göre tek yönlü varyans analiz sonuçları Tablo 4.40’da yer almaktadır.

Tablo 4.40. Eğitimciler için yaşa göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	18-25	54	3,799	,381	3	,743	,527
	26-34	147	3,776	,452	291		
	35-49	92	3,719	,397			
	50-59	2	3,510	,169			
Genel	18-25	54	3,580	,397	3	,815	,486
	26-34	147	3,518	,416	291		
	35-49	92	3,509	,468			
	50-59	2	3,166	,353			
Fiziksel	18-25	54	3,756	,614	3	,061	,980
	26-34	147	3,764	,615	291		
	35-49	92	3,791	,546			
	50-59	2	3,833	,235			
Duygusal	18-25	54	3,914	,466	3	1,229	,299
	26-34	147	3,906	,585	291		
	35-49	92	3,790	,487			
	50-59	2	3,571	,101		,816	,486
Cinsel	18-25	54	3,971	,502	3		
	26-34	147	4,024	,500	291		
	35-49	92	3,933	,436			
	50-59	2	3,777	,000			
İhmal	18-25	54	3,768	,623	3	1,434	,233
	26-34	147	3,598	,655	291		
	35-49	92	3,557	,697			
	50-59	2	3,250	,000			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.40) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları yaşa göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için eğitim düzeyine göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.41’de yer verilmiştir.

Tablo 4.41. *Eğitim düzeyine göre ebeveynler için çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	İlköğretim	48	3,613	,449	4	2,160	,074
	Ortaöğretim	82	3,669	,391	293		
	Lisans	146	3,765	,449			
	Yüksek Lisans	20	3,859	,374			
	Doktora	2	3,467	,507			
Genel	İlköğretim	48	3,437	,452	4	1,089	,362
	Ortaöğretim	82	3,422	,423			
	Lisans	146	3,521	,424			
	Yüksek Lisans	20	3,554	,520			
	Doktora	2	3,250	,353			
Fiziksel	İlköğretim	48	3,551	,703	4	2,706	,031
	Ortaöğretim	82	3,695	,493			
	Lisans	146	3,849	,577			
	Yüksek Lisans	20	4,096	,393			
	Doktora	2	3,607	,656			
Duygusal	İlköğretim	48	3,682	,526	4	2,254	,063
	Ortaöğretim	82	3,790	,544			
	Lisans	146	3,905	,541			
	Yüksek Lisans	20	4,086	,387			
	Doktora	2	3,660	,384			
Cinsel	İlköğretim	48	3,875	,537	4	1,458	,215
	Ortaöğretim	82	3,891	,430			
	Lisans	146	4,000	,495			
	Yüksek Lisans	20	4,050	,413			
	Doktora	2	3,722	,707			
İhmal	İlköğretim	48	3,510	,668	4	1,105	,354
	Ortaöğretim	82	3,518	,752			
	Lisans	146	3,613	,668			
	Yüksek Lisans	20	3,650	,699			
	Doktora	2	3,750	,353			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.41) araştırmaya katılan ebeveynlerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği alt boyutlarından fiziksel istismar puanları eğitim düzeyine göre anlamlı farklılaşırken ($p<0.05$); ölçek ve alt boyutlarından genel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal boyutlarında eğitim sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar

farkındalık ölçeğinin eğitimciler için eğitim düzeyine göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.42’de yer verilmiştir.

Tablo 4.42. *Eğitimciler için eğitim düzeyine göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık ölçeğinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	İlköğretim	33	3,673	,403	4	1,277	,279
	Ortaöğretim	59	3,689	,394	291		
	Lisans	175	3,781	,444			
	Yüksek Lisans	26	3,867	,378			
	Doktora	3	3,753	,107			
Genel	İlköğretim	33	3,495	,440	4	,735	,569
	Ortaöğretim	59	3,447	,410	291		
	Lisans	175	3,538	,428			
	Yüksek Lisans	26	3,599	,518			
	Doktora	3	3,472	,127			
Fiziksel	İlköğretim	33	3,592	,691	4	1,549	,188
	Ortaöğretim	59	3,683	,518	291		
	Lisans	175	3,832	,610			
	Yüksek Lisans	26	3,756	,492			
	Doktora	3	3,722	,096			
Duygusal	İlköğretim	33	3,793	,414	4	1,232	,297
	Ortaöğretim	59	3,813	,556	291		
	Lisans	175	3,870	,565			
	Yüksek Lisans	26	4,068	,396			
	Doktora	3	3,833	,206			
Cinsel	İlköğretim	33	3,858	,624	4	1,072	,371
	Ortaöğretim	59	3,926	,457	291		
	Lisans	175	4,014	,488			
	Yüksek Lisans	26	4,025	,414			
	Doktora	3	4,148	,231			
İhmal	İlköğretim	33	3,590	,624	4	,552	,698
	Ortaöğretim	59	3,550	,746	291		
	Lisans	175	3,621	,645			
	Yüksek Lisans	26	3,750	,670			
	Doktora	3	3,333	,381			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.42) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarında eğitim düzeyine göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için ekonomik duruma göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.43’te yer verilmiştir.

Tablo 4.43. Ebeveynler için ekonomik duruma göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları

Değişkenler	Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Düşük	45	3,662	,365	2	,456	,63
	Orta	237	3,730	,436	295		
	Yüksek	16	3,717	,554			
Genel	Düşük	45	3,464	,381	2	,116	,89
	Orta	237	3,481	,440	295		
	Yüksek	16	3,526	,525			
Fiziksel	Düşük	45	3,670	,602	2	,346	,70
	Orta	237	3,751	,597	295		
	Yüksek	16	3,750	,644			
Duygusal	Düşük	45	3,733	,446	2	,924	,39
	Orta	237	3,843	,564	295		
	Yüksek	16	3,740	,684			
Cinsel	Düşük	45	3,834	,481	2	1,803	,16
	Orta	237	3,973	,477	295		
	Yüksek	16	4,034	,554			
İhmal	Düşük	45	3,627	,712		,389	,67
	Orta	237	3,563	,688	2		
	Yüksek	16	3,453	,764	295		

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.43) araştırmaya katılan ebeveynlerin puanları ekonomik duruma göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitimciler için ekonomik duruma göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.44’te yer verilmiştir.

Tablo 4.44. Eğitimciler için ekonomik duruma göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları

Değişkenler	Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	Düşük	38	3,711	,303	2	,271	,76
	Orta	244	3,765	,434	293		
	Yüksek	14	3,771	,535			
Genel	Düşük	38	3,532	,337	2	,622	,53
	Orta	244	3,511	,440	293		
	Yüksek	14	3,642	,528			
Fiziksel	Düşük	38	3,706	,559	2	,764	,46
	Orta	244	3,786	,596	293		
	Yüksek	14	3,619	,635			
Duygusal	Düşük	38	3,791	,359	2	,446	,64
	Orta	244	3,879	,550	293		
	Yüksek	14	3,861	,677			

Tablo 4.44. (Devam) *Eğitimciler için ekonomik duruma göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

Değişkenler	Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Cinsel	Düşük	38	3,894	,461	2	,751	,47
	Orta	244	3,992	,482	293		
	Yüksek	14	4,031	,541			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.44) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları ekonomik duruma göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ebeveynler için çocuk sayısına göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.45'te yer verilmiştir.

Tablo 4.45. *Ebeveynler için çocuk sayısına göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

	Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	1	73	3,843	,441	3	3,982	,008
	2	122	3,702	,388	294		
	3	58	3,715	,430			
	4+	45	3,568	,491			
Genel	1	73	3,560	,438	3	2,465	,062
	2	122	3,439	,416	294		
	3	58	3,547	,445			
	4+	45	3,379	,446			
Fiziksel	1	73	3,870	,599	3	4,380	,005
	2	122	3,745	,542	294		
	3	58	3,767	,595			
	4+	45	3,470	,681			
Duygusal	1	73	3,952	,546	3	2,502	,060
	2	122	3,819	,497	294		
	3	58	3,766	,576			
	4+	45	3,684	,655			
Cinsel	1	73	4,094	,490	3	3,896	,009
	2	122	3,950	,454	294		
	3	58	3,917	,469			
	4+	45	3,795	,516			
İhmal	1	73	3,667	,694	3	,721	,540
	2	122	3,543	,607	294		
	3	58	3,543	,787			
	4+	45	3,500	,788			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.45) araştırmaya katılan ebeveynlerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel ve cinsel istismar puanları çocuk sayısına göre anlamlı farklılaşırken ($p<0.05$); alt boyutlarından genel, duygusal istismar ve ihmal puanlarında çocuk sayısına göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitimciler için çocuk sayısına göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.46'da yer verilmiştir.

Tablo 4.46. *Eğitimciler için çocuk sayısına göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

	Çocuk Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	1	63	3,832	,462	3	3,703	,046
	2	96	3,715	,379	231		
	3	46	3,703	,409			
	4+	30	3,575	,475			
Genel	1	63	,3,557	,452	3	2,553	,056
	2	96	3,441	,400	231		
	3	46	3,590	,399			
	4+	30	3,372	,486			
Fiziksel	1	63	3,882	,624	3	3,004	,031
	2	96	3,758	,550	231		
	3	46	3,724	,612			
	4+	30	3,488	,632			
Duygusal	1	63	3,932	,572	3	1,414	,240
	2	96	3,835	,498	231		
	3	46	3,759	,568			
	4+	30	3,716	,618			
Cinsel	1	63	4,075	,509	3	3,314	,021
	2	96	3,981	,464	231		
	3	46	3,869	,446			
	4+	30	3,774	,521			
İhmal	1	63	3,650	,721	3	,603	,614
	2	96	3,549	,584	231		
	3	46	3,478	,690			
	4+	30	3,558	,834			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.46) araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel ve cinsel istismar puanları çocuk sayısına göre anlamlı farklılaşırken ($p<0.05$); alt boyutlarından genel, duygusal istismar ve ihmal puanlarında çocuk sayısına göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Araştırmada kapsamında kullanılan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin

eğitimciler için mesleki tecrübeye göre tek yönlü varyans analiz sonuçlarına Tablo 4.47’de yer verilmiştir.

Tablo 4.47. *Eğitimciler için mesleki tecrübeye göre çocuk ihmali ve istismarı farkındalık envanterinden elde edilen puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları*

	Mesleki Tecrübe	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
İFÖ	1-3 yıl	73	3,753	,419	3	,504	,680
	4-6 yıl	122	3,754	,431	292		
	7-9 yıl	58	3,707	,455			
	10+	45	3,809	,401			
Genel	1-3 yıl	73	3,465	,415	3	2,046	,108
	4-6 yıl	122	3,520	,395	292		
	7-9 yıl	58	3,474	,465			
	10+	45	3,633	,480			
Fiziksel	1-3 yıl	73	3,762	,588	3	,920	,431
	4-6 yıl	122	3,761	,607	292		
	7-9 yıl	58	3,666	,609			
	10+	45	3,860	,565			
Duygusal	1-3 yıl	73	3,915	,540	3	,418	,740
	4-6 yıl	122	3,850	,553	292		
	7-9 yıl	58	3,813	,597			
	10+	45	3,864	,452			
Cinsel	1-3 yıl	73	3,972	,494	3	,520	,669
	4-6 yıl	122	3,962	,485	292		
	7-9 yıl	58	3,950	,482			
	10+	45	4,049	,461			
İhmal	1-3 yıl	73	3,582	,710	3	,771	,511
	4-6 yıl	122	3,689	,613	292		
	7-9 yıl	58	3,581	,609			
	10+	45	3,545	,713			

Analiz sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.47) araştırmaya katılanların puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutları mesleki tecrübeye göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0.05$).

4.3.3. Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin pearson korelasyon analizi sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde ebeveyn tutumları ve ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalığı arasındaki ilişki parametrik test yöntemlerinden “Pearson Korelasyon

Analizi”yle incelenmiştir, istatistiki anlamlılık $p < 0,05$ seviyesinde değerlendirilmiştir. Korelasyon katsayısının değerlendirme ölçütleri şöyledir:

“ $0.00 = r_p$ ise ilişki yoktur.”

“ $0.00 < r_p < 0.29$ ise düşük düzeyde ilişki vardır.”

“ $0.30 < r_p < 0.69$ ise orta düzeyde ilişki vardır.”

“ $0.70 < r_p < 0.99$ ise yüksek düzeyde ilişki vardır.”

“ $1.00 = r_p$ ise mükemmel ilişki vardır.” (Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu, 2006: 187).

Araştırma kapsamında ölçekler ve ölçeklerden elde edilen puanların pearson korelasyon analizi sonuçlarına Tablo 4.48’de yer verilmiştir.

Tablo 4.48. Pearson korelasyon analizi sonuçları

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. ETÖ	r_p	1	-,122*	,000	-,138**	-,162**	-,088**	-,047**	,476**	,397	,724**	,610**
	p		,018	,997	,008	,002	,090	,369	<,001	<,001	<,001	<,001
2. İFÖ	r_p		1	,755**	,761**	,903**	,829**	,763**	-,346**	-,449	-,132*	-,171**
	p			<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,010	<,001
3. Genel	r_p			1	,412**	,579**	,500**	,469**	-,270**	-,290**	-,052	-,006
	p				<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,313	,904
4. Fiziksel	r_p				1	,607**	,645**	,536**	-,224**	-,351**	-,103*	-,176**
	p					<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	,047	<,001
5. Duygusal	r_p					1	,660**	,667**	-,327**	-,446**	-,171**	-,208**
	p						<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
6. Cinsel	r_p						1	,574**	-,329**	-,370**	-,117*	-,166**
	p							<,001	<,001	<,001	,023	,001
7. İhmal	r_p							1	-,278**	-,357**	,012	-,146**
	p								<,001	<,001	,814	,005
8. Demokratik	r_p								1	-,418**	,231**	-,064
	p									<,001	<,001	,218
9. Otoriter	r_p									1	,106*	,389**
	p										,041	<,001
10. Koruyucu	r_p										1	,259**
	p											<,001
11. İzin Verici	r_p											1
	p											

Tablo 4.48’deki Pearson Korelasyon testi sonuçlarına bakıldığında;

- Ebeveyn tutum ölçeği ile çocuk ihmal ve istismarı farkındalık envanteri arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$).
- Ebeveyn tutum ölçeği ile fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde korelasyon saptanmıştır ($p < 0.05$).

- Çocuk ihmal ve istismarı farkındalık envanteri ile demokratik ve otoriter tutumla negatif yönlü ve orta düzeyde; koruyucu ve izin verici tutum arasında negatif yönlü ve düşük korelasyon saptanmıştır ($p<0.05$).
- Çocuk ihmal ve istismarı genel boyutu ile tutumlar arasında negatif ve düşük düzeyde korelasyon saptanmıştır ($p<0.05$).
- Fiziksel istismar ile otoriter tutum arasında negatif yönlü ve orta düzeyde korelasyon bulunurken diğer tutumlarla negatif ve düşük düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).
- Duygusal istismar ile demokratik ve otoriter tutum arasında negatif yönlü ve orta düzeyde korelasyon bulunurken koruyucu ve izin verici tutumla negatif yönlü ve düşük düzeyde ilişkide olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).
- Cinsel istismar ile demokratik ve otoriter tutum arasında negatif yönlü ve orta düzeyde korelasyon bulunurken koruyucu ve izin verici tutumla negatif yönlü ve düşük düzeyde ilişkide olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).
- İhmal ile otoriter tutum arasında negatif yönlü ve orta düzeyde korelasyon bulunurken diğer 3 tutumla negatif yönlü ve düşük düzeyde ilişkide olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın genel amacı; okul öncesi çağıdaki çocukların maruz kalmış olduğu ya da kalabileceği ihmal ve istismara yönelik ebeveynlerinin ve okul öncesi öğretmenlerinin farkındalık ve tutumlarının incelenmesidir. Bu amaçla birlikte cinsiyet, yaş, ekonomik düzeyi, medeni durumu, eğitim düzeyi, ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim alma, eğitimciler için mesleki tecrübe ve ebeveynler için çocuk sayısı değişkenleri ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ve tutumun anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Ayrıca ebeveynlerin/okul öncesi öğretmenlerinin benimsemiş oldukları tutum ile çocuğun ihmal ve istismarına yönelik farkındalığı arasındaki ilişkiyi ve ne düzeyde yordadığını ortaya çıkarmak başka bir ifadeyle ihmal ve istismar farkındalığı ile en yüksek ve en düşük ilişkide olan tutumları belirlemek amaçlanmaktadır.

Araştırmaya katılan okul öncesi çağda çocuğu olan ebeveynlerin demografik özellikleri incelendiğinde %79,9'unun kadın, %46,5'inin 26-34 yaş aralığında, %49'unun Lisans mezunu, %85,6'sının evli, %79,5'inin orta ekonomik düzeyde, %40,9'unun 2 çocuk sahibi, %84,9'unun çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi, %73,5'inin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim almamış olduğu görülürken araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin %78'inin kadın, %49,7'sinin 26-34 yaş aralığında, %59,1'inin Lisans mezunu, %71,3'ünün evli, %82,4'ünün orta ekonomik düzeyde, %35,1'inin 4-6 mesleki tecrübe yılına sahip, %86,5'inin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi sahibi, %68,2'sinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim almamış olduğu görülmektedir.

Literatür incelendiğinde çocuk ihmal ve istismarına ilişkin ebeveyn ve öğretmenleri ortak örneklem içerisinde inceleyen çalışmaların yetersiz olduğu görüldüğünden çalışmada çocuklarla en çok vakit geçiren ebeveyn ve ikinci sırada gelen okul öncesi öğretmenleri birlikte incelenmiştir. İhmale uğramış ya da potansiyel risk grubunda olan çocukların tespitinde kilit noktada bulunan okul öncesi öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin konuya ilişkin farkındalığı ve yeterliliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ihmal ve istismara yönelik tutum ve farkındalık birlikte incelenerek cinsiyet, yaş, ekonomik düzeyi, medeni durumu, eğitim düzeyi, ihmal ve istismara yönelik bilgi ve eğitim alma, eğitimciler için mesleki tecrübe ve ebeveynler için çocuk sayısı dağılımlarına göre ebeveyn tutum ölçeği ve çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeğinden elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılaşmalar ele alındığında;

- Ebeveyn tutum ölçeğine katılan ebeveynlerde cinsiyete göre yalnızca demokratik tutumda anlamlı fark bulunmaktadır. Demokratik tutuma sahip kadınların erkeklerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Kırman ve Doğan'ın (2017: 32) araştırmasında ise babalar annelerden daha demokratik iken annelerinse daha izin verici olduğu ortaya çıkmıştır.
- Ebeveyn tutum ölçeğine katılan ebeveynlerde medeni duruma göre tutum ölçeği alt boyutlarından otoriter tutumda anlamlı fark bulunmaktadır. Medeni duruma göre otoriter tutuma sahip olanların daha çok evliler olduğu görülmektedir.
- Ebeveyn tutum ölçeğine katılan ebeveynlerde ihmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre tutum ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde ortalama puanlar arasında anlamlı farklılık oluşmadığı saptanmıştır.
- İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre araştırmaya katılan ebeveynlerin alt boyutlarından aşırı koruyucu tutum puanları anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. İhmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmayanların aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda ihmal ve istismara yönelik eğitim almış olmanın aşırı koruyucu ebeveyn olmayı önlediğini düşündürür.
- Yaşa göre araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveyn tutum ölçeği ve alt boyutlarından demokratik, otoriter ve aşırı koruyucu tutum puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Ebeveyn tutum ölçeği puan ortalamalarında 26-34 yaş aralığında anlamlı fark oluşturmada puan ortalamalarının diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Demokratik tutuma sahip olanların 26-34 yaş aralığında anlamlı fark oluşturmada puan ortalamalarının diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Otoriter tutuma sahip olanların 50-59 yaş aralığında anlamlı fark oluşturmada puan ortalamalarının diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Aşırı koruyucu tutum puanlarının 18-25 yaş aralığında anlamlı fark oluşturmada puan ortalamalarının diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç doğrultusunda ebeveynlerin yaşı büyüdükçe demokratik tutumu benimsemiş olma olasılığı azaldığı söylenebilir. Ebeveynlerin yaşı büyüdükçe otoriter tutuma sahip olma olasılığı artmaktadır. Ancak ebeveyn olma yaşının çok küçülmesi de ebeveynin aşırı koruyucu tutumda olmasına neden olmaktadır. Grigorenko ve arkadaşları (2000) ebeveyn olma yaşı büyüdükçe demokratik tutuma yatkınlığın arttığını, yeterlilik hissinin çoğalması ile ebeveynlikten alınan doyumun fazlaştığı

bulgularına ulaştığını söylerken İbiloğlu (2018: 91) genç ebeveynlerin çocuklarıyla daha çok çatıştıklarını söylemektedir. Grigorenko ve arkadaşlarının (2000: 108) araştırması da bu araştırmayı destekler niteliktedir. Bu araştırmada da genç ebeveynlerin daha çok demokratik tutuma sahipken yaş arttıkça otoriter tutum puanlarının arttığı görülmüştür.

- Eğitim düzeyine göre araştırmaya katılanlarda yalnızca aşırı koruyucu tutum puanları anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. Anlamlı fark oluşturan gruplardan ilköğretim mezunlarının aşırı koruyucu tutuma sahip olmada daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Bu sonuç doğrultusunda eğitim düzeyinin artması ebeveynin aşırı koruyucu tutumda olma ihtimalini düşürmektedir. Zeteroğlu ve Basal'ın (2016: 101) çalışmasında ise eğitim seviyesinin artmasının ebeveynlik bilincini de artırmasıyla birlikte çocuğun üstüne titreme, koruyuculuk refleksi ve disiplin sağlama davranışlarını da artırdığını söylemektedir. Monteiro ve arkadaşları (2017: 522) çalışmalarında eğitim seviyesi yükselen kadınların otoriter tutum puanlarının da yükseldiğini göstermiştir. Farklı araştırmalarda farklı sonuçların çıkması örneklemelerin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.
- Ekonomik durumuna göre araştırmaya katılan ebeveynlerde aşırı koruyucu tutum puanları anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. Aşırı koruyucu tutuma sahip olanların düşük ekonomik durumda daha yüksek ortalama puanda oldukları saptanmıştır. Aydoğdu ve Dilekmen (2016: 573) ise çalışmasında maddi gelirin yükselmesinin çocuğa yönelik beklentilerle birlikte koruyucu tavırları da artırdığı sonucuna varmıştır. İki farklı araştırmada farklı sonuçların çıkması örneklem farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.
- Çocuk sayısına göre araştırmaya katılan ebeveynlerde demokratik tutum puanları anlamlı farklılaşmaktayken otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutumlar anlamlı fark oluşturmadiğı görülmüştür. Demokratik tutumdaki bireylerin çocuk sayısı arttıkça demokratik puan ortalamalarının da doğrusal şekilde azaldığı saptanmıştır. Alabay (2017: 159) araştırmasında çocuk sayısının artmasıyla ebeveynlerin daha çok otoriter tutumu benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu iki araştırma sonucu da daha az çocuğa sahip olan ebeveynlerin daha demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir. Daha çok çocuğa sahip olmanın getirmiş olduğu sorumluluk ebeveynleri daha otoriter yaptığı sonucuna ulaşılabilir.

- Mesleki tecrübeye göre araştırmaya katılan ebeveynlerde aşırı koruyucu ve izin verici tutumlarda anlamlı farklılaşma bulunduğu görülürken demokratik ve otoriter tutumlar anlamlı farklılaşmamaktadır. Aşırı koruyucu tutuma sahip olan okul öncesi öğretmeni ve ebeveyn olan katılımcıların 1-3 yıl tecrübeye sahip olanlarda daha yüksek grup ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. İzin verici ebeveyn tutuma sahip olan okul öncesi öğretmeni ve ebeveyn olan katılımcıların 7-9 yıl tecrübeye sahip olanlarda daha yüksek grup ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin aşırı koruyucu tutumda olurken mesleki tecrübe arttıkça izin verici tutumda olduğu sonucuna varılabilir.
- Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılan ebeveynlerde ölçek ve tüm alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılaşma bulunduğu görülmektedir. Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılan eğitimcilerde ise ölçeğin fiziksel alt boyutu hariç ölçekte ve genel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılaşma bulunduğu görülmektedir. Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği ve tüm alt boyutlarında kadınların erkeklerden daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Şenol (2022: 561) ve Ünal (2017: 78) de araştırmalarında annelerin babalara oranla çocukların ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalığının daha fazla olduğunu saptamıştır. Kadınların cinsiyet ve annelik rollerinin daha çok benimsemiş olmasının bu sonucu doğurduğu düşünülmektedir.
- Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine göre ebeveynlerin ve eğitimcilerin puanları medeni duruma göre anlamlı farklılaşmamaktadır.
- Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılan ebeveyn ve eğitimcilerin puanları incelendiğinde ihmal ve istismara yönelik bilgi sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmamaktadır.
- Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılan ebeveynlerin puanları incelendiğinde ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından genel, fiziksel, duygusal puanları ihmal ve istismara yönelik eğitim sahibi olmaya göre anlamlı farklılaşmazken cinsel istismar ve ihmal alt boyutlarında anlamlı farklılaşmakta bulunduğu görülmektedir. Cinsel istismar ve ihmale yönelik farkındalıkta ihmal ve istismara yönelik eğitim almış olanların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine katılan eğitimcilerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarında çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim sahibi

olmaya göre anlamlı farklılaşmaktadır. İhmal ve istismara yönelik alınan eğitimin ebeveynler için cinsel istismar ve ihmal alt boyutlarında anlamlı fark oluştururken eğitimciler için alınan eğitim tüm boyutlarda etki yarattığı görülür.

- Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine göre araştırmaya katılan ebeveynlerin ve eğitimcilerin puanları incelendiğinde yaşa göre anlamlı farklılaşma bulunmadığı saptanmıştır. Pekdoğan (2016: 431) ve Ünal (2017: 82) ise araştırmalarında küçük yaşta ebeveyn olmanın çocuğu istismar etme potansiyelini artırdığını yani yaş değişkeni ile ihmal ve istismara yönelik farkındalığın negatif yönlü ilişki içerisinde olduğunu saptamıştır.
- Çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin eğitim düzeyine göre araştırmaya katılanların puanları incelendiğinde çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından genel, fiziksel, duygusal ve cinsel istismar puanlarında anlamlı farklılaşma bulunduğu görülmektedir. Çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği, duygusal istismar ve genel alt boyutunda yüksek lisans yapanların, fiziksel ve cinsel istismar alt boyutlarında ise lisans mezunu olanların puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeğine göre araştırmaya katılan ebeveynlerin ve eğitimcilerin puanları incelendiğinde eğitim düzeyine göre anlamlı farklılaşma bulunmadığı saptanmıştır. Şenol (2022: 566), Doidge ve arkadaşları (2017: 18) ve Wong ve arkadaşlarının (2009: 670) araştırmalarında da eğitim seviyesi ve meslekteki statünün artmasıyla ebeveynlerin farkındalığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonuçları birbirini destekler niteliktedir.
- Çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin ekonomik duruma göre ebeveynlerin ve eğitimcilerin katılımcı puanları incelendiğinde anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir.
- Çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin çocuk sayısına göre ebeveyn katılımcı puanları incelendiğinde çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel ve cinsel istismar puanları anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Anlamlı farklılık saptanan çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel ve cinsel istismara yönelik farkındalıkta tek çocuğa sahip olanların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan eğitimcilerin puanları çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarından fiziksel ve cinsel istismar puanları çocuk sayısına göre anlamlı farklılaşmakta olduğu görülmüştür. Ebeveyn ve eğitimciler için ölçek ve aynı alt boyutları anlamlı farklılaşmıştır ve bir

çocuğu olan ebeveyn ve eğitimcilerin farkındalık ortalama puanları daha yüksektir. İlk defa çocuk sahibi olmanın getirisi olan heyecan ve stresin ihmal ve istismarı farketme üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çocuk sayısının artmasıyla artan sorumlulukla birlikte tek çocukta olduğu gibi odağın tek çocukta olmaması da farkındalık puanlarını düşürmekte olduğu düşünülmektedir.

- Çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeğinin mesleki tecrübeye göre okul öncesi öğretmenlerinin puanları incelendiğinde çocuk ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve alt boyutlarında anlamlı farklılaşma bulunmadığı saptanmıştır.

5.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Olarak Çalışmacılara Öneriler

Ebeveynlerin ve eğitimcilerin benimsedikleri tutumla çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık, bilgi ve bakış açılarının belirlenmesi çocuk istismar ve ihmalinin önüne geçilebilmesi bakımından önemlidir (Özdemir, 2017: 26). Bunun için 2-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin ve eğitim veren okul öncesi öğretmenlerinin toplu veya bireysel görüşerek onların bilgi, tutum ve davranışlarını anlamak ve ölçek yardımıyla da belirlemek var olan sürecin sağlıklı yürütülmesine, ileriki sürecin planlanmasına, gerekli tedbirin alınmasında fayda sağlayacaktır (Akgül, 2015: 76).

1. 2-6 yaş arası çocukların eğitim hayatına katıldıkları ilk dönem olan okul öncesi eğitim, çocuk haklarının ilk savunucusu olabilecek eğitimcilerin ihmal ve istismar hakkında farkındalık ve tutumlarını ölçmek ufuk açıcı olacaktır (Erol, 2007: 86). Bunun için mesleğe yeni başlayan okul öncesi öğretmenlerine farkındalık ölçekleri uygulanarak ölçeklerde farkındalığı zayıf olanlar için hizmet içi eğitim tarzında dönem başında ihmal ve istismarı fark etmeye yönelik eğitimler verilebilir.
2. Okul öncesi kayıt döneminde velilere ihmal ve istismar farkındalık ölçeği ve ebeveyn tutum ölçeği uygulanarak demokratik tutum harici tutumları benimsemiş ve ihmal ve istismara yönelik farkındalığı zayıf velilere dönem başında eğitim verilebilir. Böylece teşhisin ve eğitimin hızlıca yapılması okulöncesindeki ve çocuğun evdeki ortamının daha verimli olması beklenebilir.
3. Eğitimciler için çocuk ihmal ve istismarı semptomlarını tanıma, fark etme, raporlama, bildirmede eksiklerin giderilmesi için hizmet içi eğitimler, atölye çalışmaları yapılmalı. Okullarda istismarın nasıl raporlanacağı açık ve kolay ulaşılabilir şekilde bilinmelidir. Bunların dışında okul öncesi dönemde ev ziyareti, destek ve yardım grupları

oluşturulmasıyla süreçte aktif rol almalarının risk faktörlerinin belirlenmesinde ve önlem almada etkili olacaktır (Mikton ve Butchart, 2009: 357).

4. Okul öncesi dönem ebeveynlerle iletişimin en sık ve en ulaşılabilir olduğu kademedir. Okula giriş çıkış, özel görüşme, toplantı ve seminerler aracılığıyla iletişimlerinin sık ve kolay olması avantajından faydalanarak (Glaser, 2002: 700) toplum bilincinin oluşması, istismar ve ihmalin önüne geçmek, ebeveynleri ve çocukları bilinçlendirmek için okulöncesindeki eğitimciler bilgilerini aktarma gücünü kullanmalıdır (Can ve Beyazıt, 2018: 90). Ebeveynlerin bu konularda bilinçlenmesi için eğitimciler eğitim programlarına katılmalarını teşvik etmelidir (Deveci ve Açık, 2003: 396).
5. Bireylerin eşlerine ve çocuklarına yapıcı ve eşitlikçi davranma tutumu arttıkça aile içerisindeki işlevselliğin de daha ılımlı ve herkesin memnun edildiği bir şekle büründüğü görülür (Günay ve Erdem, 2021: 154). Bu doğrultuda okulöncesinde psikolojik danışmanların ve okulöncesi öğretmenlerinin aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesi, öfke ve duygu kontrolü aile bireylerine çatışma çözme becerileri kazandırma, evde sorumlulukları eşit paylaşma, çocuğa yönelik izin vericilik ve koruyuculukta dengeyi sağlayabilme ile ilgili psikoeğitim çalışmaları yapılması aile eğitimi vermesi, ev ödevleri, teorik ve pratik alıştırmalar vermesi önerilebilir.
6. Ayrıca bireylere evlilik ve ebeveyn olma öncesinde verilen eğitimlerin yaygınlaştırılması ve ücretsiz ulaşımın desteklenmesi konusunda devlet kurumları tarafından teşvikler planlanabilir veya bu eğitimler zorunlu tutulabilir.
7. Sarı ve Özkan (2016: 155) incelediği vakalarda “cinsel ve duygusal istismar” da en büyük risk faktörünün ‘mental rahatsızlıklar’, fiziksel istismarda ise ‘yasadışı madde kullanımı’ olduğunu söylemektedir. İhmal ve istismar konusunda risk grubunun belirlenerek önleyici tedbirler alınabilir. Bu kapsamda gerçekleştirilen faaliyetler toplum temelli önleme kapsamında yapılarak medya ile kamu gündeminde tutulabilir, yasalar ile güvence altına alınabilir ve böylece kişisel ve toplumsal bilgi ve beceri güçlendirilebilir (Akçe ve Doğan, 2020: 19).

5.2. Gelecekte Yapılması Planlanan Araştırmalar için Öneriler

1. Bu araştırma Gaziantep, Şanlıurfa ve Adıyaman illerindeki okulöncesi öğretmenleri ve ebeveynlerle yapıldığı için araştırmayı daha kapsamlı hale getirmek için farklı şehirlerde ve bölgelerde de yapılabilir.

2. Araştırmaya katılan ebeveynler Meb'e bağı devlet okulunda ve düşük ve ora düzey ekonomik düzeye sahip olduğundan daha yüksek ekonomik seviyeli özel okul veli gruplarına da uygulanıp karşılaştırma yapılabilir.
3. Araştırmada kullanılan tutum ölçeğı 4 tutumu değerlendirmektedir ancak literatürde son yıllarda farklı tutumlar eklenmiştir. Bu tutumları da ölçen bir ölçek geliştirilip kullanılabilir.
4. Araştırmada ebeveyn tutumları ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık arasındaki ilişki incelenmiştir. Farklı değışkenler eklenerek ihmal ve istismar arasındaki ilişki ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, K. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Stresle Başa Çıkma Biçimleri ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Acar, S. B. (2015). Ön Ergenlerde Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının Yordayıcısı Olarak Anne Baba Tutumu ve Örselenme Yaşantılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). “Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi”. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 22 (4), 591-614.
- Adler, A. (2014). İnsan psikolojisi. Ankara: Yason Yayınları.
- Adubale, A. A. (2017). “Parenting Styles as Predicators of Anxiety and Depression of In-school Adolescents in Nigeria”. Africa Education Review, 14 (4), 111-121.
- Akbaş, T. (2002). “Çocuklara Yönelik Cinsel Tacizler ve Koruyucu Eğitim”. Çukurova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 19 (2), 1–8.
- Akçe, D. ve Doğan, H. (2020). “Cinsel İstismara Maruz Kalmış Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme”. Sosyal Çalışma Dergisi, 4 (1), 12-20.
- Akgül, E. (2015). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Personelin Cinsel İstismar Bildirim Durumları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aksaray, S. (1992). Adolesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Ana-baba Tutum Algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksel, Ş. ve Yılmaz Irmak, T. (2015). “Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri”. Ege Eğitim Dergisi, 16 (2), 373–391.
- Aksoy, A. N. ve Koçtürk, M. (2019). “Ebeveyn Tutumlarını Algılama ve İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (4), 63-70.
- Aksoy, A., Kılıç, Ş. ve Kahraman, Ö. (2009). “Asya Kültürlerinde Ebeveynlik Stilleri ve Uygulaması”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (2), 14-25.
- Aktaş Özkafacı, A. (2012). Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- Aktay, M. (2020). “İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi”. Gelişim ve Psikoloji Dergisi, 1 (2), 169-184.

Aktepe, E. (2009). “Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 1 (2), 95-119.

Alabay, E. (2017). “Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlik Tutumlarının İncelenmesi”. *Erken Çocuk Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 156-174.

Allen, JP ve Land, D. (1999). “Ergenlikte bağlanma”. J. Cassidy ve PR Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, Research ve Clinic Applications* (pp. 223-319). New York: Guilford Press.

Alpoğuz, D. U. (2014). Algılanan Ana-Baba Tutumlarının İlköğretim Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarına ve Türkçe Dersi Akademik Başarılarına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altıntaş, S. ve Öztürk, M. (2016). “Ortaokul Öğrencilerinin Problemler İnternet Kullanımları ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 7 (13), 109-128.

Altıparmak, S., Yıldırım, G., Yardımcı, F. ve Ergin, D. (2013). “Annelerden Alınan Bilgilerle Çocuk İstismarı ve Etkileyen Etkenler”. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14 (4), 354-361.

Altundağ, F. (2021). Ergenlerde Madde Kullanım Bozukluğunun Madde Bağımlılığından Korunmada Ergenlerde Öz-yeterlilik Ölçeği ve Anne-baba Tutum Ölçeği ile Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Alzoubi, F. A., Ali, R. A., Flah, I. H. and Alnatour, A. (2018). Mothers’ Knowledge and Perception About Child Sexual Abuse in Jordan. *Child Abuse and Neglect*, 75 (1), 149-158.

American Psychological Association (APA). (2002). *Violence and the family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on violence and the family*. Washington, DC.

Arabacı, N. (2011). Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracının (ABÇİDA) Geliştirilmesi ve Anne-baba-çocuk İletişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). “Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmali ve İstismarı”. *Milli Eğitim Dergisi*, 151 (5), 27-54.

Arrindell, W. A., Akkerman, A., Bagés, N., Feldman, L., Caballo, V. E., Oei, T. P., Josefine Castro, Iain Montgomery, Maryanne Davis, Manuel G. Calvo, Justin A. Kenardy, David L. Palenzuela, Jeffrey C. Richards, C.C. Leong, Miguel A. Simón and Zaldívar, F. (2005). “The short-EMBU in Australia, Spain, and Venezuela”. *European Journal of Psychological Assessment*, 21 (1), 56-66.

Ashiq, A., Riaz, M. N. and Riaz, M. A. (2018). "Direct and Indirect Effect of Childhood Traumatic Experiences on Cluster-B Personality Disorders in Adults". Pakistan Journal of Medical Research, 57 (4), 160-165.

Asma, T. (2002). "Çocuk İhmali ve İstismarının Hukukumuzdaki Yeri". Çoluk Çocuk Dergisi, 15 (1), 34.

Atamer, A. (2005). Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Atar, A. Ö., Yalçın, Ö., Uygun, E., Demirci, A. C. ve Erdoğan, A. (2016). The assessment of family functions, dyadic adjustment, and parental attitude in adolescents with substance use disorder. Nöro Psikiyatri Arşivi, 53 (1), 38-44.

Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2016). "İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu". Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4 (39), 46-57.

Aydın, B., Akbaş, S., Turla, A., DüNDAR, C., Yüce, M. ve Karabekiroğlu, K. (2015). "Child sexual abuse in Turkey: an analysis of 1002 cases". Journal of Forensic Sciences, 60 (1), 61-65.

Aydın, İ. (2019). Türkiye’de Çocuk İstismarı, Çocuk İstismarını Önleyici Sosyal Politikalar ve Diyarbakır Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). "Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi". Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (2), 570-585.

Ayyıldız, T. (2005). Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baginsky, M. (2003). "Newly qualified teachers and child protection: A survey of their views, training and experiences". Child Abuse Review, 12 (1), 119-127.

Bağatarhan, T. (2012). Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Bal, B.(2018). Epilepsi Tanılı Çocuklarda Ve Annelerinde Anksiyete Depresyon Sıklığı İle Ebeveyn Tutumunun Bu Çocuklardaki Anksiyete Depresyon Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi. İstanbul: Sağlık Bilimleri Üniversitesi.

Balkaran, S. (2015). Impact of child abuse education on parent’s self-efficacy. Proposal Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy Psychology. Walden University.

Barış, İ. ve Taylan, H. H. (2020). "Küresel salgın sürecinde Türkiye’de aile içi sorunlar". Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, (5), 13-32.

Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. and Tonia, T. (2013). "The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis". *International Journal of Public Health*, 58 (1), 469-483.

Baumrind, D. (1971). "Current Patterns of Parental Authority". *Developmental Psychology*, 4 (1), 1-103.

Bayraktar, N. (1990). Defining subcategories of psychological maltreatment. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Benbenishty, R., Zeira, A., and Astor, R. A. (2002). "Children's reports of emotional physical and sexual maltreatment by educational staff in Israel". *Child Abuse and Neglect*, 26 (1), 763-782.

Beyazova, U., ve Şahin, F. (2001). "Çocuğun şiddetten korunma hakkı". *Milli Eğitim Dergisi*, 151 (1), 90-94.

Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B. ve Güneysu, S. (1991). "4-12 yaşları arasında 16-100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme". *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 7-14.

Bindal, G. (2018). Ergenlerin psikolojik sağlamlığın (resilience), çocukluk çağındaki travma ve bağlanma stilleri ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

Bingöler, B., Şimşek, F. ve Ulukol, B. (2004). "Çocuk İstismarına Disiplin Penceresinden Bakış". *Adli Bilimler Dergisi*, 3 (1), 47-52.

Bolattekin, A. (2014). Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.

Bordalba, M. M. and Bochaca, J. G. (2019). "Digital media for family-school communication? Parents' and teachers' beliefs". *Computers and Education*, 132 (1), 44-62.

Borg, K., Snowdon, C. ve Hodes, D. (2014). "Child sexual abuse: Recognition and response when there is a suspicion or allegation". *Pediatrics and Child Health*. 24 (12), 536-543.

Bornstein, R. F. (1992). "The Dependent Personality: Developmental, Social, And Clinical Perspectives". *Psychological Bulletin*, 112 (1), 3-23.

Bowlby, J. (1982). "Attachment and Loss: Retrospect and Prospect". *American Journal of Orthopsychiatry*, 52 (4), 664-678.

Buchanan, T. ve LeMoyne, T. (2020). "Helikopter ebeveynlik ve cinsiyet ile tek ebeveynli aile yapısının öz yeterlilik ve refah üzerindeki düzenleyici etkisi". *Aile Dergisi*, 28 (3), 262-272.

Bulut, S. (2008). “Öğretmenden öğrenciye yönelik fiziksel şiddet: Nicel bir araştırma”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (1), 105-118.

Butchart, A. ve Harvey, A. (2006). WHO and ISPCAN: Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Switzerland: WHO Press.

Büyüköztürk, Ş. (2005). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum (Genişletilmiş 5.baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

Bzostek, S. H. ve Berger, L. M. (2017). “Family Structure Experiences and Child Socioemotional Development During the First Nine Years of Life: Examining Heterogeneity by Family Structure at Birth”. Demography, 54 (1), 513-540.

Can, G. ve Beyazıt, U. (2018). “Çocuk İstismarı Potansiyelini Yordayan Faktörlerin İncelenmesi”. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 8 (1), 87-99.

Can, M., Tırtıl, L. ve Dokgöz, H. (2009). “Çocuk İstismarı Olgularında Hekim”. Klinik Gelişim Dergisi, 1 (1), 89- 94.

Carmody, K. A., Hasket, M.E., Loehman, J. and Rose, R. (2015). “Physically abused children’s adjustment at the transition to school: child, parent, and family factors”. Journal of Child and Family Studies, 24 (1), 957-969.

Cenk, D. ve Demir, A. (2015). “The relationship between parenting style, gender and academic achievement with optimism among turkish adolescents”. Current Psychology, 9 (35), 720-728.

Chasan, N. (2010). Alkol Bağımlılığı ile Çocukluk Çağı Travmaları İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cillov, S. (2019). Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ve Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki: Kesitsel Bir Çalışma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi.

Civelek, E. (2019). Türkiye’de yapılmış çocuk ihmali ve istismarı konulu tezlerin sistematik değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Cline, F. W. and Fay, J. (1990). Parenting with love and logic: teaching children responsibility. Pinon: Colorado Springs. Nov Press.

Cohen, J. (1988). Set correlation and contingency tables. Applied psychological measurement, 12(4), 425-434.

Constantine, L. (1986). Family Paradigms: The Practice of Theory in Family Therapy. New York: Guilford Press.

Coşkun, S., Kılıç, H. S. ve Sarıkoç, G. (2021). “Ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile ergenlerin internet bağımlılığı”. *Humanistic Perspective*, 3 (3), 780-799.

Crow, T., Cross, D., Powers, A. and Bradley, B. (2014). “Emotion dysregulation as a mediator between childhood emotional abuse and current depression in a low-income African-American sample”. *Child Abuse and Neglect*, 38 (10), 1590-1598.

Çağdaş, A. (2008). Anne baba çocuk iletişimi. Ankara: Kök Yayıncılık.

Çakmak, B. (2018). Türkiye yazılı basınında yer alan çocuk istismarı haberlerinin incelenmesi. *Global Media Journal TR Edition*, 9 (17), 46-73.

Çimen, E. (2020). Major depresif bozuklukta histon modifikasyonu, çocukluk çağı travmaları ve mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin araştırılması. Uzmanlık Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1995). TC Resmi Gazete, 22184, 27 Ocak 1995. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>

Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. (2016). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16 (36), 99-127.

Çocuk Koruma Kanunu (2005). TC Resmi Gazete, 5395, 3 Temmuz 2005.

Çocuk. (t.y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi: 20.05.2021

Darlow, V., Norvilitis, J. M. and Schuetze, P. (2017). “The relationship between helicopter parenting and adjustment to college”. *Journal Of Child And Family Studies*, 26 (1), 2291-2298.

Değirmenci, B. (2006). Şiddete maruz kalanlar için yasal düzenlemeler. Aile İçi Şiddet Olgularına Yaklaşım: Meslek Gruplarına Yönelik El Kitabı. YPDP/2/İzmir 1/ yayın no:1, 62 – 71.

Demir, İ. ve Yavuzer, H. (2016). Yeni Kuşak Anne-babalar ve Çocukları. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Demir, M. (2008). Çocuk ve Ergenlerin Cinsel İstismarı Sonrasında Akut Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Özelliklerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Demiriz, S. ve Öğretir, D. A. (2007). “Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 105-122.

Demoulin DF. (1998), “Adressing self-concept and reading needs of elementary children”. *Journal of Risk Issues*, 98 (1), 34-41.

Dereobalı, N., Çırak Karadağ, S. ve Sönmez, S. (2013). “Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı, ihmali, Giddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri”. Ege Eğitim Dergisi, 14 (1), 50-66.

Derman, M. T. ve Başal, H. A. (2013). “Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki”. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (1), 115-144.

Derman, O. (2010). “Adolesanlarda fiziksel ve duygusal istismar”. Katkı Pediatri Dergisi, 32 (5), 633-636.

Deveci, E. ve Açık, Y. (2003). Çocuk istismarı nedenlerinin incelenmesi. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 12 (4), 396.

Dilsiz, H. ve Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1, 678-694.

Dirik, G., Yorulmaz, O. ve Karancı, A.N. (2015). “Çocukluk Dönemi Ebeveyn Tutumlarının Değerlendirilmesi: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu”. Türk Psikiyatri Dergisi, 26 (2), 123-130.

Doğanlı, B. ve Karaörs, G. (2017). “Çocuk İstismarı ve Sosyal Devlet Kapsamında Çocuk”. Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 2 (7), 56-78.

Doğrucan, A. ve Yıldırım, Z. (2011). “Yazılı basında çocuk istismarı haberlerinin incelenmesi: Cumhuriyet, hürriyet, posta, sabah, yeni şafak gazeteleri örneğinde”. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4, 176-194.

Doğruyol, S. ve Yetim, Ü. (2019). “Ebeveyne bağlanma, algılanan anne/baba tutumu ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü”. Nesne Dergisi, 7 (14), 34-51.

Doidge, J. C., Higgins, D. J., Delfabbro, P., Edwards, B., Vassallo, S., Toumbourou, J. W. and Segal, L. (2017). “Economic predictors of child maltreatment in an Australian population-based birth cohort”. Children and Youth Services Review, 72, 14–25.

Doom, J. R., Vanzomeren-Dohm, A. A. and Simpson, J. A. (2016). “Early Unpredictability Predicts Increased Adolescent Externalizing Behaviors and Substance Use: A Life History Perspective”. Development and Psychopathology, 28 (2), 1505-1516.

Dökmen, Ü. (1995). “Evde, okulda, ekranda çocukları duygusal istismar”. Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi, 20, 426.

Dönmez, B. E. (2009). Okul öncesi eğitim öğretmenleri ve velilerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Durmuşoğlu Saltalı, N. ve Arslan, E. (2012). “Ebeveyn tutumlarının anasınıfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve içe dönüklük davranışını yordaması”. İlköğretim Online Dergisi, 11 (3), 729-737.

Dursunkaya, D. (2008). Duygusal Örselenme ve İhmal. F. Çuhadaroğlu Çetin (Ed.), Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. Ankara: HYB Yayıncılık.

Eldeklioğlu, J. (1997). “Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki”. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (11), 7-13.

Erbil, N., Divan, Z. ve Önder, P. (2006). “Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi”. Aile ve Toplum, 3 (10), 7-15.

Erdem, A. R. ve Yazıcıoğlu, A. (2015). “Öğretmen adaylarının problem çözme becerileri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki”. OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 5 (9), 27-41.

Erermiş, S. (2001). “Çocuk ihmali nedir?”. İzmir Atatürk Hastanesi Tıp Dergisi, 39 (2), 7-10.

Erginbay, Ş. (2014). Ortaokul 5 ve 8. Sınıflarda Algılanan Anne-baba Tutumları ve Ailelerin Çocuk Yetiştirme Stillerinin Akademik Başarıya Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi.

Erginer, F. (2007). Ankara İli İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğrencilerin Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmaline İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Erkan, S. (2010). “Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar”. F. Temel (Ed.), Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılımı (ss. 3-43). Ankara: Anı Yayıncılık.

Eroğlu, F. ve Parlar, H. (2018). “Evli kadın ve erkeklerde psikolojik iyi oluşun ebeveyn tutumuna etkisinin incelenmesi”. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (33), 89-101.

Erol, A., Ersoy, B. ve Mete, L. (2013). “Majör depresyonda özkıyım girişimi ile çocukluk çağı örselenmeleri arasındaki ilişki”. Türk Psikiyatri Dergisi, 24 (1), 1-6.

Erol, D. (2007). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları Eskişehir İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ersin, B. (2010). Lise Öğrencilerinin Suç Eğilimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki Beyoğlu İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Beykent Üniversitesi.

Faller, K. C. (1981). Social work with abused and neglect children: A manuel of interdisciplinary practice. New York. Free Press.

Fry, D., McCoy, A. ve Swales, D. (2012). "The Consequences of Maltreatment on Children's Lives: a Systematic Review of Data From the East Asia and Pacific Region". *Trauma, Violence and Abuse*, 13 (4), 209-233.

Furstenberg FF. (1999). "Fathering in the inner city". *Journal of Family Psychology*, 24, 143-185.

Gilbert, R., Widom, C.S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. ve Janson, S. (2009). "Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries". *Lancet*, 373, 68-81.

Gill, D. G. (1987). "Maltreatment as a function of the structure of social systems". In M. R. Brassard, R. Germain and S. N. Hart (Eds.), *Psychological Maltreatment of Children and Youth* (pp. 59-70). New York: Pergamon.

Glatz, T. ve Stattin, H. (2013). "Exploring parents' experiences and reactions to adolescents' hyperactivity, impulsivity, and attention problems". *Journal of Marriage and Family*, 75 (4), 1030-1043.

Glaser, D. (2002). "Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework". *Child Abuse Negl*, 26, 697-714.

Glynn, L. M., Stern, H. S., Howland, M. A., Risbrough, V. B., Baker, D. G., Nievergelt, C. M., Baram, T. Z. ve Davis, E. P. (2019). "Measuring Novel Antecedents of Mental Illness: The Questionnaire of Unpredictability in Childhood". *Neuropsychopharmacology*, 44 (5), 876-882.

Goldman, J. D. and Grimbeek, P. (2015). "Preservice teachers' sources of information on mandatory reporting of child sexual abuse". *Journal of child sexual abuse*, 24 (3), 238-258.

Gordon, T. (2014). *Etkili anne baba eğitimi*. (Çev.: Tekin, D. ve Özkan, N). İstanbul: Profil Yayınları.

Gökarp, E. A. ve Yöndem, Z. D. (2021). "Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın kişilik özellikleri ve algılanan sosyal desteğe göre yordanması". *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 759-768.

Gökler, I. (2002). "Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi". *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9 (10), 47-57.

Gökler, R. (2006). "Eğitimde çocuk istismarı ve ihmali: genel bir bakış". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 47-76.

Gökner, Ö. (2012). *Bilinçli Çocuk Yetiştirme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Grigorenko, E.L. ve Sternberg. R.J. (2000). "Elucidating the etiology and nature of beliefs about parenting styles". *Developmental Science*, 3 (1), 93-112.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). “Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler”. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 24 (3), 128-134.

Günay, A. R. ve Erdem, A. (2021). “Evlilik uyumu, çocuk yetiştirme tutumu ve aile işlevselliği arasındaki ilişki”. Ekev Akademi Dergisi, (86), 149-170.

Güngör, M. (2012). “Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Aile Tipleri ve Aile Tutumları açısından İncelenmesi”. E- Journal Of New World Sciences Academy, 7 (4), 40-51.

Hacıömeroğlu, A. B. (2008). “Perceived parental rearing behaviors, responsibility attitudes and life events as predictors of obsessive compulsive symptomatology: Test of a cognitive model”. Behavioural and cognitive psychotherapy, 42 (6), 641-652.

Hale, R. (2008). Baumrind Parenting Styles and Their Relationship to the Parent Developmental Theory (Doctoral Dissertation). New York: Pace University.

Hamidi, F. (2012). Ergen-Ebeveyn İlişkisinin Doğası, Depresyon ve Psikososyal İşlevsellik Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.

Harford, T.C, Yia, H. ve Grant, B.F. (2014). “Associations Between Childhood Abuse and Interpersonal Aggression and Suicide Attempt Among U.S. Adults in A National Study”. Child Abuse ve Neglect, 38, 1389-1398.

Hayre, R. S., Goulter, N. and Moretti, M. M. (2019). “Maltreatment, attachment, and substance use in adolescence: Direct and indirect pathways”. Addictive behaviors, 90, 196-203.

Hergüner, S. (2011). “Çocuk hakları açısından çocuk ihmal ve istismarı el kitabı”. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi’nde sunulan bildiri, İstanbul.

Hill, E. M., Jenkins, J. ve Farmer, L. (2008). “Family Unpredictability, Future Discounting, and Risk Taking”. The Journal of Socio-Economics, 37 (4), 1381-1396.

Holt, M. K., Finkelhor, D. ve Kantor, G. K. (2007). “Multiple victimization experiences of urban elementary school students: Associations with psychosocial functioning and academic performance”. Child Abuse & Neglect, 31 (5), 503-515.

Hoşoğlu, R. (2009). Engelli öğrencilerin ihmal ve istismar düzeyleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://dx.doi.org/10.1037/dev0000295>

İbiloğlu, A.O., Atlı, A., Oto, R. ve Özkan, M. (2018). “Çocukluk Çağı Cinsel İstismar ve Enstest Olgularına Çok Yönlü Bir Bakış. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar”, 10 (1), 84-98.

İnan Kızıltepe, G., Uyanık, Ö., Özsüer, S. ve Can Yaşar, M. (2013). “61-72 aylık çocukların demokratik tutum ve davranışlarının anne görüşlerine göre değerlendirilmesi”. TSA Dergisi, 17 (3), 227-244.

Johnson, J. G., Cohen, P., Chen, H., Kasen, S. and Brook, J. S. (2006). "Parenting Behaviors Associated With Risk for Offspring Personality Disorder During Adulthood". Archives Of General Psychiatry, 63, 579-587.

Jones, T. L. and Prinz, R. J. (2005). "Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: a review". Clinical Psychology Review, 25 (3), 341-363.

Kalkan, F. ve Dağlı, E. (2021). "Ortaokul Öğrencilerinde Okul İklimi, Okula Aidiyet ve Okul Tükenmişliği Arasındaki İlişkiler". Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8 (4), 59-79.

Kapıkıran, N. A., Bora İvrendi, A. ve Adak, A. (2005). "Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması". Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi, 19 (3), 1-8.

Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. (2004). "Çocuk istismarı". Çocuk Hastalıkları ve Sağlığı Dergisi, 47 (2), 140-151.

Karabekiroğlu, K. (2015). Anne-babalar için ergen ruh sağlığı rehberi.4.Baskı, Say Yayınları.

Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). "Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ)". Türk Psikoloji Yazıları, 11 (21), 15-25.

Karaca, N. H. ve Aral, N. (2017). "Yaratıcı rahatlama çalışmalarının anaokuluna devam eden çocukların benlik kavramı ve motor yaratıcılığına etkisinin incelenmesi". Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 10 (1), 146-169.

Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Kars, S., Bektaş, Ö. ve Akyürek, G. (2019). "Ergenlerde Anne-Baba Tutumunun Duygu Düzenleme ve İyi Haline Etkisinin İncelenmesi". Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 7 (2), 97-104.

Kaya-Kılıç, A. ve Tekin, H.H. (2019). "Sosyal Hizmet Uzmanlarının Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimlerinde İhmal ve İstismar Vakalarına Verilen Hizmetlerin Niteliğine İlişkin Görüşleri". Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 30 (3), 843-865.

Kaytez, N., Yücelyiğit, S. ve Kadan G. (2018). "Çocuğa Yönelik İstismar ve Çözüm Önerileri". Eurasian Journal of Health Sciences, 1 (1), 18-24.

Kefeli, H. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali davranışları ile kurum personelinin konuya ilişkin görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kenny, M. (2001). "Child abuse reporting: Teachers' perceived deterrents". Child Abuse and Neglect, 25, 81-92.

Kenny, M. C. and McEachern, A. G. (2008). "Reporting suspected child abuse: A pilot comparison of middle and high school counselors and principals". *Journal of Child Sexual Abuse*, 11 (2), 59-75.

Kerstis, B., Åslund, C. and Sonnby, K. (2018). "More secure attachment to the father and the mother is associated with fewer depressive symptoms in adolescents". *Upsala Journal of Medical Sciences*, 123 (1), 62–67. doi:10.1080/03009734.2018.1439552

Keser, C.Ç. (2006). *Annenin Bağlanma Düzeyi ve Çocuk Yetiştirme Sürecinin Çocuğun Bağlanma Düzeyine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Khoury-Kassabri, M. (2009). "The relationship between staff maltreatment of students and bully-victim group membership". *Child Abuse and Neglect*, 33, 914-923.

Kırman, A. ve Doğan, Ö. (2017). "Anne-Baba Çocuk İlişkileri: Bir Meta-Sentez Çalışması". *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 28-49.

Knauth, D.G. (2000). "Predictors of parental sense of competence for the couple during the transition to parenthood". *Res Nurs Health*, 23,496-509.

Koca, M. (2012). "Çocuk istismarında ihbar yükümlülüğü". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 113-128.

Kocabıyık, D. (2013). "İşitme Engelli Öğrencilere Türkçe Eğitimindeki Bazı Sorunlar". *Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi/Academic Student Journal Of Turkish Researches*, 3 (4), 8-14.

Koç, F. ve Paslı, F. (2021). "Çocuğa yönelik istismar ve ihmal olaylarının haberdeki temsiliinin çocuk hakları bağlamında incelenmesi". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (1), 97-121. DOI: 10.33417/tsh.793372

Koç, F., Oral, R. ve Butteris, R. (2014). *Kaçırılan Çok Sayıda Çocuk İstismarı ve İhmali Vakaları. Uluslararası Tıpta Psikiyatri Dergisi*, 47 (2), 131-139. doi: 10.2190/PM.47.2.d

Koç, S.(2019). *Üniversite Öğrencilerinde Depresyonun Çocukluk Çağı Travmaları, Bağlanma ve Üstbiliş Çerçevesinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*

Korbin J. E. (1991). "Child abuse and neglect". *Child Abuse and Neglect*, 15 (1), 67-77.

Kotil, Ç. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi (Doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.*

Köroğlu, E. ve Bayraktar, S. (2010). *Kişilik Bozuklukları. Ankara: HYB Yayıncılık.*

Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., ve Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2007). *Sosyal Bilimler İçin. Ankara: Pegem Yayınları.*

Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kuo, J. R., Khoury, J. E., Metcalfe, R., Fitzpatrick, S. and Goodwill, A. (2015). “An Examination of The Relationship Between Childhood Emotional Abuse and Borderline Personality Disorder Features: The Role of Difficulties with Emotion Regulation”. *Child Abuse and Neglect*, 39, 147-155.

Kurt, S. L. (2016). “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”. *Journal of Social Policy Studies/Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16 (36), 99-127.

Kuru, D. (2018). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Belirtilerinin Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kutlu, M. ve Kaya, A. (2004). “Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri”. A. Kaya (Ed.), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, (ss. 214-215) Ankara: Anı Yayıncılık.

Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Lam, C. B., Solmeyer, A. R. and McHale, S. M. (2012). “Sibling differences in parent-child conflict and risky behavior: a three-way longitudinal study”. *Journal of Family Psychology*, 26, 523-531.

Lambie, G. W. (2005). “Child abuse and neglect: a practical guide for professional school counselors”. *Professional School Counseling*, 8 (3), 249-258.

Lawson, M., Piel, M. H. and Simon, M. (2020). “Child maltreatment during the COVID-19 pandemic: Consequences of parental job loss on psychological and physical abuse towards children”. *Child Abuse and Neglect*, 110 (2), 104-709.

Liu, Y. and Merritt, D. H. (2018).” Examining the association between parenting and childhood depression among Chinese children and adolescents: A systematic literature review”. *Children and Youth Services Review*, 88, 316–332.

Lundahl, B.D., Nimer, J. and Parsons, B. (2006). “Preventing child abuse: A meta-analysis of parent training programs”. *Research on Social Work Practice*, 16 (3), 251-262.

Lynch, M. (1991). “Çocuk istismarı ve ihmali”. *Çocukların kötü muameleden korunması Ulusal Kongresi’nde sunulan bildiri*, Ankara: Gözde Repro Ofset.

Mackenzie, R. J. (2014). *Çocuğunuza sınır koyma*. İstanbul: Yakamoz Kitabevleri.

Maing, D. M. (1991). *Patterns of psychopathology in sexually abused girls*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Canada: Windsor University, Ontario.

Martin, J., Bureau, J.F., Yurkowski, K., Fournier, T.R., Lafontaine, M.F. and Cloutier, P. (2016). "Family-based risk factors for non-suicidal self-injury: Considering influences of maltreatment, adverse family-life experiences, and parent-child relational risk". *Journal of Adolescence*, 49, 170-180.

Matejevic, M. D. and Jovanovic, D. R. (2011). "The functionality of families with children with special needs from the systemic perspective". *Psychology and History*, 10 (1), 57-66

Mızrakçı, Ş. (1994). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: Demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzı, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mikton, C. and Butchart, A. (2009). "Child maltreatment prevention: A systematic review of reviews". *Bull World Health Organ*. 87, 353-361.

Miller, A.B., Esposito-Smythers, C., Weismore, J.T. and Renshaw, K.D. (2013). "The relation between child maltreatment and adolescent suicidal behavior: A systematic review and critical examination of the literature". *Clin Child Fam Psychol Rev*, 16 (2), 146-172.

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, (2014). TC Resmi Gazete, 29072, 20 Haziran 2014.

Mitnick, D.M., Smith, Slep., Heyman, R.E. ve Malik, J. (2016). "Child protective services decision-making: Problems and staff views". *Child maltreatment emerging issues in practice, care and prevention*. Angelo P (E.), New York: Giardino. Nova Publisher.

Monteiro, L., Fernandes, M., Torres, N. ve Santos, C. (2017). "Father's involvement and parenting styles in Portuguese families. The role of education and working hours". *Análise Psicológica*, 35 (4), 513-528. <http://dx.doi.org/10.14417/ap.1451>

Morgan, T. C. (1999). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Meteksan.

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. and Robinson, L. R. (2007). "The Role of The Family Context in The Development of Emotion Regulation". *Social Development*, 16 (2), 361-388.

Murry, S.K., Baker, A.W. and Lewin, L. (2000). "Screening Families with Young Children for Child Maltreatment Potential". *Pediatric Nursing*, 26 (1), 47-54.

Nelsen, J., Lott, L. ve Glenn, S. (2002). *Çocuk gelişiminde a'dan z'ye pozitif disiplin*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Nordahl, H. M. and Stiles, T. C. (1997). "Perceptions Of Parental Bonding In Patients With Various Personality Disorders, Lifetime Depressive Disorders, And Healthy Controls". *Journal of Personality Disorders*, 11 (4), 391-402.

Oaks, J. K. (1990). "Emotional abuse: Distraction of the spirit and the sense of self". The Clearing House, 64 (1), 31-35.

Ogelman, H. G. ve Çabuk, F. U. (2013). "5 yaş çocuklarının sosyal konumlarının anne babalarının kabul red düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (18), 23-45.

Oğuz, F. ve Öğretir Özçelik, A. D. (2018). "Ergenlerde algılanan anne baba tutumu ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11 (58), 535-543.

Olçay, O. (2008). "Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi". Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), 383-390.

Oldehinkel, A.J., Veenstra R. and Ormel, J. (2006). "Temperament, parenting, and depressive symptoms in a population sample of preadolescents". Journal Child Psych Psychiatry, 47, 684-695.

Oral, R., Can, D. ve Kaplan, S. (2001). "Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases". Child Abuse Negl, 25, 279-290.

Oshri, A., Sutton, T. E., Warner, J. C. and Miller, J. D. (2015). "Child maltreatment types and risk behaviors: associations with attachment style and emotion regulation dimensions". Personality and Individual Differences, 73, 127-133.

Ovalı, N., Uçan, Ö. ve Serindağ, S. (2007). "Ergenliğin Nedenleri". Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2 (4), 1-15.

Önal, S.Ç., Celbiş, O., Özdemir, B. ve Özdemir, M.Y. (2013). "Çocuk istismarı". Türk Nöroloji Dergisi, 23, 124- 127.

Öngel, A. A. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Aile İşlevlerinin ve Anne Baba Tutumunun Değerlendirilmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi. İstanbul: Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği.

Öngider, N. (2013). "Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki". Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 5 (4), 420-440.

Örsel, S., Karadağ, H., Kahiloğulları, A. K. ve Aktaş, E. A. (2011). "Psikiyatri Hastalarında Çocukluk Çağı Travmalarının Sıklığı ve Psikopatoloji ile İlişkisi". Anadolu Psikiyatri Dergisi, 12, 130-136.

Özben, Ş. ve Argun, Y. (2002). "Okul Öncesi Çocukların Anne Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları ile İlgili Değişkenlerin İncelenmesi". Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. 14, 18-28.

Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6), 493-517.

Özçiçek, G.(2014).Çocuğun benlik kavramının olumluluğu, annenin mükemmeliyetçiliği ve anne kabul red algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.

Özdemir, D. F. (2010). “Cinsel istismar ve çocuk ruh sağlığı”. Katkı Pediatri Dergisi, 32 (5), 569-582.

Özdemir, D.G. (2017). Çocuk Hakları Eğitiminde Uzman Sınıf Öğretmenlerinin Perspektifinden Etkili Çocuk Hakları Eğitimi: Anlayışlar ve Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, E.E. (2012). Çocuk İstismarı Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özenoğlu, A. ve Ünal, G. (2015). “Açlık ve Yoksulluğun Çocuklarda Saldırganlık ve Şiddet Davranışları ile İlişkisi”. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4 (1), 162-179.

Özerk, H. (2006). Anne-babaların Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Tutumlarının Anne-babalık Bilgi Düzeylerinin ve 11-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Kendilerini Değerlendirmelerinin Çeşitli Değişkenler ve Aralarındaki İlişki Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk, B. M. (2012). Anasınına Devam Eden Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Çocukların Çoklu Zekâ Alanlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, O. M. ve Uluşahin, A. (2011). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. İstanbul: Nobel Tıp.

Özyürek, A. ve Özkan, İ. (2015). “Ergenlerin Okula Yönelik Öfke Düzeyleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15 (2), 280-296. DOI:10.17240/aibuefd.2015.15.2-5000161324

Özyürek, A. ve Temel Şahin, F. (2005). “5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi”. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (2), 19-34.

Padilla-Walker, L. M. ve Nelson, L. J. (2012). “Black hawk down? Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood”. Journal of Adolescence, 35 (5), 1177-1190.

Pala, B. (2011). Geleceğin Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

Parke, R. D. and Collmer, C. W. (1975). Child abuse. ABD: The University of Chicago Press.

Paslı, F. (2017). Cinsel İstismarın Yasal Sürecinin, Maruz Kalanlar, Ebeveynler ve Profesyoneller Açısından Ekolojik Sistem Yaklaşımına Göre İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pekdoğan, S. (2016). “Annelerin İstismar Potansiyellerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Ege Eğitim Dergisi, (17) 2, 425-441.

Pelendecioğlu, B. ve Bulut, S. (2009). “Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 9 (1), 50-62.

Perez-Gramaje, A. F., Garcia, O. F., Reyes, M., Serra, E. and Garcia, F. (2019). “Parenting Styles and Aggressive Adolescents: Relationships with Self-esteem and Personal Maladjustment”. The European Journal of Psychology Applied to Legal Context, 12 (1), 1-10.

Pinquart, M. (2017). “Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta- analysis”. Developmental Psychology, 53 (5), 873-932.

Polat, O. (2001). Cinsel istismar. Çocuk ve şiddet. İstanbul: Der Yayınları.

Polat, O. (2004). Klinik adli tıp. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Polat, O., Topuzoğlu, A. ve Gezer, T. (2008). “100 soruda “csüs ve cinsel istismar” rehberi”. Ankara: Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği Yayınevi.

Poyraz, H. ve Özyürek, A. (2005). “Okul öncesi 5-6 Yaş Çocuklarının Problem Davranışları ve Ebeveynlerin Disiplin Yöntemlerinin İncelenmesi”. Milli Eğitim Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 33 (166), 83-97.

Rafaeli, E., Bernstein, D. P. and Young, J. (2017). Şema terapi-ayırıcı özellikler. İstanbul: Psikonet Yayınları.

Reyes, G., Elhai, J.D. and Ford, J.D. (2008) .The Encyclopedia Of Psychological Trauma. New Jersey: Hoboken.

Rongrong, Y., Zhi, W., Fuyong, Q., Jang, K. L., Livesley, W. J., Paris, J., Mowei, S., Wei, W. and Rossier, J. (2007). “Perceived Parenting Styles And Disordered Personality Traits In Adolescent And Adult Students and Personality Disorder Patients”. Social Behavior and Personality, 35 (5), 587-598.

Ross, L. T. and Hill, E. M. (2000). “The Family Unpredictability Scale: Reliability and Validity”. Journal of Marriage and the Family, 62 (2), 549-562.

Ross, L. T. and Hill, E. M. (2001). “Drinking and Parental Unpredictability Among Adult Children of Alcoholics: A Pilot Study”. Substance Use and Misuse, 36 (5), 609-621.

Ross, L. T. and Wynne, S. (2010). "Parental Depression and Divorce and Adult Children's Well-Being: The Role of Family Unpredictability". *Journal of Child and Family Studies*, 19 (6), 757-761.

Ross, L. T., Hood, C. O. and Short, S. D. (2016). "Unpredictability and Symptoms of Depression and Anxiety". *Journal of Social and Clinical Psychology*, 35 (5), 371-385.

Ross, L. T., Short, S. D. and Garofano, M. (2016). "Scale of Unpredictability Beliefs: Reliability and Validity". *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 150 (8), 976-1003.

Sağır, M. (2013). Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sarı, H. Y., Ardahan, E. ve Öztornacı, B. Ö. (2016). Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin son 10 yılda yapılan sistematik derlemeler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 15 (6), 501-511.

Sarı, T. ve Özkan, İ. (2016). "Ergenlerin öznel iyi oluşları ile algılanan ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi". *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 29 (2), 155.

Sarıbaş, A.K. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik farkındalıklarının belirlenmesi. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Satir, V. (2016). *Temel Aile Terapisi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Saygı, D. ve Balat, G. U. (2013). "Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi". *International Journal of Human Sciences*, 10 (1), 844-862.

Scalf-Mciver, L. and Thompson, J.K. (1989). "Family Correlates of Bulimic Characteristics in College Females". *Journal of Clinical Psychology*, 45 (3), 467-472.

Schmidt, L. A., Polak, C. P. and Spooner, A. L. (2005). "Biological and Environmental contributions to childhood shyness: A diathesis-stress model". In W. R. Crozier & L. E. Alden (Eds.), *The essential handbook of social anxiety for clinicians* (pp. 33-55). John Wiley and Sons Ltd.

Segrin, C., Wozidlo, A., Givertz, M. and Montgomery, N. (2013). "Parent and child traits associated with overparenting". *Journal Of Social And Clinical Psychology*, 32 (6), 569-595.

Semerci, B. (2015). *Birlikte Büyütelim*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Shin, D. and Yoo, G. (2012). "Effects of the perceptions of parents expectations for the future careers of children on academic and employment stress among college students:

focusing on the moderating effects of self-differentiation". *Journal of Family Relations*, 17 (1), 3-22.

Shipman, K. L. and Zeman, J. (2001). "Socialization of Children"s Emotion Regulation in Mother-Child Dyads: A Developmental Psychopathology Perspective". *Development and Psychopathology*, 13, 317-336.

Simonelli, A. (2013). "Posttraumatic stress disorder in early childhood: classification and diagnostic issues". *European Journal of Psychotraumatol.* 4 (1), 213-257.

Soygüt G. (2004). "Bir Düzeltici Bağlanma İlişkisi Olarak Psikoterapi: Psikoterapi Süreçlerinde Bağlanma ve Terapötik İttifak". *Türk Psikoloji Yazıları*; 7 (13), 63-77.

Sönmez, S. ve Bektaş, Ö. (2006). Okulöncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmalini İçeren Küçük Öyküler Üzerine Görüş ve Tutumları. *Uluslararası Katılımlı Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Okulöncesi Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Geleceği Sempozyumu*, Kıbrıs.

Söylemez, S. (2004). *Ergenlik hakkında: Bu çocuk ne zaman büyüdü?* İstanbul: Morpa.

Szur, R. (1991). Emotional abuse and neglect. In P. Maher (Eds.), *Child abuse: The educational perspective*. (ss. 104-126). London: Basil Blackwell.

Şahin, F. (2001) "Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesinde Hekimin Rolü". *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 10 (7), 246-249.

Şahin, F. (2002). "Çocuk ihmal: Tanı ve tedavide hekimler için ipuçları". *Klinik Pediatri*, 1 (3), 103-106.

Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008). "5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 395-414.

Şalcı, O., Sağlam, C. ve Dereci, S. (2018). "Türkiye’de yapılan anne-baba çocuk yetiştirme tutumlarına yönelik lisansüstü çalışmaların incelenmesi". *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 4, 78-87.

Şanlı, D. (2007). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). "Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi". *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.

Şener, M.T., Ancı, Y. ve Dursun, O.B. (2014). "Significance of healthy family structure in preventing child sexual abuse: Aprospective controlled study". *Medicine Science International Medical Journal*, 3 (1), 1046-1053.

Şenol, B.Ş. ve Karaca, N.H. (2020). “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Benlik Kavramı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 54, 01-19.

Şenol, F. (2022). “Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgilerinin incelenmesi”. Electronic Journal of Social Sciences, 21 (82), 559-571.

Şenol, Ş. (2000). “Aile İçi Şiddetin Farklı Görünümleri”. Çocuk ve Aile Dergisi, 3 (24), 30-32.

Şenses Dinç, G., Çöp, E., Göker, Z., Şahin, M., Bilgili, D., Hekim, Ö., Dibek Mısırlıoğlu, E., Kurt, F. ve Üneri, Ö. Ş. (2020). “Ergenlerde İntihar Davranışı ile Anneye Bağlanma Özellikleri Arasındaki İlişki”. Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi. 14, 16-21.

Şireli, Ö. (2012). Depresyon Tanısı Almış Ergenlerde Anne Baba Kabul Reddi- Kontrolü ve Aile İçi İlişkilerin Depresyon Şiddetine Etkisi. Uzmanlık Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği.

Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”. Hacettepe Tıp Dergisi, 35, 82-86.

Taneri, P. ve Tiryakioğlu, Ö. (2015). “Ortaokul 7 ve 8 sınıf öğrencilerinin sorunlu internet kullanımı ve anne baba tutumları ilişkisinin incelenmesi”. The Journal of Academic Social Science Studies, 40, 205-223. <https://doi.org/10.9761/jasss3078>

Tani, F., Pascuzzi, D. and Raffagnino, R. (2018). “The Relationship Between Perceived Parenting Style and Emotion Regulation Abilities in Adulthood”. Journal of Adult Development, 25 (1), 1-12.

Tarkoçin S. (2014). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Tercan, M. (1995). Çocuğun ana babası tarafından fiziksel istismarı ve ihmali. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Theoklitou, D., Kabitsis, N. and Kabitsi, A. (2012). “Physical and emotional abuse primary school children by teachers”. Child Abuse and Neglect, 36, 64-70.

Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). “Çocuk istismarı ve ihmali”. Dicle Tıp Dergisi, 3 (1), 70-74.

Timmerman, I. G. H. ve Emmelkamp, P. M. G. (2005). “Parental Rearing Styles And Personality Disorders In Prisoners And Forensic Patients”. Clinical Psychology and Psychotherapy, 12 (3), 191-200.

Toros, K., and Tiirik, R. (2016). "Preschool teachers' perceptions about and experience with child abuse and neglect". *Early Childhood Education Journal*, 44 (1), 21-30.

Tracy, J.L. and Robins, R. (2007). "Emerging insights into nature and function of pride". *Current Directions in Psychological Science*, 16, 147-150.

Tugay, D. (2008). Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Bilgi Düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Turla, Ahmet. (2002). "Çocuk İstismarı Olgularına Tıbbi Yaklaşım." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi*, 19 (4), 291-300.

TÜİK kurumsal. Hane halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2021. Erişim tarihi: 09.10.2021. <https://data.tuik.gov.tr>

Türk, S. (2010). Öğretmen Adayları ile İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Potansiyeli Açısından İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Ceza Kanunu (2004). T. C. Resmi Gazete, 5237 sayılı 279/1 madde. 15.07.2023

Türker, A. (2021). Ergenlerde Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları ve Bağlanma Stillerinin Aldıkları Depresyon Tanısı Şiddetiyle ve Aile Tutumları ile İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Türkiye İstatistik Kurumu, Çocuk İşgücü Anket Sonuçları, 2021. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri>.

Türkkan, T., Odacı, H. ve Bülbül, K. (2021). "Çocuk istismarı ve ihmalini anlamak: ekolojik bir yaklaşım". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (2), 709- 728.

Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ.A. (2014). "Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-14.

UNICEF, (2004). "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" http://www.asayis.pol.tr/belge/cocuk_haklari_sozlesmesi.pdf Erişim Tarihi: 10.10.2023.

Ulusoy, M. D., Demir, N. Ö. ve Baran, A. G. (2005). "Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği". *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 367-386.

Uyanık Balat, G. (2007). "İlköğretime Başlayan Çocukların Anne Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Okul Öncesi Eğitimden Yararlanma Düzeylerine Göre İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim*, 32 (143), 89-99.

Uyanık, Ö., İnal Kızıltepe, G., Özsüer, S. ve Can Yaşar, M. (2013). "61-72 Aylık Çocukların Demokratik Tutum ve Davranışlarının Anne Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17 (3), 227-243.

Uysal, A. ve Özsoy, S. (2003). “Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Üzerine Görüş ve Tutumları”. Çocuk Forumu Dergisi, 6 (2), 44.

Uytun, M. Ç., Öztop, D. B. ve Eşel, E. (2013). “Ergenlik ve erişkinlikte bağlanma davranışının değerlendirilmesi”. Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 26, 177-189.

Uzun, H. ve Baran, G. (2015). “Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeğinin Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Babalar İçin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 2 (3), 30-40.

Ünal, H. B. (2017). Ebeveyn Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği’nin Geliştirilmesi ve Uygulanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Ünal, H. B. ve Boz, M. (2020). “Development of Child Neglect and Abuse Awareness Scale for Parents and Its Relationship With Various Variables”. International Electronic Journal of Elementary Education, 13 (1), 21-34.

Ürün, Ö., Yıldırım, E. A. ve Erkoç, Ş. N. (2015). “Major Depresyon Olgularında İntihar Düşünce ve Davranışının Bağlanma Biçimi ile İlişkisi”. Arch Neuropsychiatr, 52, 283-288.

Vural, B. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Walsh, K. and Farrell, A. (2008). “Identifying and evaluating teachers’knowledge in relation to child abuse and neglect: A qualitative study with Australian early childhood teachers”. Teaching and Teacher Education, 24, 585-600.

Walsh, K., Farrell, A., Schweitzer, R. and Bridgstock, R. (2005). Critical factorsin teacher detecting and reporting child abuse and neglect: Implications for practice, Brisbane: Queensland University of Tecnology.

Wamboldt MZ. and Wamboldt FS. (2000). “Role of the family in the onset and outcome of childhood disorders: selected research findings”. Journal of Child Adolescan Psychiatry, 39, 1212-1219.

Whiteman, S. D., McHale, S. M. and Crouter, A. C. (2003). “What parents learn from experience: the first child as a first draft”. Journal of Marriage and Family, 65, 608-621.

WHO (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/92415944365_eng.pdf

Wong, W. C. W., Chen, W. Q., Goggins, W. B., Tang, C. S. and Leung, P. W. (2009). “Individual, familial and community determinants of child physical abuse among highschool students in China”. Social Science and Medicine, 68 (10), 181-825. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.03.001>

World Health Organization. (2020). Child Maltreatment. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>.

Yalçinkaya, S., Dağlı, G., Altınay, F., Altınay, Z. ve Kalkan, Ü. (2021). “Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri ve İnisiyatif Davranışlarının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi”. Sürdürülebilirlik, 13 (5), 2711.

Yaman F. H. (2010). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalıklarının Belirlenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, H. (1990). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2003). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). Ana baba okulu kitabı yaygın anne baba tutumu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2018). Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2008). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yenigün, F. (2019). Ergenlik Döneminde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Birein Ruhsal Durumları ve Akran İlişkileri Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz Bolat, E. (2011). Anne Baba Eğitiminin Beş-altı Yaş Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutum ve Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, A. (2001). “Eşler Arasındaki Uyum, Anne-baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi”. Türk Psikoloji Dergisi, 16 (47), 1-2.

Yılmaz, Y. (2007). Anne-baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yörükoğlu, A. (1993). Çocukta Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2007). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara: Özgür Yayınları.

Zeteroğlu, E. S. and Basal, H. A. (2016). “Mother Attitudes and Children’s Multiple Intelligence Areas According to Educational Levels of Parents”. The Anthropologist, 24 (1), 97-104. <https://doi.org/10.1080/09720073.2016.11891994>.

Zeytinoğlu, S. (1991). “Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışanların, Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali Sorunu İle İlgili Görüşleri”. Psikoloji Seminer Dergisi, 8, 561-573.

Zhang, M., Han, J., Shi, J., Ding, H., Wang, K., Kang, C. and Gong, J. (2018). "Personality Traits as Possible Mediators in the Relationship Between Childhood Trauma and Depressive Symptoms in Chinese Adolescents". *Journal of Psychiatric Research*, 103, 150-155.

Zigler, E. and Hall, N. W. (1991). "Physical Child Abuse in America: Past, Present, Future". In D. Cicchetti ve V. Carlson (Eds.), *Child Maltreatment Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect* (pp. 38-75). Cambridge: Cambridge University.

